

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

ZUNANJE TRGOVINSKO SODELOVANJE MED SLOVENIJO IN MAKEDONIJO

Ljubljana, marec 2004

ALJOŠA ŽEROVNIK

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. GOSPODARSKO OKOLJE SODELOVANJA	2
1.1. KRATKE RAZLIKE IN PODOBNOSTI MED DRŽAVAMA	2
1.2. OSAMOSVAJANJE MAKEDONIJE	3
1.3. EKONOMSKI KAZALCI OBEH DRŽAV	6
1.3.1. Bruto domači proizvod	6
1.3.2. Stopnja brezposelnosti	7
1.3.3. Stopnja inflacije	8
1.3.4. Blagovna menjava med državama	9
1.4. SKLENJENI SPORAZUMI MED R SLOVENIJO IN R MAKEDONIJO	11
1.4.1. Sporazum med R Slovenijo in R Makedonijo o vzajemni zaščiti in spodbujanju Investicij	11
1.4.2. Konvencija med R Slovenijo in R Makedonijo o izogibanju dvojnega obdavčevanja v zvezi z davki na dohodek in premoženje	12
1.4.3. Pogodba med R Slovenijo in R Makedonijo o ureditvi medsebojno premoženjsko-pravnih razmerij	12
1.4.4. Sporazum o gospodarskem sodelovanju med R Slovenijo in R Makedonijo	13
1.4.5. Plačilni sporazum	13
1.4.6. Sporazum o prosti trgovini med R Slovenijo in R Makedonijo	13
1.5. NEPOSREDNE NALOŽBE R SLOVENIJE V R MAKEDONIJI PO LETU 1992	14
1.5.1. Prednosti in slabosti ter način vstopa na trg	14
1.5.2. Strategija privabljanja tujih investicij	15
1.5.3. Slovenske naložbe v Makedoniji	16
1.5.4. Priložnosti za slovenska podjetja na makedonskem trgu	18
1.6. ČLANSTVO V NEKATERIH INTEGRACIJAH IN VPILV NA SODELOVANJE MED DRŽAVAMA	19
1.6.1. Stabilizacijsko-asociacijski Sporazum med R Makedonijo in EU	19
1.6.2. Pakt stabilnosti za JV Evropo	20
2. ANALIZA TRGOVINSKIH TOKOV MED R SLOVENIJO IN R MAKEDONIJO	21
2.1. IZRAČUN OSNOVNIH KAZALCEV DINAMIKE ZA IZVOZ	21
2.2. IZRAČUN OSNOVNIH KAZALCEV DINAMIKE ZA UVOZ	22
2.3. ANALIZA IZVOZA IN UVOZA PO BLAGOVNIH SKUPINAH	22
2.3.1. Analiza izvoza R Slovenije v R Makedonijo po blagovnih skupinah SMTK	23
2.3.2. Analiza uvoza R Slovenije v R Makedonijo po blagovnih skupinah SMTK	24
2.4. ANALIZA UVOZA IN IZVOZA PO NAJPOMEMBNEJŠIH PROIZVODNIH SKUPINAH	26
2.4.1. Analiza izvoza prvih deset proizvodnih skupin iz R Slovenije v R Makedonijo	26

2.4.2.	Analiza uvoza prvih deset proizvodnih skupin R Slovenije iz R Makedonije	27
3.	POMEMBNEJŠE PANOGE PRI SLOVENSKO- MAKEDONSKEM SODELOVANJU	28
3.1.	ŽIVILSKO-PREDELOVALNA PANOGA	29
3.1.1.	Živilsko-predelovalna dejavnost v Makedoniji	29
3.1.2.	Pomembnejša makedonska podjetja v panogi, sodelovanje s slovenskimi podjetji in skupna menjava v tej panogi	30
3.2.	TOBAČNA INDUSTRIJA	33
3.2.1.	Pomembnejša podjetja v Makedoniji in prisotnost Tobačne Ljubljana na makedonskem trgu	33
3.3.	FARMACEVTSKA INDUSTRIJA	34
3.3.1.	Pomembnejša makedonska podjetja v panogi, prisotnost slovenskih podjetij in skupna menjava	35
3.4.	NAKUP NOVE MAKEDONIJE S STRANI JUG STORITEV IN ZAPLETI DO KATERIH JE PRIŠLO	37
	SKLEP	40
	LITERATURA	41
	VIRI	42
	SEZNAM TABEL	
	SEZNAM SLIK	
	SEZNAM KRATIC	
	PRILOGE	

UVOD

Slovenija in Makedonija sta mladi državi, ki sta nastali z razpadom SFR Jugoslavije. Slovenija je bila med vsemi republikami Jugoslavije najbolj razvita, nasprotno pa je Makedonija veljala za eno najmanj razvitih. Prav zato je bilo obdobje po letu 1991 za Makedonijo izredno težko in nestabilno. Takoj po osamosvojitvi je prišlo do nesporazumov s sosednjimi državami in do nemirov znotraj države.

Slovenija in Makedonija sta se kmalu uspeli dogovoriti o obnovitvi sodelovanja med državama. Hitro je bil podpisan prvi sporazum o gospodarskem sodelovanju, ki je postavil temelje za sodelovanje med državama. Nadaljevala se je trgovinska menjava med državama, kmalu pa so se pojavile tudi prve neposredne investicije, predvsem slovenske v Makedoniji.

V diplomskem delu bom poskušal prikazati trgovinsko menjavo med državama, tako celotno, kot tudi razdeljeno po blagovnih strukturah. Pričakovati je, da bo v proučevanem obdobju (1992-2002) prišlo do porasta menjave glede na to, da sta Slovenija in Makedonija podpisali Sporazum o prosti trgovini. Pogledal bom tudi, kakšne carine se bodo uveljavile pri izvozu slovenskega blaga v Makedonijo po vstopu Slovenije v Evropsko Unijo (EU). Predstavil bom tudi nekatere pomembnejše panoge in investicije v posameznih panogah ene države v drugi. Tu je pričakovati, da bo tok neposrednih investicij potekal precej enostransko, torej iz Slovenije v Makedonijo.

Diplomsko delo je razdeljeno na 3 dele, ki so si po obsegu različni, glede na razpoložljivost podatkov.

V prvem delu bom predstavil osamosvajanje Makedonije, nekatere pomembnejše ekonomske kazalce obeh držav, ki bodo nakazali ekonomsko razvitost obeh držav. Prav tako bom predstavil velikost slovenskih naložb na makedonskem trgu, na kratko pa tudi nekatere pomembnejše sporazume sklenjene med državama, predvsem Sporazum o prosti trgovini med Slovenijo in Makedonijo.

V drugem delu se bom osredotočil na trgovinsko sodelovanje med državama, ki ga bom statistično obdelal. Analizo bom začel na celotni menjavi med državama, nadaljeval pa po blagovnih skupinah.

V zadnjem delu bom prikazal panoge, ki že tradicionalno veljajo za pomembnejše v trgovinskem sodelovanju med državama (živilsko-predelovalna, tobačna in farmacevtska industrija). Prikazal bom skupno menjavo po teh panogah ter nekatere pomembnejše slovenske naložbe v teh panogah. Na koncu bom predstavil še problem nakupa Nove Makedonije s strani konzorcija JUG storitve.

Po teh poglavjih bo sledil še sklep, v katerem bom analiziral nekatere ugotovitve iz diplomskega dela ter možnosti za nadaljnje sodelovanje.

1. GOSPODARSKO OKOLJE SODELOVANJA

1.1. KRATKE RAZLIKE IN PODOBNOSTI MED DRŽAVAMA

Minulo obdobje, predvsem devetdeseta leta 20. stoletja, so močno zaznamovala življenje, odnose in navade ljudi na področju, kjer se je nekdanja razprostirala SFR Jugoslavija. Lahko rečemo, da je imela politika na tem področju vedno velik vpliv in je bila pomembnejša od gospodarstva. Prav zaradi tega in pa zelo pisane narodne in verske sestave na razmeroma majhnem prostoru, so trenja med narodi postajala vedno bolj intenzivna, kar je na koncu pripeljalo do vojaških spopadov. Rezultat tega je bil razpad Jugoslavije in nastanek nekaterih novih, manjših držav. Prvi sta neodvisnost razglasili Slovenija in Hrvaška, nekoliko kasneje pa jima je sledila tudi Makedonija.

OSEBNI IZKAZNICI OBEH DRŽAV SLOVENIJA

Ime države: Republika Slovenija

Dan državnosti: 25. junij

Politična ureditev: parlamentarna demokracija

Površina: 20.256 kvadratnih kilometrov

Glavno mesto: Ljubljana

Večja mesta: Maribor, Celje, Kranj, Nova Gorica, Koper, Novo mesto, Murska Sobota

Število prebivalcev: 1.935,677

Etnična sestava: 88% Slovencev, 3% Hrvatov, 2% Srbov, 1% Bošnjakov, 0.5% Madžarov

Verska sestava: 70.8% rimokatoliki, 4.3% ateisti, 1% protestanti, 1.5% muslimani

Pričakovana življenjska doba: moški 71.65 let; ženske 79.58 let; skupaj 75.51 let

Realna rast BDP: 3% (2002)

BDP na prebivalca po kupni moči: 18.000 USD

Stopnja brezposelnosti: 6.0 (2002)

Stopnja inflacije: 7.2 (2002)

Najpomembnejši sektorji: agrikultura 3.2%, industrija 36.3%, storitve 60.5%.

Izvozni proizvodi: stroji in strojna oprema, živila, kemikalije

Glavni izvozni partnerji: 26% Nemčija, 12.4% Italija, 8.6% Hrvaška, 7.4% Avstrija

Uvozni proizvodi: kemikalije, živila, naftni derivati, stroji in strojna oprema

Glavni uvozni partnerji: 19.6% Nemčija, 18% Italija, 10.8% Francija, 8.5% Avstrija

MAKEDONIJA

Ime države: bivša jugoslovanska republika Makedonija

Dan državnosti: 8. september

Politična ureditev: parlamentarna demokracija

Površina: 25.333 kvadratnih kilometrov

Glavno mesto: Skopje

Večja mesta: Kumanovo, Prilep, Bitola, Veleš, Ohrid

Število prebivalcev: 2.063,222

Etnična sestava: 66.6% Makedoncev, 22.7% Albancev, 4% Turkov, 2.2% Romov, 2.1% Srbov

Verska sestava: 67% pravoslavcev, 30% muslimanov, 3% drugo

Pričakovana življenjska doba: moški 72.23 let, ženske 76.94 let, skupaj 74.49 let

Realna rast BDP: 0.3% (2002)

BDP na prebivalca po kupni moči: 5.000 USD
Stopnja brezposelnosti: 31.8% (2002)
Stopnja inflacije: 5.3% (2002)
Najpomembnejši sektorji: 11% agrikultura, 31% industrija, 58% storitve
Izvozni proizvodi: živila, pijača, tobak, železo in jeklo
Glavni izvozni partnerji: 23.1% Srbija, 20.6% Nemčija, 8.8% Grčija, 8.6% Italija
Uvozni proizvodi: kemikalije, živila, naftni derivati, stroji in strojna oprema
Glavni uvozni partnerji: 12.6 Nemčija, 10.9% Grčija, 9.3% Srbija, 8.3% Rusija, 7% Slovenija

Vir: CIA The World factbook

Ob prvem pogledu na podatke hitro ugotovimo, da gre za državi, ki sta si po velikosti in številu prebivalcev zelo podobni. Vendar pa večje razlike opazimo že ob verski in narodnostni sestavi prebivalstva. Kjer je Slovenija dokaj homogena, medtem ko to za Makedonijo to ne drži, ravno to pa je največji razlog za vse nemire, ki v zadnjih letih pretresajo to državo. V Makedoniji živi okoli 25 % Albancev, ki pa so s svojim statusom manjšine zelo nezadovoljni, kar je glasno poudarila tudi Albanija, sicer neposredna sosedna Makedonije. Prav zaradi nemirov pa velja Makedonija za državo visokega rizika. Bruto domači proizvod po kupni moči na prebivalca je močno na strani Slovenije, kakor tudi stopnja brezposelnosti, Makedonija pa ima trenutno nižjo stopnjo inflacije in je na tem področju dokaj uspešna. Za Makedonijo predstavlja agrikultura nekoliko pomembnejšo panogo kot za Slovenijo, kar je razumljivo, saj ima Makedonija večji delež kmečkega prebivalstva v celotni populaciji. Tudi pri glavnih izvoznih proizvodih so razlike, saj Makedonija izvažata veliko surovin in polproizvodov, saj je relativno bogata z naravnimi viri (železo, baker, svinec) in je tudi pridelovalka tobaka. Za obe državi pa je tako pri izvozu kot uvozu zelo pomembna partnerica Nemčija, prav tako pa sta za obe državi pomembni njune sosede. Pri Makedoniji sta to Grčija in Srbija (Srbija in Črna Gora), pri Sloveniji pa imajo to vlogo predvsem Avstrija in Italija ter Hrvaška.

1.2. OSAMOSVAJANJE MAKEDONIJE

Minulo obdobje, predvsem devetdeseta leta 20. stoletja, so močno zaznamovala življenje, odnose in navade ljudi na področju, kjer se je nekdanja razprostirala SFR Jugoslavija. Lahko rečemo, da je imela politika na tem področju vedno velik vpliv in je bila pomembnejša od gospodarstva. Prav zaradi tega in zelo pisane narodne in verske sestave na razmeroma majhnem prostoru, so trenja med narodi postajala vedno bolj intenzivna, kar je na koncu pripeljalo do vojaških spopadov. Rezultat tega je bil razpad Jugoslavije in nastanek nekaterih novih, manjših držav. Prvi sta neodvisnost razglasili Slovenija in Hrvaška, nekoliko kasneje pa jima je sledila tudi Makedonija.

Za Makedonijo se je vse skupaj začelo novembra, leta 1990, še pod okriljem Jugoslavije, ko so izvedli prve večstrankarske volitve. Na njih so največ uspeha pozele tri stranke, in sicer: postsocialisti in stranki makedonskih in albanskih nacionalistov. Temu je sledilo leto 1991, ki je bilo eno najpomembnejših v makedonski zgodovini. V začetku leta, 27. 1. 1991, je bil v Sobranju izvoljen novi predsednik Kiro Gligorov, ki je dobil 114 od 119 glasov. Še v istem letu, 8. septembra, pa je v Makedoniji potekal referendum, na katerem so se volivci izrekli o samostojni poti ali o nadaljnjem bivanju v sklopu Jugoslavije. Referendum je uspel, saj je 95% volivcev podprlo idejo o samostojnosti, potrebno pa je povedati, da so srbski in albanski prebivalci Makedonije bojkotirali referendum, kar je že nakazalo na izredno nemirno notranjepolitično situacijo. Samo teden dni kasneje, torej 15. septembra, pa je Makedonija tudi uradno razglasila svojo neodvisnost od Jugoslavije (Inke Arnes, republika Makedonija).

Z začetkom samostojne poti, pa so se za Makedonijo začele nove težave. Makedonija meji na štiri države: Bolgarijo, Grčijo, Albanijo in ZR Jugoslavijo in glede na njihov odnos do Makedonije, jim nekateri pravijo kar »štirje volkovi«.

Na vzhodu je Bolgarija, ki ne priznava makedonskega naroda in pravijo, da so Makedonci ljudstvo Bolgarov, ki govorijo drugo narečje, prav tako pa so Bolgari v zgodovini že večkrat pokazali zanimanje za makedonsko ozemlje. Vendar pa so kljub temu prav oni prvi izmed štirih sosed, ki so priznali Makedonijo kot samostojno državo, in sicer 15. 01. 1992. Na zahodu Makedonija meji na Albanijo, ki je, kot že povedano, izredno nezadovoljna s statusom albanske manjšine v Makedoniji. Največ nesoglasij in težav je imela Makedonija s svojo južno sosedo Grčijo. Grki so na začetku vztrajali pri tem, da se ne uporablja ime Makedonija, predvsem iz zgodovinskih in geografskih razlogov, saj se tudi del pokrajine v Grčiji imenuje Makedonija, zato so se bali, da ne bi Makedonija pokazala teženj po tem ozemlju. Predlagali so celo, da bi se Makedonija preimenovala v Republiko Skopje. Pri svojih zahtevah so bili Grki zelo vztrajni in ker ni bilo doseženega dogovora, so uvedli prometno blokado proti Makedoniji, hkrati pa tudi niso priznavali makedonskih potnih listov. S tem so vršili na Makedonijo močan politični in ekonomski pritisk. V letu 1993 so skoraj 5 mesecev blokiral 80.000 ton makedonske nafte, kar je skoraj pripeljalo do energetskega »kolapsa« v Makedoniji. Sčasoma so se stvari začele umirjati in Grki so predvsem po zaslugi mednarodne skupnosti (predvsem Rusije in ZDA) in dopolnjenega imena Bivša jugoslovanska republika Makedonija (BJRM) popustili in ukinili blokade usmerjene proti Makedoniji in so v zadnjih letih država, ki ima največ neposrednih investicij v Makedoniji (Country profile report, 2001). Tudi severna sosedna ZR Jugoslavija (Srbija), je nasprotovala mednarodnemu uveljavljanju Makedonije in je tradicionalno podpirala Grčijo. Od Makedonije je zahtevala tudi popravek na nekaterih točkah medsebojne meje. Jugoslavija in Makedonija sta se medsebojno priznali 8. aprila 1996.

Ravno ko so se začele izboljševati razmere s sosedami, pa so vse hujši postajali notranji nemiri, predvsem med albanskim in makedonskim prebivalstvom. V letu 1995 je bil celo izveden atentat na predsednika Gligorova, v katerem je bil hudo ranjen, za napad pa so bili obdolženi makedonski nacionalisti, ki se niso strinjali z njegovo politiko do albanskega prebivalstva. V letu 1999 je izbruhnila kosovska kriza, ki je imela za posledico velik naval beguncev v Makedonijo. Makedonska vlada je begunce sicer sprejemala, hkrati pa je od zahoda zahtevala finančno pomoč. Slednje sprva ni bilo, zato je tudi Makedonija zaprla mejo za begunce, s čimer so dosegli, da je naposled le prišla tudi finančna pomoč. Lahko rečemo, da je bila makedonska vlada v večini primerov kar uspešna in spretna. Ena njenih večjih napak je bilo morda le priznanje Tajvana, s čimer si je zelo poslabšala, sicer zelo dobre, odnose s Kitajsko. Tajvan je Makedoniji v zameno za priznanje obljubil milijardo dolarjev nagrade, ki pa je Makedonija v celoti ni nikdar prejela. Zaradi vse večjih nemirov med prebivalstvom, je mednarodna skupnost v Makedonijo napolnila čete Združenih narodov, da bi vzpostavljali red in mir, kar pa jim ni ravno uspevalo. Znova in znova je prihajalo do konfliktov, ki so že napovedovali državljansko vojno. Stvari so se nekoliko umirile šele v letu 2001, ko je bila na parlamentarnih volitvah v vladajočo koalicijo izvoljena tudi Albanska demokratična stranka. Stvari so se od takrat pod vodstvom predsednika Trajkovskega nekoliko umirile, čeprav nekatere stare zamere še sedaj niso pozabljene (Country profile report, 2001).

Poleg vseh političnih težav je bila ravno Makedonija ena tistih jugoslovanskih republik, ki so zašle v najglobljo gospodarsko krizo. Prvi razlog gre iskati v sami proizvodni strukturi, ki jo je imela Makedonija. Proizvajala in izvažala je predvsem polproizvode in surovine, ki so bili v veliki meri namenjeni v druge republike za nadaljnjo obdelavo in predelavo. Drugi razlog

za to lahko iščemo v tem, da se je kar dve tretjini celotne makedonske menjave izvajalo z bivšimi jugoslovanskimi republikami. Njena najpomembnejša trgovinska partnerica je bila Srbija, takoj za njo pa Hrvaška in Slovenija. Vendar pa je zaradi sankcij, ki so bile uvedene za ZR Jugoslavijo (Srbijo) in NATO bombardiranja Srbije, Makedonija izgubila velik del prihodka, ki bi nastopil kot rezultat trgovine s Srbijo. V Srbijo je Makedonija izvažala predvsem sadje in zelenjavo, vendar pa je tranzit tega blaga potekal tudi v ostale dele Evrope, tudi v Slovenijo. To krizo, ki je nastala, je Makedonija poskušala reševati s pomočjo mednarodnih institucij (Country profile report, 2001), predvsem s pomočjo Svetovne banke (WB), katere članica je postala leta 1993 in pa Mednarodnega denarnega sklada (IMF), katere članica je od leta 1991. Makedonija je bila šele lani sprejeta v Svetovno trgovinsko organizacijo (STO). Ravno zaradi tega, ker ni bila članica STO, pa Makedonija ni vključena v Centralno evropsko območje proste trgovine (CEFTA), saj je članstvo v STO pogoj za članstvo v CEFTA. Med največje ovire, ki so oziroma še vedno onemogočajo večjo gospodarsko rast Makedonije lahko prištevamo nizko produktivnost, pomanjkanje kapitala, prenizko stopnjo profesionalnosti, korupcijo ter politizacijo podjetij (Berk, 2001, str. 405). To je bil razlog, da je začela agencija za privatizacijo, ki vodi prestrukturiranje podjetij, iskati tuje strateške partnerje. Tuja podjetja imajo v Makedoniji izenačen status z domačimi, poleg tega pa za njih veljajo tudi določene davčne olajšave. S tem je dajala spodbudo tujim investitorjem, ki so z investicijami posledično odpirali nova delovna mesta, kar je opazno predvsem v zadnjih letih. V veliki meri je prav to in različni projekti, ki jih vodi vlada pripomoglo k temu, da se revščina v Makedoniji v zadnjih letih znižuje in da se počasi zvišuje življenjski standard.

Tako kot Slovenija se je tudi Makedonija po osamosvojitvi soočila s tranzicijo, v kateri so hoteli popraviti nekatere ekonomske nepravilnosti iz preteklosti, kar pa je bilo izredno težko zaradi že prej omenjenih težav s sosedi in transportnimi potmi, ki so bile prekinjene. Prvi cilj tranzicije je bila vzpostavitev tržnega gospodarstva, ki naj bi zamenjal plansko gospodarstvo, ki je bilo v teh prostorih prej v veljavi. Uvedli so nov model privatizacije, s pomočjo katerega so iskali nove lastnike za slabše stoječa podjetja, ki jih je bilo veliko. Zaželenih tujih investitorjev je bilo zelo malo, predvsem zaradi nestabilnih razmer v državi in visoke rizične stopnje, ki je veljala ne samo za Makedonijo pač pa za celotno regijo (J. Prašnikar et al., 2001). Eno od slabosti pa predstavlja tudi majhen in nezanimiv trg, ki ga ponuja Makedonija.

Odnosi med Slovenijo in Makedonijo so bili vedno dobri, morda gre tudi tu iskati razlog, da sta državi tako hitro našli skupen jezik za ponovno gospodarsko sodelovanje, kajti že leta 1992 je bil podpisan sporazum o gospodarskem sodelovanju med državama in vse do danes je bilo med državama sklenjenih že več kot trideset sporazumov. Največji problem je predstavljal transport, ki je bil čez ozemlje nekdanje Jugoslavije onemogočen, tako da je bila edina povezava morska pot, ki se je končala v albanskem pristanišču Drač. Vendar pa to ni ustavilo obeh držav, ki že od leta 1992 poglobljata svoje sodelovanje na vseh področjih. Na makedonski trg se vračajo slovenska podjetja s svojimi investicijami. Tukaj lahko povem, da so imela slovenska podjetja v letu 1991, torej v letu, ko sta obe državi razglasili neodvisnost, sto trinajst poslovnih enot (Informacija o gospodarskem sodelovanju med R Slovenijo in R Makedonijo, GZS, 1992). Knjigovodska vrednost teh poslovnih enot je bila na dan 31.12.1991 1041 milijonov SIT, tržna vrednost pa je znašala 2841 milijonov SIT. Nekaj problemov med državama je nastalo zaradi tega, ker je bilo kar nekaj poslovnih enot, ki so bila v lasti slovenskih podjetij odvzetih. V obdobju od 10.10.1990 do 15.04.1992, je bilo takih primerov osemnajst, vendar pa jih je bila večina tudi uspešno rešenih. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da je imela Makedonija na dan 31.12.1991 v Sloveniji le štiri poslovne enote s knjigovodsko vrednostjo 46 milijonov SIT ter tržno vrednostjo 56 milijonov SIT.

Po kriznih letih, v začetku devetdesetih let, se slovenska podjetja v vedno večji meri vračajo na makedonski trg. Slovensko blago ima določen ugled na makedonskem trgu in je tam tudi dobro zastopano, drugače pa je na področju storitev, kjer je še veliko priložnosti. Tukaj predvsem mislim na področje turizma, računalništva, bančništva, zavarovalništva in ekologije, ki je v Makedoniji v zadnjem času me prioritetenimi področij. Priložnosti za slovenska podjetja je še kar nekaj, vendar pa je potrebno upoštevati, da bodo pogoji ob vstopu Slovenije v Evropsko Unijo za slovenska podjetja nekoliko težji (Interni podatki GZS).

V nadaljevanju bom prikazal nekatere pomembnejše ekonomske kazalce in njihovo gibanje od leta 1991 naprej.

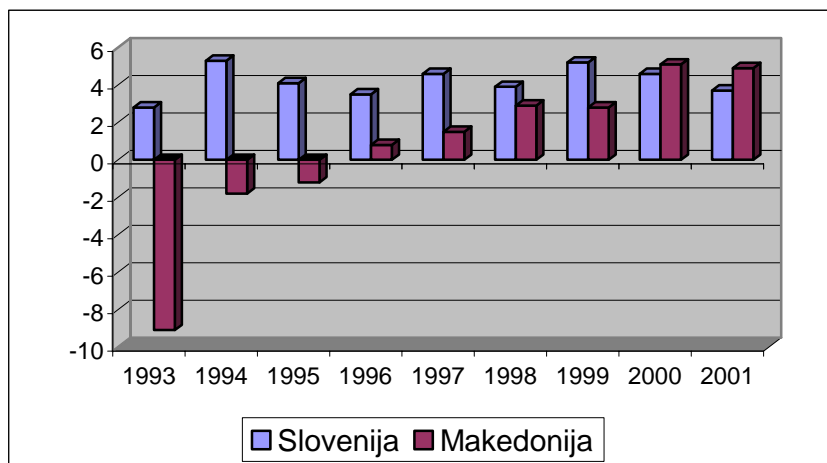
1.3. EKONOMSKI KAZALCI OBEH DRŽAV

1.3.1. BRUTO DOMAČI PROIZVOD

Bruto domači proizvod (BDP), je osnovno merilo ekonomske aktivnosti in predstavlja vrednost vseh končnih dobrin in storitev, ki jih gospodarstvo proizvede v določenem časovnem obdobju (Senjur, 1999, str. 5).

Bruto družbeni proizvod ponavadi med državami ni primerljiv, saj se število prebivalcev od države do države močno razlikuje, čeprav bi v mojem primeru lahko primerjal tudi BDP kot tak, saj se državi po številu prebivalcev skorajda ne razlikujeta. Vseeno pa se bom omejil na letno stopnjo rasti BDP za obe državi v obdobju 1993-2001.

Slika 1: Stopnje rasti BDP za Slovenijo in Makedonijo za obdobje 1993-2001 (v %)

Vir: Tabela 1 v prilogah.

V Makedoniji so v začetku devetdesetih beležili negativno rast BDP, ki se je začela že leta 1990 in se je, kot vidimo nadaljevala vse do leta 1995. Razlog za to je v vseh konfliktih in vojnah, ki so se odvijali v državi in tudi v vsej regiji (Micevska et al., 2002). V obdobju od 1990 do 1993 je bilo zaznati kar 19% realno znižanje BDP, kar je seveda razumljivo, saj je takoj po odcepitvi od SFR Jugoslavije, Makedonija začela s prenovo gospodarstva. Zabeležen je bil predvsem občuten padec indeksa industrijske proizvodnje, kar je bilo pričakovano, če upoštevamo razpad jugoslovanskega trga, od katerega je bilo makedonsko gospodarstvo močno odvisno.

Bruto družbeni proizvod lahko raste zaradi sprememb v proizvodnih virih, kot sta delovna sila in kapital, ali pa zaradi sprememb v učinkovitosti proizvodnih virov. Zaradi tega lahko iščemo vzroke za negativno rast bdp v začetku 90-ih let, tudi v upadu turizma in zunanje trgovine. Turizem je bil zaradi vojne, ki je divjala na Balkanu in zaradi slabih odnosov

Makedonije s svojimi sosedi, praktično onemogočen, čeprav ima Makedonija kar nekaj turistično zelo zanimivih področij, kjer je seveda na prvem mestu Ohridsko jezero. Zelo prizadeta je bila tudi zunanja trgovina, predvsem zaradi sankcij, ki so bile uvedene proti Srbiji, ki je bila vseskozi najmočnejša trgovinska partnerica Makedonije.

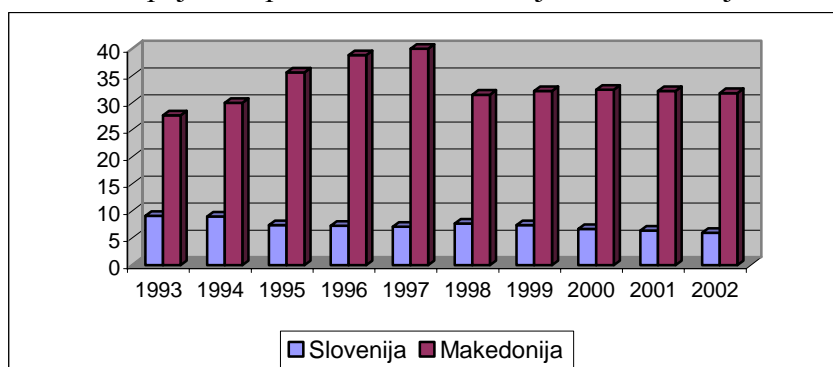
Makedonska monetarna politika si je že v začetku kot glavni cilj postavila stabilen menjalni tečaj (IMF Staff report, 2001), vendar pa je zaradi tega trpel izvozni sektor, ki je bil premalo konkurenčen v primerjavi z drugimi državami. Zato je vlada v letu 1997 intervenirala in razvrednotila denar nasproti nemški marki za 16%. Vse to je povezala še z ostro dohodkovno politiko, kar je pripomoglo k ekonomski stabilizaciji gospodarstva, od česar je imela največ koristi industrija. Po letu 1996 se je začela rast BDP od 0,8% v letu 1996 do najvišjega 5,1% v letu 2000, kar je tudi najvišja rast od osamosvojitve naprej. Razloge za to gre iskati predvsem v rasti industrijske proizvodnje, ki je po letu 1996 začela naraščati in je znašala 2,5% letno. Poleg povečanja industrijske proizvodnje, pa so v gospodarski rasti največ prispevali rudarstvo, trgovina, gozdarstvo, ribištvo, poljedelstvo in v zadnjem času transport, telekomunikacije, gradbeništvo ter hotelirstvo, saj te panoge ustvarjajo največ dodane vrednosti (Berk, 2001, str. 404).

Po drugi strani pa se je rahlo okrepil tudi izvozni sektor, ki je začel trge, ki jih je izgubil po odcepitvi od Jugoslavije, nadomeščati z novim (Zahodna Evropa, Ruska federacija). Povečala so se tudi tuja vlaganja v makedonsko gospodarstvo, kar je posredno pomenilo odpiranje novih delovnih mest in s tem vplivalo na rast BDP. Najvišja rast BDP, ki je bila v letu 2000, pa je tudi odraz tega, da se je takrat bistveno povečala zasebna potrošnja, ki je imela največji vpliv na pozitivno rast BDP medtem, ko je državna potrošnja pri tem odigrala zanemarljivo vlogo (Micevska, 2002). Po drugi strani pa gospodarsko rast zavirajo predvsem povečani izdatki za varnost in pa zavlačevanje gospodarskih reform, med drugim tudi prodaja, oziroma zaprtje podjetij, ki ustvarjajo največ izgube. Vendar pa tudi v prihodnje ni pričakovati večjih sprememb, saj naj bi makedonska vlada tudi v prihodnje vodila restriktivno monetarno politiko.

1.3.2. STOPNJA BREZPOSELNOSTI

Brezposelnost je eden pomembnejših makroekonomskih kazalcev in je pogosto tudi merilo uspešnosti makroekonomske politike. Opredelimo jo kot število brezposelnih glede na delovno silo in je ponavadi izražena v odstotkih (Senjur, 1999, str. 155).

Slika 2: Stopnja brezposelnosti za Slovenijo in Makedonijo v % za obdobje od 1993-2002

Vir: Statistični letopis republike Slovenije 2002; National Bank of the republic of Macedonia 2003; Interna gradiva Gospodarske zbornice Slovenije.

Stopnje brezposelnosti za Makedonijo in Slovenijo so zbrane po metodologiji Mednarodnega urada za delo (International Labour Office-ILO). Po tej metodologiji med brezposelne štejejo tiste osebe, ki so brez dela, so na razpolago za delo in v obravnavanem obdobju iščejo zaposlitev, poleg tega morajo seveda biti nad določeno starostno mejo (Senjur, 1999).

Stopnja brezposelnosti je bila v Makedoniji že v času bivše Jugoslavije izredno visoka in je bila vselej nad jugoslovanskim povprečjem. Vidimo lahko, da je bila že v letu 1993 velika razlika med stopnjama brezposelnosti obeh držav, ki se je kasneje samo še povečevala. Slovenska brezposelnost se je v letih od 1993 do 2002 nižala, medtem ko za Makedonijo to ne moremo reči in je v letu 1997 dosegla najvišjo raven, ki je znašala kar 41,1%. Razlog za porast stopnje brezposelnosti gre iskati predvsem v procesu privatizacije ter prestrukturiranju gospodarstva, ki se je pričelo tržno orientirati, pri tem je veliko ljudi ostalo brez dela (Micevska, 2002). Velik problem pri tem so predstavljali etnični spopadi znotraj države, ki so seveda odvrčali tuje investitorje. Zaradi pomanjkanja tujih investicij se je posledično odpiralo vse manj tujih delovnih mest. Največ ljudi je ostalo brez dela na področju težke industrije, ki je v Makedoniji zaposlovala veliko število ljudi, vendar pa je po razpadu Jugoslavije doživela hud udarec (izguba velikega dela trga), kar je pripeljalo do velikega odpuščanja delovne sile v tej panogi. Problem makedonskega trga dela je tudi v tem, da so zakonodajna določila toga in ne omogočajo fleksibilnega zaposlovanja niti odpuščanja. Socialna mreža je dokaj ugodno poskrbela le za tiste presežne delavce, ki so ostali brez dela v procesu privatizacije in stečaja neprofitabilnih podjetij (Berk, 2001, str. 408).

Vse to je pripeljalo do razmaha sive ekonomije v Makedoniji, ki obsega že velik odstotek BDP, saj se velik del, tako nezaposlenih kot tudi zaposlenih, udejstvuje na sivem trgu. Vse več ljudi se ukvarja s preprodajanjem tobaka, alkoholnih pijač in naftnih derivatov. Zaradi velike stopnje brezposelnosti pa BDP ne dosega take rasti kot bi jo lahko, saj nezaposlenost pomeni neizkoriščene proizvodne vire, ki povečujejo odmik od potencialnega BDP. Zanimivo pri brezposelnosti v Makedoniji je tudi to, da kar 70% vseh brezposelnih v Makedoniji predstavljajo etnični Makedonci, 25% pa Albanci, medtem ko ostali odstotki odpadejo na druge narode (Country profile report, 2001). To je presenetljivo, če vemo, da so Makedonci v povprečju višje izobraženi kot Albanci, razlog je v tem, da so bili Makedonci zaposleni v težki predelovalni industriji, ki pa je z razpadom Jugoslavije doživela hud udarec.

Glede na to, da se nezaposlenost v Makedoniji ne zmanjšuje, lahko rečemo, da gre za neke vrste strukturno brezposelnost. Pri tej gre za to, da struktura delovne sile ni usklajena s strukturo povpraševanja po njej (Senjur, 1999, str. 182). V letu 2000 so bile vpeljane nekatere strukturne reforme na področju zaposlovanja. Kljub temu pa bistvenih sprememb na tem področju ni moč pričakovati, saj Makedonci, nekako že navajeni sive ekonomije, reformam niso posebej naklonjeni.

1.3.3. STOPNJA INFLACIJE

Inflacija je prav tako zelo pomemben ekonomski kazalec in predstavlja velik problem za marsikatero državo. Pomeni odstotno povečanje ravni cen v določenem časovnem obdobju. Z brezposelnostjo in ravnijo BDP je povezana v okviru Philipsove krivulje, ki razlaga, da visoko stopnjo brezposelnosti spremlja nižja inflacija in obratno. Prav tako je inflacija povezana z višino BDP, saj višjo raven proizvodnje spremlja višja raven inflacije (Senjur, 1995, str. 452).

Tako Slovenija kot Makedonija sta na svojo pot neodvisnosti stopili s hiperinflacijo, ki sta jo podedovali v bivši državi Jugoslaviji. Leto 1992 sta obe državi začeli z zelo visoko stopnjo inflacije, vendar Makedonija z višjo, saj je le-ta znašala več kot 1600% na letni ravni, medtem ko je v Sloveniji znašala nekaj več kot 200%. Po tem so si sledila leta zniževanja inflacije v obeh državah, predvsem v Makedoniji so vidna drastična znižanja in lahko rečem, da je po

letu 1996 Makedonija ena najuspešnejših tranzicijskih držav na področju omejevanja inflacije. Predvsem v letih od 1993-1995 je Makedonija naredila velik korak pri omejevanju inflacije, ko se je iz 349,8% v letu 1993 znižala na 15,9 v letu 1995.

Tabela 1: Povprečne letne stopnje inflacije v Sloveniji in Makedoniji za obdobje 1993-2002 (v %)

LETO	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Povprečna Stopnja Inflacije v % za SLO	32,9	21,0	13,5	9,9	8,4	8,0	6,1	8,9	8,4	7,2
Povprečna Stopnja Inflacije v % za MAK	349,8	121,8	15,9	3,0	4,4	0,8	-1,1	5,8	5,5	5,3

Vir: Statistični letopis Slovenije 2002; National Bank of the Republic of Macedonia; Interna gradiva Gospodarske zbornice Slovenije;

V letu 1995 je bil glavni cilj, monetarne politike Makedonije, devizni tečaj in sicer njegova višina na ravni 26,5 denarja za 1 DEM. Devizni tečaj je pomenil nominalno sidro in je bil uradno sicer prosto drseči, vendar pa je NBRM večkrat intervenirala in ga dolgo vzdrževala na že prej omenjenem razmerju 26,5 denarja za eno DEM. Kasneje, leta 1997, je NBRM razvrednotila vrednost domače valute za 16% nasproti nemški marki, tako da se je tečaj oblikoval pri 31 denarjih za eno DEM (Micevska, 2002). Nominalno sidro, ki je monetarni politiki v Makedoniji pomagalo v kratkem obdobju znižati inflacijo pomeni, da NBRM s posegi na deviznem trgu odkupuje oziroma prodaja nemške marke. Kljub devalvaciji domače valute leta 1997 se je inflacija še naprej zniževala in je v letu 1999 dosegla celo negativen predznak (IMF Staff report, 2001), oziroma prišlo je do deflacije, vendar pa je to zniževanje inflacije, pripeljalo do porasta stopnje brezposelnosti. V letu 2000 vidimo, da se je inflacija zopet nekoliko povečala in sicer na 5,8% na letni ravni, vendar pa je bil glavni razlog za tako povečanje uvedba davka na dodano vrednost (DDV), ki pa je državni blagajni prvič prinesel presežek (Country profile report, 2001). Poleg tega so na inflacijo vplivale tudi visoke cene naftnih derivatov na svetovnem trgu, povišane cene elektrike ter še druge cene, ki jih regulira država. Medtem, ko fiskalni, dohodkovni, devizni in monetarni učinki večjih pritiskov na inflatorna gibanja niso povzročili. V letu 2001 je bila inflacija na ravni 5,5% letno, čeprav so napovedovali nekoliko nižjo. Razlog za ta odmik je predvsem izbruh bolezni slinavke in parkljevke v začetku leta 2001, zaradi česar je bila Makedonija primorana ustaviti uvoz mesa in živine, ki je bil namenjen za pokrivanje večine povpraševanja za končno porabo in predelavo. Makedonci so torej uspeli znižati stopnjo inflacije, predvsem z uspešno kombinacijo monetarne, fiskalne in plačne politike.

V Makedoniji so torej uspešni na področju omejevanja inflacije, kar lahko pričakujejo tudi v prihodnje, saj NBRM poudarja, da je za gospodarsko rast, prav stabilnost cen eden ključnih dejavnikov. Edini problem je lahko menjalniški trg, na katerem prihaja do odstopanj deviznega tečaja, kar povzroča pritisk na cene nekaterih drobno prodajnih dobrin (Berk, 2001, str. 406).

1.3.4. BLAGOVNA MENJAVA MED SLOVENIJO IN MAKEDONIJO

V nadaljevanju bom prikazal trgovinske tokove med državama in potem pogledal kolikšen odstotek predstavljata medsebojni uvoz in izvoz v celotnem uvozu in izvozu obeh držav.

Tabela 2: Slovenski izvoz in uvoz v Makedonijo v obdobju 1992-2002 v mio USD

LETO	IZVOZ (v milijonih USD)	UVOZ (v milijonih USD)	SALDO (v milijonih USD)	Delež pokritja uvoza z izvozom (v %)
1992	133	78	55	170,51
1993	198	89	109	222,47
1994	232	57	175	407,02
1995	189	86	103	219,77
1996	171	71	100	240,85
1997	149	56	93	266,07
1998	161	47	114	342,55
1999	177	37	140	478,38
2000	158	48	110	329,17
2001	132	26	106	507,69

Vir: Interni podatki Gospodarske zbornice Slovenije, 2002

Tabela 3: Delež izvoza in uvoza ene države v drugo v njunem celotnem izvozu in uvozu za obdobje od 1992-2001 v %

LETO	Izvoz Slo.v Makedonijo v celotnem Slo. izvozu v %	Uvoz Slo. iz Makedonije v celotnem slo. uvozu v %	Izvoz Mak. v Slovenijo v celotnem mak.izvozu v %	Uvoz Mak. iz Slovenije v celotnem mak. uvozu v %
1992	1,99	1,27	6,51	11,03
1993	3,26	1,37	8,47	16,53
1994	3,19	1,10	7,40	14,69
1995	2,28	0,90	7,12	11,02
1996	2,05	0,76	6,23	10,49
1997	1,78	0,60	4,54	8,39
1998	1,77	0,46	3,54	8,39
1999	2,07	0,36	3,39	11,28
2000	1,81	0,47	3,62	7,57
2001	1,42	0,26	2,29	7,80

Vir: Interni podatki Gospodarske zbornice Slovenije, 2002

Kot je razvidno iz tabele 2, skupna menjava med državama pada. Predvsem se vztrajno znižuje makedonski izvoz v Slovenijo, ki je leta 2001 znašal le 26 mio dolarjev. Slovenija izvažava v Makedonijo predvsem končne izdelke medtem, ko Makedonija predstavlja za Slovenijo nekakšno surovinsko bazo, predvsem za živilsko predelovalno industrijo.

Slovenija ima v menjavi z Makedonijo tradicionalen presežek v blagovni menjavi. Le ta se giblje od 55 mio USD v letu 1992 do 106 mio v letu 2001. Vidimo torej da se je slovenski presežek povečeval, kljub temu da se je skupna blagovna menjava zmanjševala. Vendar je še bolj prepričljiv podatek o pokritosti uvoza z izvozom. Slednji se je od začetne 116,13 odstotne pokritosti povečal na 507,69 odstotno v letu 2001. Problem je v premajhnem izvozu Makedonije v Slovenijo, ki je v letu 2001 znašal le 26 mio USD. Razlog za to lahko iščemo v tem, da Makedonija izvažava pretežno polproizvode in surovine, končnih proizvodov, ki bi bili zanimivi za slovensko tržišče pa ni. Problem lahko iščemo v slabi promociji makedonskih proizvodov na našem tržišču. Nekateri makedonski gospodarstveniki in politiki pa menijo, da so za premajhen makedonski izvoz, krive predvsem precejšnje administrativne ovire v Sloveniji, predvsem za uvoz kmetijskih pridelkov in vina (Interni podatki GZS).

Makedonija je v letu 1994 poskušala zmanjšati uvoz iz Slovenije in je zato uvedla 7,5 odstotno takso in še 7,5 odstotno posebno dajatev za izravnavo davčnih obremenitev, kar je veljalo le za določene vrste blaga. Vendar pa vse to ni bistveno vplivalo na uvoz slovenskih izdelkov, iz česar lahko sklepamo, da je makedonsko gospodarstvo vezano na slovensko blago, zato so bili ti ukrepi kmalu umaknjeni (Interni podatki GZS).

Verjetno se slika izvoza in uvoza v oziroma iz Makedonije tudi v prihodnje ne bo bistveno spremenila. Edina rešitev za Makedonijo se kaže v povečanih neposrednih naložbah slovenskih podjetij na makedonski trg.

V tabeli 3 pa lahko vidimo, da Slovenija predstavlja za Makedonijo pomembnejšo trgovinsko partnerico, kot pa Makedonija za Slovenijo. Makedonski uvoz iz Slovenije je v letu 1993 predstavljal 16,53 % celotnega makedonskega uvoza, kasneje se je ta delež sicer zmanjševal, vendar v letu 2001 še vedno predstavlja 7,80 % celotnega uvoza. Nasprotno pa je predstavljal uvoz iz Makedonije v letu 2001 le 0,26 % celotnega slovenskega uvoza. Izvoz Makedonije v Slovenijo predstavlja 2,29 % celotnega izvoza, medtem ko je številka pri Sloveniji 1,42 %, kar priča o tem, da je Slovenija pomembna partnerica Makedonije (skupno na 7. mestu), Makedonija pa za Slovenijo ne predstavlja zelo pomembnega tržišča saj se je komajda obdržala med prvimi 20. državami.

1.4. SKLENJENI SPORAZUMI MED REPUBLIKO SLOVENIJO (RS) IN REPUBLIKO MAKEDONIJO (RM)

V tej točki bom predstavil nekatere najpomembnejše sporazume, ki sta jih medsebojno sklenili Slovenija in Makedonija. Vseh sklenjenih sporazumov je okoli trideset. V tem poglavju bom predstavil sledeče sporazume: Sporazum o gospodarskem sodelovanju med RS in RM, Plačilni sporazum, Sporazum o menjavi blaga na osnovi blagovne liste, Sporazum o vzajemni zaščiti in spodbujanju investicij, Pogodba o ureditvi medsebojnih premoženjskopравnih razmerij, Konvencija o izogibanju dvojnega obdavčevanja v zvezi z davki na dohodek in premoženje ter Sporazum o prosti trgovini med RS in RM.

1.4.1. SPORAZUM MED RS IN RM O VZAJEMNI ZAŠČITI IN SPODBUJANJU INVESTICIJ

Sporazum je bil podpisan v Skopju, dne 5. junija 1996, z začetkom veljavnosti 21.09.1999.

Nastal je z željo ustvariti ugodne pogoje za boljše gospodarsko sodelovanje med državama, predvsem za potencialne investicije. Cilj sporazuma je spodbuditi in vzajemno zaščititi investicije, kar naj bi prispevalo k oživitvi ekonomskega razvoja obeh držav. Kot investicija se razume vsaka oblika lastnine in vsaka druga oblika premoženjske vrednosti, ki jo investira pravna ali fizična oseba ene pogodbenice na ozemlju druge. Investicije so vse kar obsega: premičnine, nepremičnine, delnice, know-how, avtorske pravice, patente, vrednostne papirje in še nekatere druge stvari. Po sporazumu naj bi vsaka država na svojem ozemlju spodbujala investicije druge države in jih odobrila v skladu s svojimi predpisi in zagotovila popolno zaščito brez neupravičenega in diskriminatornega vplivanja. Obravnavanje investicij mora biti nepristransko, tretma le teh pa se ne sme nanašati na privilegije in pravice, ki jih države podeljujejo investitorjem tretjih držav. Do razlastitev ali nacionalizacije ne sme prihajati, razen kadar bi bil ta ukrep sprejet v javnem interesu proti ustrezni odškodnini, plačani v konvertibilni valuti, z upoštevanjem formalnih postopkov. Spori med državama se rešujejo sporazumno, če je to nemogoče, se reševanja loti sodišče sestavljeno iz treh članov. Iz vsake države je en član, tretji član-predsednik, pa mora biti iz tretje države, ki ima vzpostavljene odnose z obema državama. V primeru, da obstajajo določbe, po katerih bi imele investicije

druge države ugodnejše pogoje kot jih določa sporazum, potem imajo te določbe prednost pred sporazumom. O uporabi sporazuma se državi posvetujeta sproti, sporazum pa se uporablja tudi za že obstoječe investicije ene pogodbenice na ozemlju druge, ki so bile izvršene pred uveljavitvijo sporazuma.

Veljavnost sporazuma obsega deset let in se po tem obdobju avtomatično podaljša, razen v primeru, da bi ga katera izmed držav pisno odpovedala eno leto pred iztekom veljavnosti (Uradni list RS, št. 27/99).

1.4.2. KONVENCIJA MED RS IN RM O IZOGIBANJU DVOJNEGA OBDAVČEVANJA V ZVEZI Z DAVKI NA DOHODEK IN PREMOŽENJE

Konvencija je bila sestavljena v Skopju, 15. maja 1998, v dveh izvodih in treh jezikih (slovenski, makedonski in angleški). Vsa besedila so verodostojna, vendar pa je v primeru razhajanja odločilno angleško besedilo. V veljavnost je pogodba stopila 20.09.1999.

Obe državi sta določili osebe, za katere se uporablja konvencija, te osebe so rezidenti ene ali druge države. Konvencija se uporablja za davke na dohodek in premoženje, vključno z davki na dobiček, davki na celoten znesek plač in davki na zvišanje vrednosti kapitala. Poleg definicije splošnih izrazov, konvencija zajema metode za odpravo dvojnega obdavčevanja, ki določa odbitek od davka in na premoženje državljanov ene države, ki so ustvarili dohodek ali premoženje v drugi državi, kjer je ta v skladu s konvencijo obdavčen. V skladu z obdavčevanjem konvencija določa tudi enako obravnavanje državljanov ene države v drugi, oseb brez državljanstva, ki so prebivalci ene izmed teh dveh držav, stalnih poslovnih enot v drugi državi in dobičke podjetij. V primeru, da pride do obdavčevanja, ki ni v skladu z določbami te konvencije, lahko oseba predloži zadevo pristojnemu organu države pogodbenice, katere rezident je. Če se pristojnim organom zdi pritožba upravičena in sam ne more priti do zadovoljive rešitve, si mora prizadevati razrešiti primer v skupnem dogovoru s pristojnim organom druge države, ki lahko neposredno komunicirata drug z drugim. Izmenjava informacij med obema organoma mora biti tajna, informacije pa lahko razkrijejo le na javnih sodnih razpravah ali sodnih odločitvah.

Konvencija velja dokler je ena izmed držav pogodbenic ne odpove. To se lahko zgodi po diplomatski poti s pisnim obvestilom o odpovedi, najkasneje do 30. junija, po preteku petih let od začetka veljavnosti. V tem primeru konvencija preneha veljati po 1. januarju naslednje leto (Uradni list RS, št. 6/99).

1.4.3. POGODBA MED RS IN RM O UREDITVI MEDSEBOJNO PREMOŽENJSKO-PRAVNIH RAZMERIC

Sporazum oziroma pogodba je bila podpisana v Ljubljani, 13. julija 1998, veljati pa je začela s 23. 11. 1999.

Pogodba je nastala v želji ureditve medsebojnih odnosov v obojestransko korist ob upoštevanju načel določenih v Listini o ekonomskih pravicah in obveznostih držav. Državi upoštevata načela suverene enakosti držav in načela vzajemne koristi, zavedajoč se potrebe po spodbujanju sodelovanja, ki temelji na enakosti ter pospeševanju medsebojnih odnosov. Določbe pogodbe se nanašajo na razreševanje premoženjskih razmerij med državama, nastalih pred vzpostavitvijo neodvisnosti obeh držav in po njej. Državi urejata premoženjsko pravni položaj pravnih oseb z družbenim kapitalom v skladu z notranjim pravom, izvzet je kapital, ki je nastal pred sklenitvijo te pogodbe. Obseg družbenega kapitala pri pravnih osebah določa

skupno komisijo, katere predstavnika določata obe državi, komisija pa lahko po potrebi oblikuje izvedenske skupine za posamezne primere. Spore sprejema arbitražna, ki jo sporazumno določita vladi obeh držav, v primeru, da to ni mogoče, rešuje spore Sekretariat stalnega arbitražnega sodišča v Haagu.

Pogodba je sklenjena za nedoločen čas, vendar pa je v prvih treh letih od začetka njene veljavnosti ni mogoče odpovedati. Kasneje, pa je odpovedni rok dolg šest mesecev, predložiti pa ga je potrebno pisno (Uradni list RS, št. 82/99).

1.4.4. SPORAZUM O GOSPODARSKEM SODELOVANJU MED RS IN RM

Podpisan je bil leta 25. 02. 1992, in sicer v Ljubljani, z začetkom veljavnosti 29. 05. 1992.

Sporazum o gospodarskem sodelovanju med državama je bil podpisan, da bi prispeval k ureditvi proste trgovinske cone, ki bi zagotavljala prosto gibanje blaga, storitev, kapitala, denarja in ljudi. Prav tako naj bi pomagal tudi pri krepitvi družbeno-ekonomskih odnosov in urejanju skupnih interesov. V tem sporazumu so obravnavana tudi vprašanja, ki so se navezovala na urejenost statusnih in lastninskih vprašanj slovenskih poslovnih enot na področju republike Makedonije pri ustanavljanju mešanih in lastnih podjetij, po načelu reciprocitete (Uradni list RS, št. 25/92).

1.4.5. PLAČILNI SPORAZUM MED RS IN RM

Podpisan je bil 25. 02. 1992 v Ljubljani, v veljavo pa je stopil 29. 05. 1992.

S plačilnim sporazumom se je uredil način upravljanja plačilnega prometa med RS in RM. Omogočajo plačila med državama v konvertibilni valuti, preko nerezidentnih računov in s plačili preko klirinškega računa, v domicilni valuti in oblikah mednarodne bančne prakse. S slovenske strani bi bilo dobro, če bi se plačila izvajala v konvertibilni valuti ali v SIT, zato ker ima Slovenija konstanten presežek v trgovinski menjavi z Makedonijo (Uradni list RS, št. 25/92).

1.4.6. SPORAZUM O PROSTI TRGOVINI MED RS IN RM

Podpisan je bil 01. 07. 1996 v Skopju, v veljavo pa je stopil 01. 09. 1996.

Nastal je z željo, da državi poglobita gospodarsko sodelovanje in pospešujeta razvoj trgovinskega sodelovanja z namenom povečanja obsega medsebojne trgovinske menjave in večje usklajenosti ter izboljšanja strukture. S tem sporazumom državi potrjujeta cilje, ki sta jih sklenili v Sporazumu o gospodarskem sodelovanju. Državi sta se odločili postopoma odstraniti vse ovire pri medsebojnem trgovanju v skladu z določbami Splošnega sporazuma o carinah in trgovini, hkrati pa sta prepričani, da bo sporazum spodbudil rešitev medsebojno koristnih trgovinskih odnosov med njima in prispeval k procesu povezovanja v Evropi. Cilj sporazuma je postopno vzpostaviti območje proste trgovine v prehodnem obdobju, ki se bo končalo najkasneje 01.01.2000. Sem spadajo predvsem spodbujanje usklajenega razvoja medsebojnih gospodarskih odnosov in pospeševanja napredka v njihovih gospodarskih dejavnostih, zagotavljanje poštenih pogojev konkurence, kakor tudi odstranjevanje trgovinskih ovir, kar bo prispevalo k skladnemu razvoju in širjenju svetovne trgovine. Sporazum je bil razdeljen na tri poglavja, in sicer: poglavje o industrijskih izdelkih, poglavje o kmetijskih in živilskih izdelkih ter tretji, ki govori o splošnih določbah.

Na področju industrijskih izdelkov, državi pri uvozu in izvozu ne bosta uvajali novih carinskih dajatev oziroma bosta ukinili že obstoječe pred veljavo sporazuma, hkrati pa bosta s sodelovanjem in izmenjavo informacij na področju standardizacije, ugotavljanja skladnosti in akreditacije, skušali zmanjšati tehnične ovire pri trgovanju.

V poglavju o kmetijskih in živilskih izdelkih je zapisano, da si državi medsebojno dodelita koncesije. Državi morata obveščati Mešano komisijo o spremembah svoje kmetijske politike ali o ukrepih, ki bi utegnili vplivati na pogoje trgovanja s kmetijskimi in živilskimi izdelki. V primeru tržnih motenj začneta državi s posvetovanjem in skupaj najdeta ustrezno rešitev. Država lahko v primeru takšnih okoliščin sprejme posebne zaščitne ukrepe za določen čas (dokler trajajo tržne motnje oziroma dokler državi ne najdeta skupne rešitve).

Ti ukrepi pa ne smejo poslabšati pogojev, ki veljajo pri vstopu na trg ene ali druge države, kar pomeni, da za državi pogodbenici ne smejo veljati slabši pogoji, kot veljajo za blago s poreklom iz tretjih držav, po načelu največjih ugodnosti.

Poglavje o splošnih določbah govori o pravilih, ki se nanašajo na poreklo blaga in sodelovanje pri carinskih zadevah, za katere državi sprejmeta ustrezne ukrepe, o katerih se posvetujeta z mešano komisijo. Državi se vzdržita ukrepov, ki ustvarjajo neenakopravno razlikovanje med izdelki s poreklom iz država pogodbenic. Država lahko uvede ukrep, s katerim prepreči razkritje podatkov, zavaruje bistvene interese svoje varnosti, izpolni mednarodne obveznosti in državno politiko. Kadar pride do kršitev, lahko prizadeta pogodbenica sprejme ustrezne zaščitne ukrepe. Predvsem so ti ukrepi pomembni, kadar pride do povečane količine uvoza, ki bi lahko povzročil resno škodo domačim proizvajalcem, konkurenčnim izdelkom ali celotni gospodarski panogi. Pogodbenici se bosta izogibali uvajanju omejitvenih ukrepov, če pa do njih pride, je ena stran dolžna o tem obvestiti drugo. Omejitvene ukrepe pa lahko država sprejme tudi takrat, ko je v resnih plačilno-bilančnih težavah, seveda pa mora biti vse to v skladu s splošnim sporazumom o carinah in trgovini. Ti ukrepi morajo biti časovno omejeni in ne smejo presegati tistega, kar je nujno potrebno za izboljšanje plačilno-bilančnega položaja. Z izboljšanjem slednjega pa je potrebno ukrepe ublažiti in jih postopno odpraviti, saj razmere v tem primeru ne opravičujejo več njihovega obstoja. Mešana komisija, ustanovljena s 17. členom Sporazuma o gospodarskem sodelovanju med R Slovenijo in R Makedonijo, bo poleg nalog, določenih z navedenim členom, spremljala in nadzorovala tudi izvajanje tega sporazuma. Za ustrezno izvajanje sporazuma si bosta pogodbenici izmenjevali informacije in se na zahtevo vsake od njiju posvetovali v okviru Mešane komisije, katere naloga bo iskanje možnosti za nadaljnje odpravljanje ovir. Za ustrezno izvajanje sporazuma se bo komisija sestajala po potrebi, vendar najmanj enkrat letno. Komisija je dolžna sprejemati odločitve ali priporočila soglasno.

Vsaka pogodbenica ima možnost prenehanja začasnega uporabljanja sporazuma, vendar mora o tem pisno obvestiti drugo pogodbenico. Začasno prenehanje uporabe se konča šest mesecev po datumu obvestila. Sporazum je sklenjen za nedoločen čas, državi pa lahko odstopita s pisno notifikacijo, ki si jo pošljeta. Odstop od pogodbe začne veljati šest mesecev od datuma notifikacije (Uradni list RS, št. 81/99).

1.5. NEPOSREDNE NALOŽBE SLOVENIJE V MAKEDONIJI PO LETU 1992

1.5.1. PREDNOSTI IN SLABOSTI TER NAČINI VSTOPA NA TRG

Neposredne investicije predstavljajo cilj rezidenta ene države, da ima v državi, ki ni država investitorja, trajni interes (Organization for economic Cooperation and Development, 1996), ki pomeni da ima investitor, ki je vlagal v podjetje in ga tudi vodil oziroma pri tem sodeloval,

interes dolgoročno sodelovati s svojim podjetjem v državi, v katero je vlagal. Neposredne naložbe so izredno pomembne, saj predstavljajo najvišjo obliko mednarodnega poslovanja podjetij. Gre za lastništvo proizvodnega obrata v tujini, ki je lahko v obliki nakupa dela ali celega podjetja, lahko pa v postavitvi svoje lastne proizvodne enote. Podjetje z neposrednimi naložbami pridobi veliko prednosti, seveda pa tudi nekaj slabosti. Med pozitivnimi stvarmi lahko najprej omenim cenejšo proizvodnjo, ki je odraz cenejše delovne sile in surovin ter nižjih transportnih stroškov (Kotler, 1998, str. 418). Predvsem slednji so bili izredno visoki, saj je bila zaradi kriznih razmer, takoj po osamosvojitvi obeh držav, pot po ozemlju nekdanje Jugoslavije onemogočena, tako da je bila najkrajša pomorska pot, ki se je končala v albanskem pristanišču Drač. Naslednja prednost, ki si jo pridobi podjetje, je ta, da si ustvari boljšo podobo z odpiranjem delovnih mest v državi gostiteljici. Poleg tega si ustvari tudi svojo tržno politiko, ki je pogoj za dolgoročno mednarodno uspešnost, hkrati pa se lahko poveže tudi s tamkajšnjo vlado in se s tem bolj prilagodi potrošnikom in tržnemu okolju. Po drugi strani pa je podjetje izpostavljeno tudi tveganju, kjer glavno skrb vzbujata poslabšanje tržišča, razvrednotenje valute, kar lahko pripelje do ukinitve ali zmanjšanja dejavnosti in s tem do visokih stroškov za podjetje (Kotler, 1998, str. 418).

Zaradi razpada bivše Jugoslavije, je v tistem času prišlo do izgube trga, kar je za Slovenijo, kot majhno državo vsekakor predstavljalo določen problem. Prav zaradi tega imajo neposredne naložbe še toliko večji pomen in jih je potrebno izkoristiti. Kar nekaj slovenskih podjetij je že začelo z vlaganjem na makedonski trg (omenil jih bom kasneje). Večina teh investicij je bila izpeljana z odkupom državnega deleža od Agencije za privatizacijo republike Makedonije in potem še z odkupom deleža zaposlenih v podjetju, torej preko procesa privatizacije. Nekateri so investirali tudi v povsem nove objekte, tako imenovane »greenfield« investicije. Podjetja lahko pri prodoru na tuj trg uporabijo (Damijan, 2001) dva glavna pristopa. Prvi je trgovinski pristop, pri katerem lahko podjetja nastopijo individualno ali združeno preko skupne trgovinske mreže. Pri individualnem pristopu so tako tveganja kakor tudi stroški visoki. Drugi pristop je investicijski. Pred prvim ima kar nekaj prednosti. Prva je prav gotovo ta, da se podjetje izogne visokim uvoznim dajatvam in si pridobi status domačega podjetja. Naslednja prednost je, da podjetje lahko izkoristi cenejšo delovno silo, cenejše naravne vire in ima možnost povezovanja z drugimi podobnimi podjetji, ki so že locirana v državi gostiteljici. Tretja prednost pa se kaže v tem, da lahko podjetja vplivajo na ekonomsko politiko države in preko povečanja kupne moči potrošnikov, tudi na njeno ekonomsko stabilnost. Največja slabost tega pristopa je predvsem v veliki tveganosti naložb, ki je lahko odraz nestabilnih ekonomskih in političnih razmer, kar je v primeru Makedonije zelo pomemben faktor. Večina slovenskih podjetij vstopi na makedonski trg preko prevzema domačega podjetja ali pa preko procesa privatizacije (Prašnikar et al., 2001). Privatizacija se razlikuje glede na velikost podjetij. Za mala podjetja (Hadzi-Vasileva, 2001) je značilno, da se prodajajo preko javnih dražb ali pa z neposrednim dogovorom s potencialnim kupcem. Za srednje velika podjetja je prva metoda enaka, kot pri malih podjetjih, v drugem primeru pa kupec kupi vsaj 51 % delnic podjetja, ostale pa Agencija za privatizacijo ponudi javnosti preko borze vrednostnih papirjev. Tretji način je t.i. »management buy out«, ko pride do dogovora s skupino ljudi, ki predstavi za podjetje najboljši program dela v prihodnosti. Odkupijo samo 20 % delnic, lastniki 51 % delnic, pa morajo postati v roku 5 let po sklenjeni pogodbi. Za večja podjetja veljajo iste metode kot za srednja, poleg tega pa lahko pride do zamenjave lastništva tudi v primeru stečaja podjetja ali s pomočjo leasinga.

1.5.2. STRATEGIJA PRIVABLJANJA TUJIH INVESTICIJ

V Makedoniji imajo je sistem za odpiranje podjetij zelo liberalen. Tuja pravna oseba potrebuje dokaz, da ima v svoji državi registrirano podjetje in kapital v višini 5000 mark.

Fizična oseba pa potrebuje poleg 5000 mark le potni list. Registracija podjetja se lahko opravi na Temeljnem sodišču v Skopju. Pogoji za tujce so torej enotni kot tisti za državljane Makedonije (Konkurenčna prednost slovenskih podjetij pred drugimi tujimi vlagatelji, 2003).

Za privabljanje tujih investicij imajo v Makedoniji program Nacionalna strategija za ekonomski razvoj. V tem programu so definirani ključni segmenti, ki bodo predmet razvoja v naslednjih letih in tudi prednosti, ki jih ima Makedonija in bodo pomagale nadaljnjem razvoju države. Pri strategiji razvoja lahko omenim nekaj pomembnejših točk: i) razvijanje odprtega gospodarstva in pospeševanje procesa integracije, tako v regiji kot v Evropi; ii) zaključek tranzicije in razvijanje demokratične države; iii) ekonomska učinkovitost in rast; iv) rast zaposlenosti in dvig življenjskega standarda; v) izvozna orientiranost in liberalizacija gospodarstva.

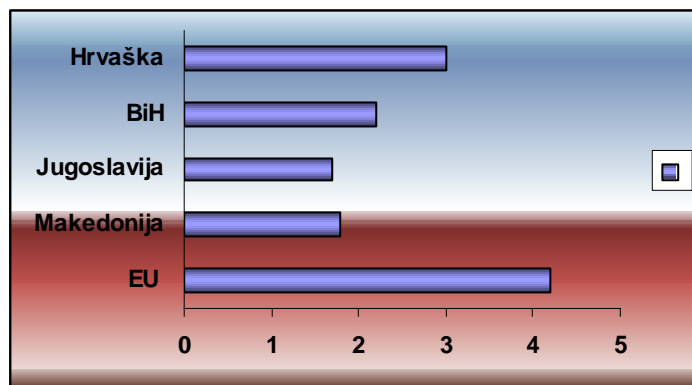
Pri tem pa naj bi jim pomagale prednosti, ki jih nudi Makedonija: i) odprtost za tuje investicije; ii) naravni viri; iii) razvit trg za storitve; iv) odlična lega; v) visoka izobraženost; vi) razvite telekomunikacije.

Za Makedonijo so tuje investicije pomembne iz različnih razlogov. Prvi je ta, da si s tem zagotovijo proizvode za izvoz in polproizvode za nadaljnjo predelavo, s čimer se gospodarstvo odpre tujemu kapitalu, s pomočjo izvoza pa se agresivneje promovira makedonske izdelke na tujih trgih, predvsem trgih Evropske skupnosti. Pri tem imajo prednost investicije iz razvitih držav (Interni podatki GZM).

1.5.3. SLOVENSKE NALOŽBE V MAKEDONIJI

Makedonski trg je ocenjen kot trg »visokega rizika«, zato pri slovenskih podjetjih vlada določena previdnost pri investiranju na te trge (Mrak et al., 2001) in je tudi kriterij, ki določa intenzivnost investiranja na trge bivše Jugoslavije. Poleg tega sta zelo pomembni institucionalna urejenost države in usmerjenost vlade, ki je trenutno na oblasti, saj nekako določata možno stopnjo korupcije v državi.

Slika 3: Stopnja rizičnosti posameznih tržišč

Vir: Prašnikar, 2001, str. 144

V sliki pomeni stopnja 5 zelo stabilen trg, medtem ko 1 pomeni nestabilnega. Iz tega vidimo, da je makedonski trg ocenjen za zelo rizičnega, saj je bolj rizičen od njega le jugoslovanski trg (SiČg). Za tako nezaupljivost do tega trga, gre razloge iskati predvsem v notranjih nemirih v državi, ki sedaj trajajo že vrsto let.

Slovenske neposredne naložbe v Makedoniji v zadnjih letih naraščajo. To je pomembno, če vemo, da beležimo z Makedonijo konstanten presežek v trgovinski menjavi. Med pionirje pri investiranju na makedonski trg se prištevata Cetis in Kolinska, ki imata svoje obrate v

Makedoniji, njima pa so sledila tudi druga slovenska podjetja. Ena od pomembnejših naložb je bila naložba Tobačne Ljubljana, ki je v letu 1999 postala 87 odstotni lastnik Tutunskega kombinata Skopje, ki je eno od treh makedonskih podjetij za izdelavo cigaret in drugih tobačnih izdelkov. Tudi slovenski farmacevtski gigant je kar precej vložil na makedonski trg. V letu 2000 je v Makedoniji zgradil poslovni center, ki bo pokrival potrebe celotne JV Evrope. Naložba je bila vredna 647 milijonov SIT, predstavlja pa »greenfield« investicijo, kar pomeni, da gre za popolnoma nove objekte. Na področju živilske industrije prednjačijo Droga, Fructal in Kolinska. Droga Portorož je za 5,6 mio DEM kupila stoodstotni delež Agroimpex d.o.o. Skopje, katerega glavna dejavnost je praženje in prodaja kave, obvladuje pa štirideset odstotkov makedonskega trga. Kolinska ima v Makedoniji svoj obrat za izdelavo žvečilnega gumija in ima okrog 40 zaposlenih, iz Makedonskega obrata pa izvažajo tudi na zahodne trge. Fructal je kupil podjetje Konzeks in na makedonskem trgu dosega dobre rezultate, kljub začetnim težavam. Ostali pomembnejši vlagatelji so Era Velenje, ki je izvedla nakup Skopskega saema in sicer v višini 48,59%, za kar je odštela 5,8 mio DEM, Valkarton z nakupom Komune Skopje, ki je eno vodilnih makedonskih podjetij na področju izdelave papirja in kartona, Jug storitve iz Maribora z nakupom Nove Makedonije, podjetja za tiskanje časnikov, prav tako pa ima v Makedoniji svoje podjetje tudi Krka d.d.. Na področju storitev prednjači Nova Ljubljanska banka. Le ta je skupaj z LHB Frankfurt postala večinski lastnik Tutunske banke. V 52 odstotnem deležu ima NLB 17,5% in je strateški partner, medtem ko LHB Frankfurt predstavlja investicijskega (Interni podatki GZS).

Tabela 3: Vrednost slovenskih naložb v Makedoniji, stopnja rasti slovenskih naložb v Makedoniji, slovenske naložbe v tujini skupaj, odstotek slovenskih naložb v Makedoniji glede na celotne slovenske naložbe v tujini

LETO	A	B	C	D
1994	15,90		354,00	4,49
1995	21,20	33,33	489,90	4,33
1996	22,90	8,02	478,40	4,79
1997	27,50	20,09	452,40	6,08
1998	24,80	-9,82	599,70	4,13
1999	38,30	54,43	621,10	6,17
2000	66,10	72,58	794,00	8,33
2001	48,40	-26,78	949,50	5,10

Legenda:

A- neposredne naložbe Slovenije v Makedoniji v mio USD; stanje konec leta

B- stopnja rasti slovenskih neposrednih naložb RM v odstotkih $(Y_n - (Y_{n-1})) / (Y_{n-1}) * 100$

C- slovenske naložbe v tujini skupaj

D- odstotek slovenskih naložb v Makedoniji v celotnih slovenskih naložbah v tujini

Vir: Banka Slovenije-poročilo o naložbah, spletna stran BS

Vse več slovenskih podjetij nastopa na makedonskem trgu, ki se je v zadnjih letih precej odprl. Slovenske naložbe v Makedoniji se v zadnjih letih povečujejo, razen v letih 1998 in 2001, ko so glede na leto poprej zabeležile negativno rast v višini -9,82 oz. -26,78 % in so konec leta 2001 znašale 48,4 mio USD oziroma 5,10 % celotnih slovenskih naložb v tujini. Razlogov za pohod na makedonski trg je več. Prvi izmed njih se kaže v dragem transportu, ki nastopa na relaciji med Slovenijo in Makedonijo. Prav zato ima veliko slovenskih podjetij proizvodne obrate v Makedoniji, kjer delujejo po principu domačih podjetij. Prav to naj bi najbolj pripomoglo k vzpostavitvi ravnotežja v blagovni menjavi med Slovenijo in Makedonijo. V slovenskih obratih v Makedoniji, bi Makedonci izdelovali slovensko blago, namesto da bi ga uvažali. Drugi pomemben razlog (Pavlin, 2000) pa je, da

lahko Slovenija preko makedonskega trga lažje prodira tudi na druge trge JV Evrope. Makedonija ima namreč sklenjene prosto-trgovinske sporazume s skoraj vsemi sosednjimi državami in tudi s Turčijo, kar predstavlja trg s skoraj sto milijoni prebivalci. Na podlagi tega vidimo, kako pomembne so naložbe slovenskih podjetij na makedonski trg, še posebej če upoštevamo bližajoče se članstvo v EU. Slovenske naložbe so za Makedonijo pomembne tudi zato, ker lahko prinesejo nova znanja, predvsem na področju upravljanja in vodenja podjetij.

1.5.4. PRILOŽNOSTI ZA SLOVENSKA PODJETJA NA MAKEDONSKEM TRGU

Makedonija bi lahko pomenila za slovenska podjetja deželo poslovnih priložnosti. Takšen je vsekakor moto grških podjetij, ki so od EU prejela 356 mio USD, za kapitalski prodor v Makedonijo. Vsemu temu so tudi sami dodali okoli 50 mio USD, kar so porabili za ustanavljanje mešanih podjetij tako, da je sedaj v rokah grkov tekstilna industrija, nekatere banke, rafinerija, nekateri proizvajalci tobaka, pivovarne in tudi velik del prehranske industrije. Vendar pa je grško investiranje usmerjeno teritorialno. Največja vlaganja so usmerjena na jug države, torej v del kjer poteka državna meja med Makedonijo in Grčijo in v Skopje, ki predstavlja gospodarsko središče Makedonije (Rogelj, 2002).

Za slovenska podjetja gre investicijske priložnosti (Kuder, 1999) iskati v finančnem sektorju, predvsem zavarovalništvu, ki je dobil novo zakonsko podlago, vendar je še zmeraj v »povojih«. Prav tako na področju trgovinskih storitev v Makedoniji ni zaznati zasičenosti z verigami supermarketov. Edini na tem področju so Grki s svojo verigo VERO, samo vprašanje časa je, kdaj se bosta tam pojavila Interspar in Leclerc. Tudi na področju turizma se kažejo priložnosti, saj je Makedonija bogata z naravnimi lepotami. Te se kažejo predvsem v jezerih, kjer izstopa predvsem Ohrid, kjer priložnost predstavlja investiranje v hotelske storitve. Tu je svoje interese že pokazal HIT iz Nove Gorice, ki poleg hotelirstva vidi priložnost tudi v igralništvu. Slednje je zanimivo predvsem zaradi obiska grških turistov, ki so znani kot veliki »izzivalci iger na srečo«. Vendar pa se priložnost v turistični dejavnosti ne kaže samo ob jezerih, saj ima Makedonija veliko gora in planin, ki so primerne za smučanje in kmečki turizem. Z makedonske strani so pokazali tudi zanimanje za skupne nastope s slovenskimi podjetji na trgih tretjih držav. Tu mislijo predvsem na panoge kot so: proizvodnja nekovin (marmor, sanitarna keramika) in gradbeništva. Nekatere praznine, o katerih bi veljalo razmisliti, se pojavljajo na področju računalništva, predvsem pri vprašanih digitalizacije katastra, avtomatizacija državne uprave in softverskih produktov za bančno poslovanje. Kljub rizičnemu okolju priložnosti so, vendar pa so to t.i. »first mover advantages« (Prašnikar et al., 2001), oziroma so priložnosti, ki so ponujene samo tistemu, ki prvi prodre na dolečen tržni segment. Pri tem mora pomembno vlogo odigrati tudi država, ki lahko z nekaterimi ukrepi zmanjša stopnjo rizičnosti določenega trga. Tu gre predvsem za različne sporazume, ki jih podpiše z državo zanimivo za investitorje, podjetja, ki se zanimajo za investicije lahko oskrbi s pomembnimi informacijami, s pomočjo katerih podjetja sprejmejo manj rizične odločitve. Za spodbudo slovenskim podjetjem pa je poskrbela tudi Slovenska izvozna družba, ki je Makedonijo ponovno uvrstila na spisek držav, v katerih zavaruje izvoz in naložbe.

Priložnosti za slovenska podjetja se kažejo predvsem na področju storitev, kajti izvoz slednjih v Makedonijo zelo niha. Giblje se med 10 in 20 mio USD, večina pa odpade na zračni transport Adrie Airways (Kuder, 1999). Najzanimivejši sektor predstavlja turizem, ki nudi veliko možnosti za vlaganje, predvsem v hotelske storitve. Makedonski turizem s svojimi jezери in gorami postaja vse bolj zanimiv za jugoslovanske in tudi grške turiste, saj nudi zelo ugodne cene za preživljanje prostega časa.

1.6. ČLANSTVO V RAZLIČNIH INTEGRACIJAH IN VPLIV NA MEDNARODNO SODELOVANJE MED DRŽAVAMA

1.6.1. STABILIZACIJSKO-ASOCIACIJSKI SPORAZUM MED EU IN MAKEDONIJO

Ob vstopu Slovenije v EU, bo Slovenija prevzela pravni red, ki velja na področju skupne trgovinske politike. Zaradi tega bo prenehal veljati Sporazum o prosti trgovini, sklenjen med Slovenijo in Makedonijo, veljati pa bo začel Stabilizacijsko asociacijski sporazum (SAS), ki sta ga sklenili Makedonija in EU, s čimer bodo spremenjeni pogoji za izvoz slovenskega blaga na makedonski trg.

SAS med Makedonijo in EU, ki je bil sklenjen 9. aprila 2001, je v veljavo stopil 1. junija 2001, njegov namen pa je postopno vzpostaviti prosto trgovino med EU in Makedonijo (Interim agreement on trade between Macedonia and EU). Za Slovenijo posebej zanimivo je poglavje o prostem pretoku blaga, ki je sestavljeno iz treh delov. Prvi del zajema industrijske proizvode, drugi kmetijske proizvode in ribištvo, tretji pa je namenjen splošnim določbam.

INDUSTRIJSKI PROIZVODI

Pri uvozu iz Makedonije v EU bodo ukinjene vse carinske dajatve in količinske omejitve za blago s poreklom iz Makedonije.

Pri uvozu industrijskih proizvodov iz EU v Makedonijo bo veljalo naslednje:

I) Vse carinske dajatve za proizvode, ki imajo poreklo v EU in se uporabljajo v Makedoniji ter niso navedeni v Aneksu 1 ali 2, bodo ukinjene.

II) Za proizvode, s poreklom iz EU, ki so navedeni v Aneksu 1, se bodo carinske dajatve zniževale postopoma, in sicer: a) 1. januarja prvega leta veljavnosti sporazuma se bodo znižale na 90 % osnovne dajatve; b) 1. januarja drugega leta veljavnosti sporazuma se bodo znižale na 80 % osnovne dajatve; c) 1. januarja tretjega leta se bodo znižale na 70 % osnovne dajatve; d) 1. januarja četrtega leta se bodo znižale na 60 % osnovne dajatve; e) 1. januarja petega leta se bodo znižale na 50 % osnovne dajatve; f) 1. januarja šestega leta se bodo znižale na 40 % osnovne dajatve; g) 1. januarja sedmega leta se bodo znižale na 30 % osnovne dajatve; h) 1. januarja osmega leta se bodo znižale na 20 % osnovne dajatve; i) 1. januarja devetega leta se bodo znižale na 10 % osnovne dajatve; j) 1. januarja desetega leta veljavnosti sporazuma pa bodo vse ostale dajatve odpravljene.

III) Za proizvode, ki imajo poreklo v EU in so omenjeni v Aneksu 2, pa se bodo dajatve zniževale na naslednji način: a) 1. januarja tretjega leta veljavnosti sporazuma se bodo znižale na 80 % osnovne dajatve; b) 1. januarja petega leta se bodo znižale na 70 % osnovne dajatve; c) 1. januarja šestega leta se bodo znižale na 60 % osnovne dajatve; d) 1. januarja sedmega leta se bodo znižale na 50 % osnovne dajatve; e) 1. januarja osmega leta se bodo znižale na 40 % osnovne dajatve; f) 1. januarja devetega leta se bodo znižale na 20 % osnovne dajatve; g) 1. januarja desetega leta veljavnosti sporazuma pa bodo odpravljene.

KMETIJSKI PROIZVODI IN RIBIŠTVO

Pri uvozu kmetijskih in ribiških izdelkov iz Makedonije v EU bo veljalo:

I) EU ukine večino carinskih dajatev in količinskih omejitev pri uvozu proizvodov s poreklom iz Makedonije

II) proizvodi, ki so omenjeni v 7. in 8. poglavju, se ukine le del carine, ki se nanaša na vrednost blaga (ad valorem), medtem ko se specifična carina ne ukine.

Pri uvozu kmetijskih in ribiških izdelkov iz EU v Makedonijo pa bo veljalo sledeče:

I) Za vse proizvode, ki so omenjeni v Aneksu 4a in so s poreklom iz EU, Makedonija ukine vse carinske dajatve.

II) Za proizvode omenjene v Aneksu 4b, ukine carinske dajatve, v mejah tarifnih kvot, za tiste, ki presegajo določene kvote, se carine ukinejo postopoma

III) področje žganih pijač in vina je urejeno s posebnim sporazumom.

Ta sporazum bo za Slovenijo manj ugoden, saj se bodo ponovno pojavile carine, čeprav ne v polnem obsegu, ki pa se bodo postopoma zniževale in bodo do konca prehodnega obdobja popolnoma ukinjene (za konec prehodnega obdobja naj bi veljal datum 1.1.2011).

Položaj slovenskih izvoznikov se bo na makedonskem trgu tako poslabšal za okoli 66% dosedanjega izvoza proizvodov predelovalne industrije brez živilske industrije. Glede na pomen v strukturi izvoza se bo položaj poslabšal zlasti za izvoz proizvodov, ki spadajo v področje: kemikalije in kemični izdelki, les in lesni izdelki, proizvodnja strojev in naprav, proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov in izvoz vozil, pohištva in tekstilnih izdelkov (Kumar et al., 2001).

1.6.2. PAKT STABILNOSTI ZA JV EVROPO

Ustanovljen je bil leta 1999 na pobudo Nemčije, ki je bila takrat predsedujoča EU. Zasnovan je bil kot proces, oziroma dolgoročna politična akcija mednarodne skupnosti, da bi se na področju JV Evrope dosegla stabilnost in vzpostavili pogoji za delovanje demokratičnih institucij in tržne ekonomije in pomoč državam JV Evrope pri vključevanju v evropske in transatlantske integracije.

V ta projekt so kot prejemnice pomoči vključene naslednje države: Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Makedonija, Romunija ter Srbija in Črna Gora. Slovenija pa je v ta projekt že od začetka vključena kot aktivna donatorka. Slovenija sodeluje v vseh treh delovnih omizjih. Ta tri omizja so: delovno omizje za človekove pravice in manjšine; omizje za gospodarsko obnovo in razvoj; omizje za varnostna in obrambna vprašanja. Slovenija podpira politiko EU do te regije in je aktivna pri gospodarskem z državami iz te regije. Ker je v ta projekt vključena tudi Makedonija, lahko tudi s pomočjo tega projekta Slovenija in Makedonija sodelujeta na različnih področjih, predvsem tistih, ki jih obravnava Pakt za stabilnost JV Evrope. Namen samega projekta je razvoj malih in srednje velikih podjetij v državah prejemnicah in okrepitev gospodarskega sodelovanja med Slovenijo in vsemi državami prejemnicami. Slovenija v okviru tega pakta, Makedoniji lahko pomaga na področju pospeševanja podjetništva, nudi podporo aktivni politiki zaposlovanja, podporo pri prestrukturiranju malih in srednje velikih podjetij. V okviru tega pa lahko Slovenija okrepi prisotnost svojih podjetij na makedonskem trgu, predvsem malih in srednje velikih podjetij. Določena so bila tudi prednostna področja, ki bodo deležna največje finančne podpore pri prenovi gospodarstva. Prav tako lahko Slovenija pomaga s svojimi izkušnjami, ki jih je sama pridobila pri pogajanjih z EU in NATO-m.

Ob vstopu Slovenije v EU, bo le-ta postala zunanja meja EU do držav iz te regije. V tej vlogi bi morali nastopati uspešno, glede na to, da to regijo poznamo in z njo tudi že dolgo sodelujemo (Interni podatki MZZ).

Lani je Makedonija postala tudi polnopravna članica Svetovne trgovinske organizacije (STO). Škoda je, ker Makedonija že prej ni postala članica te organizacije, saj zaradi tega ni bila polnopravna pogodbenica CEFTE, saj je bil pogoj članstvo v STO. Vendar pa sedaj to ne bo

več vplivalo na nadaljnje sodelovanje, saj bo pet sedanjih pogodbenic CEFTE, v letu 2004 postalo polnopravni člani EU, ostale pa vodijo pogajanja. Zato Makedonija tudi ne bo pristopila k CEFTI, saj bi se utegnilo zgoditi, da bi po naslednjem krogu širitve ostala edina pogodbenica. Ker ni bila članica STO, je Makedonija določala tudi nekatere carinske dajatve, ki niso bile v skladu s sporazumi, vendar pri tem ni bila sankcionirana.

2. ANALIZA TRGOVINSKIH TOKOV MED SLOVENIJO IN MAKEDONIJO

V tem poglavju bom s pomočjo osnovnih kazalcev dinamike pokazal kako sta se v obdobju od 1992-2002 spreminjala celoten izvoz in uvoz v oz. iz Makedonije. Nadaljeval bom s prikazom spreminjanja izvoza in uvoza po blagovnih skupinah standardne mednarodne trgovinske klasifikacije (SMTK), v zadnjem pa bom za obdobje od 1996-2002, prikazal najpomembnejše uvozne in izvozne artikle oz. blagovne postavke razdeljene po dvomestnem ključu.

2.1. IZRAČUN OSNOVNIH KAZALCEV DINAMIKE ZA IZVOZ

Najprej bom prikazal celoten izvoz Slovenije v Makedonijo v obdobju od 1992-2002 nato pa bom zanj izračunal enostavne pokazatelje dinamike in sicer: koeficient dinamike, letno stopnjo rasti in indekse s stalno osnovo v letu 1992.

Tabela 4: Izračun osnovnih kazalcev dinamike skupnega izvoza Slovenije v Makedonijo v obdobju od 1992-2002

LETO	IZVOZ (v milijonih USD)	INDEKS (1992=100)	KOEFICIENT DINAMIKE	LETNA STOPNJA RASTI (v %)
1992	133,291	100	/	/
1993	198,215	148,71	1,49	48,71
1994	218,042	163,58	1,10	10,00
1995	189,337	142,05	0,87	-13,16
1996	170,528	127,94	0,90	-9,93
1997	149,217	111,95	0,88	-12,50
1998	160,580	120,47	1,08	7,62
1999	176,660	132,54	1,10	10,01
2000	157,894	118,46	0,89	-10,62
2001	131,697	98,80	0,83	-16,60
2002	137,846	103,42	1,05	4,67

Vir: Interni podatki Gospodarske zbornice Slovenije, 2002 in lasten izračun.

Indeks s stalno osnovo = $Y_n/Y_o * 100$; z njim dobimo relativne spremembe vrednosti po posameznih letih v primerjavi z baznim letom

koeficient dinamike = Y_n/Y_{n-1} ; z njim označimo relativne spremembe pojava, če je vrednost višja od 1 to pomeni rast pojava, nižja od 1 pa upadanje pojava

stopnja rasti = $(Y_n/Y_{n-1}) * 100$; označuje rast pojava in je lahko pozitivna ali negativna.

Pri izračunu indeksov s stalno osnovo v letu 1992, vidimo da so vrednosti indeksa vseskozi nad začetno ravniyo, razen v letu 2001. To pomeni, da je bila vrednost izvoza Slovenije v Makedonijo vseskozi višja kot tista v letu 1992, izjema je seveda le leto 2001, ko je bil izvoz v Makedonijo nekoliko nižji kot tisti v letu 1992. Pri izračunu koeficienta dinamike, vidimo da je v letih 1993, 1994, 1998, 1999 in 2002 le ta višji od 1, kar pomeni da je narasel glede na leto poprej, v ostalih letih, ko je koeficient manjši od 1, je glede na leto poprej doživel padec. To nam potrjuje tudi letna stopnja rasti, saj vidimo, da je bila v letih, ko je bil koeficient

dinamike višji od 1, stopnja rasti pozitivna. Najvišja rast je bila zabeležena v letu 1993, ko je izvoz glede na leto prej narasel za 48,71%, najbolj pa je padel v letu 2001 in sicer za 16,60%, glede na leto poprej.

Povprečna stopnja rasti = 0,34 %. Iz tega lahko vidimo, da se je slovenski izvoz v Makedonijo v obdobju od 1992-2002 letno povprečno povečal za 0,34 %.

2.2. IZRAČUN OSNOVNIH KAZALCEV DINAMIKE ZA UVOZ

Sedaj bom prikazal še osnovne kazalce za slovenski uvoz iz Makedonije, ki je doživljal večje spremembe kot izvoz, saj je v proučevanem obdobju doživel kar velik padec.

Tabela 5: Izračun osnovnih kazalcev dinamike skupnega uvoza Slovenije iz Makedonije v obdobju od 1992-2002

LETO	UVOZ (v milijonih USD)	INDEKS (v milijonih USD)	KOEFICIENT DINAMIKE	LETNA STOPNJA RASTI (v %)
1992	78,229	100	/	/
1993	89,324	114,18	1,14	14,18
1994	80,389	102,76	0,90	-10,00
1995	85,677	109,52	1,07	6,58
1996	71,455	91,34	0,83	-16,60
1997	56,111	71,73	0,79	-21,47
1998	46,802	59,83	0,83	-16,60
1999	36,635	46,83	0,78	-21,72
2000	47,715	61,00	1,30	30,24
2001	26,494	33,87	0,56	-44,47
2002	21,511	27,50	0,82	-18,81

Vir: Interni podatki Gospodarske zbornice Slovenije, 2002 in lasten izračun.

Samo v letih 1993, 1994 in 1995 je bil uvoz iz Makedonije višji kot tisti v baznem letu, v vseh ostalih letih pa je bil nižji. Vidimo, da je po letu 1995 uvoz iz Makedonije zabeležil velik padec. Koeficient dinamike je višji od 1 samo v letih 1993, 1995 in v letu 2000. Torej se je samo v teh letih povečal glede na leto poprej, v vseh ostalih letih pa se je znižal glede na predhodna leta. To nam potrjuje tudi stopnja rasti, ki je bila v vseh, razen v že prej omenjenih, negativna. Največji padec je uvoz doživel v letu 2001, ko se je znižal kar za 44,47 %, glede na leto 2000.

Povprečna stopnja rasti = -12,11. Uvoz se je v obdobju 1992-2002 gibal različno po letih, vsako leto pa se je v povprečju znižal za 12,11 %.

2.3. ANALIZA IZVOZA IN UVOZA PO BLAGOVNIH SKUPINAH SMTK

V tem poglavju bom prikazal, kako sta se spreminjala izvoz in uvoz po glavnih skupinah Mednarodne standardne trgovinske klasifikacije v obdobju od 1992-2002. SMTK je uradna metodologija Organizacije združenih narodov in se uporablja v statistiki zunanje trgovine za zagotovitev mednarodne primerljivosti podatkov. Analizo bom nadaljeval s prikazom primarnega in industrijskega izvoza in uvoza. Primarni izvoz in uvoz predstavlja prvih pet skupin SMTK (0, 1, 2, 3, 4), medtem ko industrijski uvoz in izvoz predstavljajo blagovne skupine 5, 6, 7, 8, 9.

Začel bom z osnovnimi skupinami SMTK, ki jih razdelimo na:

0- živila in žive živali,

- 1- pijače in tobak,
- 2- surove snovi, brez goriv (les, gnojila, papir, kavčuk, tekstilna vlakna...),
- 3- mineralna goriva in maziva,
- 4- živalska in rastlinska olja in maščobe,
- 5- kemični proizvodi (organske snovi, medicinsko-farmacevtski proizvodi, parfumi, plastični materiali, anorganske snovi...),
- 6- proizvodi razvrščeni po materialu (les, papir, steklo, železo in jeklo, kovinski proizvodi, guma, baker in aluminij),
- 7- stroji in transportne naprave,
- 8- razni izdelki,
- 9- proizvodi in transakcije.

2.3.1. ANALIZA IZVOZA RS V RM PO BLAGOVNIH SKUPINAH SMTK

V tem prikazu bom izpustil skupini 9 in 4, saj je njun delež tako pri izvozu kot uvozu zanemarljiv.

Tabela 6: Deleži izvoza Slovenije v Makedonijo po glavnih skupinah SMTK (v % od celotnega izvoza)

	0	1	2	3	5	6	7	8
1992	5,45	1,22	5,02	0,21	25,51	29,00	22,80	10,77
1993	11,03	1,30	2,13	1,20	26,84	28,01	15,02	14,15
1994	18,02	1,42	1,18	1,06	24,58	26,43	15,53	11,36
1995	12,38	1,99	1,34	0,47	24,76	29,36	18,96	10,46
1996	16,44	3,06	2,54	0,37	20,33	22,68	25,46	9,03
1997	15,97	2,85	2,16	0,44	24,88	26,16	18,06	9,35
1998	14,36	3,23	1,97	0,45	21,08	26,83	21,23	10,61
1999	12,12	4,70	1,20	0,77	20,03	28,69	17,97	14,41
2000	10,44	3,98	1,13	0,61	21,59	29,42	21,08	11,71
2001	15,06	2,72	0,97	0,67	24,05	25,15	19,40	11,89
2002	10,94	4,24	0,99	0,60	24,70	25,65	21,00	11,86

Vir: Podatki Statističnega urada republike Slovenije, 2002; tabela 4 v prilogah.

Tabela 7: Indeks rasti za blagovne skupine za leto 2002 z osnovo v letu 1992

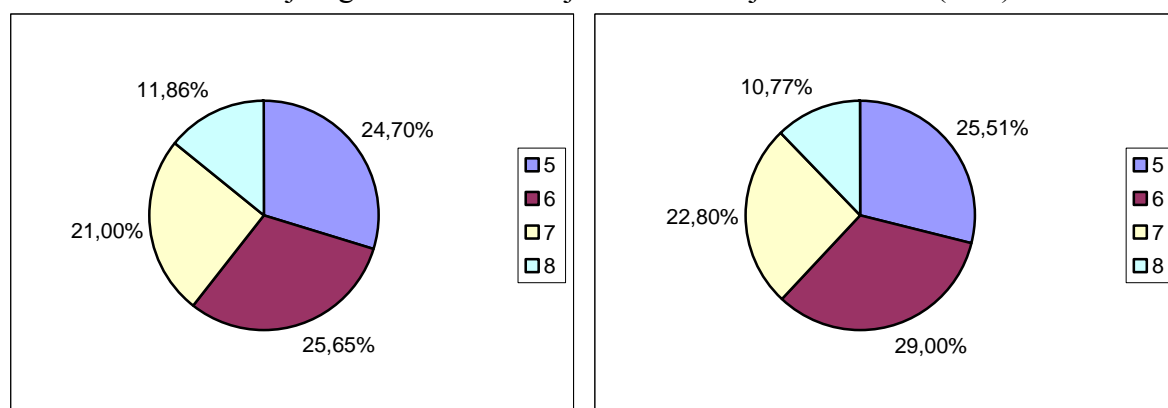
	0	1	2	3	5	6	7	8
2002	200,73	347,54	19,72	285,00	96,82	88,45	92,10	110,12

Vir: Lasten izračun na podlagi tabele 6.

Največji delež v celotnem izvozu imajo skupine 5, 6 in 7. Veliko izvažamo izdelkov razvrščenih po materialu (skupina 6), kjer v zadnjem času prevladujejo: les in izdelki iz lesa, izdelki iz gume in papir ter karton. Glede na začetno vrednost izvoza v letu 1992, se je izvoz skupine 6 v letu 2002 sicer nekoliko zmanjšal, vendar pa v skupnem izvozu še zmeraj zavzema največji delež. Ta znaša 25,65 %, kar je četrtnina celotnega izvoza. Za nas pomembni izvozni artikli so tudi kemični proizvodi (skupina 5) ter stroji in transportne naprave (skupina 7). Pri prvih prevladujejo predvsem farmacevtski proizvodi in razna kozmetika. Ta skupina je praktično zadržala nivo izvoza iz leta 1992, kakor tudi izdelki iz skupine 7, iz katere v Makedonijo izvozimo največ strojev za pridobivanje energije ter industrijske opreme in električnih naprav, predvsem bele tehnike. Največji porast je doživel izvoz živih živali in živil, saj v zadnjem času v Makedonijo izvozimo veliko mesa in mesnih izdelkov, predvsem

izdelkov iz govejega mesa. Porast je zabeležen tudi v skupini 1 in 3, vendar pa je delež teh dveh skupin v celotnem izvozu še vedno zelo majhen.

Slika 4: Delež industrijskega izvoza Slovenije v Makedonijo v letu 2002 (levo) in letu 1992

Vir: Podatki iz tabele 6.

V industrijski izvoz prištevamo skupine 5, 6, 7, 8 in 9, vendar je skupina 9 izključena zaradi prenizkih vrednosti.

Iz slike 3 lahko razberemo, da je za slovenski izvoz v Makedonijo zelo pomemben industrijski izvoz, ki predstavlja kar 83,21 % celotnega izvoza v Makedonijo, vendar je bil v letu 1992 le ta na nivoju 88,08 % od celotnega izvoza. Po skupinah je izvoz ostal zelo podoben, kot je bil tisti v letu 1992, nekoliko povečal se je le izvoz skupine 6, izdelki razvrščeni po materialu, predvsem izdelki iz lesa. Izvoz izdelkov skupine 5 (kemični proizvodi), se je nekoliko zmanjšal, predvsem gre tu za zmanjšan izvoz eteričnih olj in parfumerijskih izdelkov ter premaznih sredstev, medtem ko je porast začutiti pri izvozu zdravil za prodajo. Izvoz primarnih proizvodov je sicer v zadnjih letih v porastu, predvsem področje skupine »pijače in tobak«, vendar pa resnejšega vpliva na celoten izvoz še nima. S količino industrijskega izvoza se meri tudi razvitost države, saj je logično da razvitejše države izvažajo več industrijskih proizvodov, ki imajo večjo dodano vrednost in ustvarjajo večji dobiček ter največ prinašajo k rasti bruto družbenega proizvoda.

2.3.2. ANALIZA UVOZA RS IZ RM PO BLAGOVNIH SKUPINAH SMTK

Tabela 8: Deleži uvoza Slovenije iz Makedonije po glavnih skupinah SMTK (v % od celotnega uvoza)

	0	1	2	5	6	7	8
1992	19,54	12,18	3,78	6,18	29,49	14,77	14,04
1993	12,94	5,41	3,20	6,10	34,59	18,76	18,89
1994	13,77	9,59	4,88	6,42	29,00	21,57	14,75
1995	12,58	12,79	4,56	5,29	27,76	23,15	13,79
1996	9,68	21,34	3,92	4,37	24,44	21,74	14,50
1997	6,75	20,84	4,23	3,70	29,32	22,47	12,65
1998	10,85	12,91	4,06	4,15	27,74	26,11	14,18
1999	11,59	14,91	5,38	4,77	28,70	22,91	11,71
2000	6,91	12,22	3,68	3,27	20,40	46,77	6,75
2001	12,24	13,57	7,61	5,64	34,36	15,75	10,78
2002	12,41	7,37	4,40	7,45	39,43	15,20	13,71

Vir: Podatki Statističnega urada republike Slovenije, 2002.

Tabela 9: Indeks rasti za blagovne skupine za leto 2002 z osnovo v letu 1992

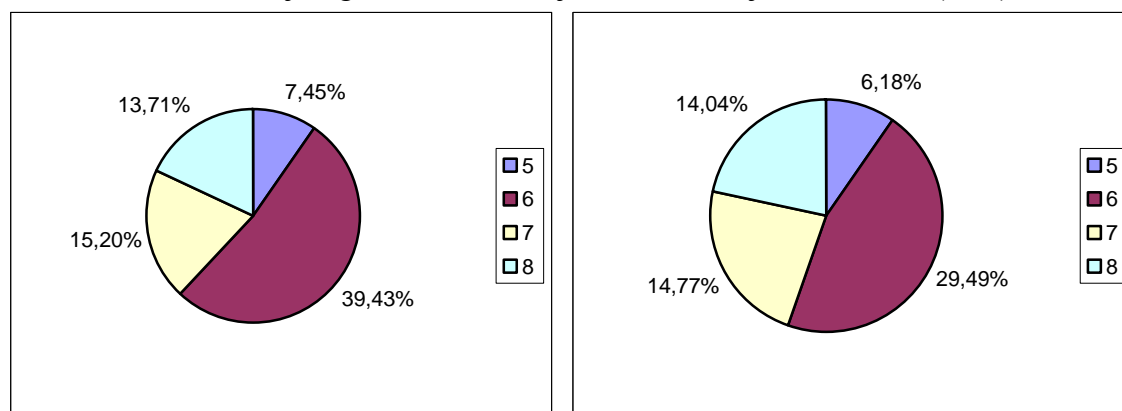
	0	1	2	5	6	7	8
2002	17,46	16,64	32,05	33,14	36,77	28,29	26,85

Vir: Lasten izračun na podlagi tabele 8.

Iz tabele 8, vidimo da najpomembnejše izvozne artikule Makedonije v Slovenijo predstavljajo proizvodi iz skupine 6. To je razumljivo, če vemo da je Makedonija bogata z naravnimi viri in da v Slovenijo izvozi največ izdelkov iz železa, cinka, bakra in svinca. Delež te skupine v celotnem izvozu Makedonije se je v proučevanem obdobju povečal. Povečal se je kljub temu, da se je vrednostno uvoz te skupine iz Makedonije zmanjšal, kar je odraz velikega zmanjšanja uvoza iz Makedonije v obdobju od leta 1992-2002. Naslednje po vrednosti pa so skupine 0, 7 in 8, ki so si po deležu v celotnem uvozu zelo blizu. Med živili prednjačijo vrtnine in sadje, kakav, izdelki iz žit in moke. V skupini 7, stroji in transportne naprave, pa so električni stroji, oprema in rezervni deli. Ugotovimo lahko, da so skoraj vse skupine obdržale približno take deleže v celotnem uvozu, kot so jo imele v letu 1992. Vrednostno se je uvoz iz Makedonije zmanjšal v vsaki skupini, zato so indeksi rasti tudi tako nizki.

V sliki 4 pa bom prikazal industrijski uvoz iz Makedonije za leto 2002 in delež posamezne skupine, ki jo prištevamo k industrijskemu uvozu v celotnem uvozu iz Makedonije.

Slika 5: Delež industrijskega uvoza Slovenije iz Makedonije v letu 2002 (levo) in letu 1992

Vir: Podatki iz tabele 8.

Celotni industrijski uvoz iz Makedonije je v letu 2002 znašal 75,79 % celotnega uvoza. Največji del so predstavljali izdelki razvrščeni po materialu. V letu 1992 je Makedonski izvoz industrijskih proizvodov na slovenski trg znašal približno 64,48 % od celotnega izvoza. Zelo se je povečal predvsem uvoz izdelkov razvrščenih po materialu (SMTK 6), kjer Slovenija iz Makedonije uvažata predvsem tkanine, oblačila, izdelke iz svinca, bakra, jekla, železa. Skupina 7, stroji in transportne naprave, je doživela rahel porast, predvsem na račun uvoza skupine «letala in vesoljska vozila», ki je v letu 2000 dosegla raven 16 mio USD. Nekoliko se je povečal tudi uvoz iz skupine 5 »kemični proizvodi«, predvsem na račun uvoza podskupine «zdravila za prodajo na drobno». Vidimo lahko, da industrijski proizvodi predstavljajo vse pomembnejšo panogo za Makedonijo, ki ima veliko naravnih virov, predvsem v surovinah, zato bi lahko ta potencial še bolj izkoristila.

2.4. ANALIZA UVOZA IN IZVOZA PO NAJPOMEMBNEJŠIH PROZVODNIH PODSKUPINAH

V tem odseku bom predstavil deset najpomembnejših proizvodnih podskupin pri uvozu in izvozu, razdeljenih po dvomestnem ključu. Predstavil bom kakšen delež je imela vsaka od njih v skupnem izvozu oz. uvozu, ter kolikšen delež so skupaj predstavljale v obeh proučevanih državah.

2.4.1. ANALIZA IZVOZA PRVIH DESET PROZVODNIH PODSKUPIN IZ RS V RM

Pri izvozu v Makedonijo se bom osredotočil na obdobje od 1996-2002, in sicer za sledeče podskupine:

02- meso in drugi užitni klavnični proizvodi,

16- izdelki iz mesa rib, rakov, mehkužcev in drugih vodnih nevretenčarjev,

24- tobak in tobačni nadomestki,

30- farmacevtski proizvodi,

33- eterična olja, kozmetični proizvodi,

44- les, lesni izdelki, lesno oglje,

48- papir, karton in njihovi izdelki,

84- jedrski reaktorji, kotli, stroji in mehanične naprave,

85- električni stroji ter oprema in njihovi deli,

94- pohištvo, posteljnina, montažne zgradbe,

Tabela 10: Delež izvoza prvih deset proizvodnih podskupin iz RS v RM v celotnem izvozu v%

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
02	4,05	4,57	4,53	2,97	2,29	6,78	2,54
16	5,85	5,87	4,55	4,12	3,39	3,96	4,60
24	2,55	2,61	2,94	4,45	3,90	2,34	0,44
30	9,75	11,45	10,60	10,55	11,47	13,80	15,44
33	5,04	6,84	4,45	3,48	3,66	3,77	3,30
44	7,02	7,14	8,19	8,83	9,68	6,22	7,95
48	5,65	5,73	6,31	7,16	6,87	7,99	8,48
84	7,27	8,38	8,99	10,74	9,71	8,83	10,87
85	14,09	8,23	10,13	5,53	8,26	8,47	9,91
94	2,82	3,30	4,06	7,59	4,89	4,93	5,25
SKUPAJ	64,09	64,12	64,76	65,44	64,13	67,11	68,78

Vir: Lasten izračun na podlagi tabele 4 v prilogah, 2003.

Iz tabele lahko vidimo, da prvih deset podskupin predstavlja približno dve tretjini celotnega izvoza v celotnem proučevanem obdobju. Največji delež predstavljajo farmacevtski proizvodi,

pri katerih največji del zavzemajo zdravila za prodajo na drobno. Veliko izvoza je tudi v podskupini 85, električni stroji, kjer največ izvoza predstavljajo hladilniki, zamrzovalniki in toplotne črpalke. Največji padec v izvozu je doživel tobak, kar je razumljivo, če vemo da ima Tobačna Ljubljana v Skopju svoje proizvodne obrate. V zadnjem času je vse bolj pomemben tudi izvoz stavbnega pohištva (44) in drugega pohištva in njihovih delov (94), ki sta v proučevanem obdobju dosegla določeno rast, nasprotno pa so padec doživela živila, med katerimi prevladujejo goveje sveže ali ohlajeno meso ter perutnina. Rečemo lahko, da so izbrani proizvodi že tradicionalno najmočnejši izvozni proizvodi, saj zadnjih sedem let predstavljajo kar dve tretjini vsega izvoza, res pa je, da se spreminja struktura izvoza znotraj teh desetih proizvodnih skupin

2.4.2. ANALIZA UVOZA PRVIH DESET PROZVODNIH PODSKUPIN IZ RM V RS

Tudi tukaj bom predstavil prvih deset proizvodnih podskupin, ki predstavljajo najmočnejši makedonski izvoz v Slovenijo. Te proizvodne podskupine so:

07- užitne vrtnine, nekateri koreni in gomolji,

22- pijače, alkoholi in kis,

24- tobak in tobačni nadomestki,

30- farmacevtski proizvodi,

62- oblačila in pribor, razen pletenih in kvačkanih,

73- izdelki iz železa in jekla,

74- baker in bakreni izdelki,

78- svinec in svinčeni izdelki,

79- cink in cinkovi izdelki,

85- električni stroji in oprema ter njihovi deli,

Tabela 11: Delež uvoza prvih desetih proizvodnih podskupin RS iz RM v celotnem uvozu v%

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
07	3,23	2,12	4,36	4,26	3,01	5,91	4,94
22	19,61	18,71	6,51	7,59	9,40	8,86	8,18
24	1,75	2,17	6,47	7,33	2,99	4,73	3,72
30	3,67	2,96	3,35	3,82	2,71	4,57	5,80
62	6,05	5,57	6,42	5,27	3,26	3,61	5,78
73	3,58	4,84	3,97	5,45	2,52	2,17	3,82
74	2,90	5,04	2,55	3,71	3,03	5,25	8,59
78	5,71	5,00	5,80	6,00	5,58	7,50	10,97
79	3,01	2,81	4,02	5,55	5,01	8,17	6,13
85	17,58	17,27	18,61	18,99	9,59	12,79	12,33
SKUPAJ	67,08	66,54	62,06	67,96	47,12	63,56	70,25

Vir: lasten izračun na podlagi tabele 5 v prilogah, 2003.

Vidimo, da tudi pri Makedonskem izvozu v Slovenijo, najpomembnejše proizvodne podskupine predstavljajo okoli dve tretjini celotnega izvoza, izjema je le leto 2000, ko le te predstavljajo le 47,12 % celotnega izvoza. Razlog za to je v tem, da je v tem letu Makedonija v Slovenijo izvozila za 16 milijonov USD proizvodov, ki so deklarirani kot druga letala in vesoljska vozila. V ostalih letih uvoza iz Makedonije pod to proizvodno podskupino praktično ni bilo, zato je tudi nisem vključil v analizo. Naslednje skupine, ki so porasle v proučevanem obdobju, so tiste, ki predstavljajo naravne vire v Makedoniji. To so predvsem surovi svinec, surov cink in rafiniran baker ter bakrove zlitine. Največji upad v celotnem uvozu iz Makedonije, je doživela skupina 22, pijače in alkohol, predvsem vino iz svežega grozdja in ojačano vino. Tudi za Makedonijo lahko rečem, da so izbrani proizvodi v zadnjih sedmih letih najbolj zastopani v celotnem makedonskem izvozu, izjema je bilo le leto 2000. Vse bolj v ospredje pa prihajajo izdelki iz svinca, cinka, bakra in železa, ki predstavljajo pomembne naravne vire Makedonije.

Kot smo videli, ima Slovenija v trgovinski menjavi z Makedonijo trajen presežek. Iskanje ravnotežja v medsebojni menjavi (Žlogar, 1999), pa ogroža tudi slovenski izvoz. Predvsem so problem predstavljale uvozno-izvozne kvote, ki niso v celoti neizkoriščene, kar naj bi bila posledica njihove prepozne delitve. Kljub temu, da sta državi podpisali SPT, ki omogoča prost uvoz makedonskih industrijskih izdelkov ter tudi odpiranje makedonskega trga za slovenske izdelke, pa se menjava ne povečuje, prav nasprotno v upadanju je od leta 1995 dalje.

3. POMEMBNEJŠE PANOGE PRI SLOVENSKO MAKEDONSKEM SODELOVANJU

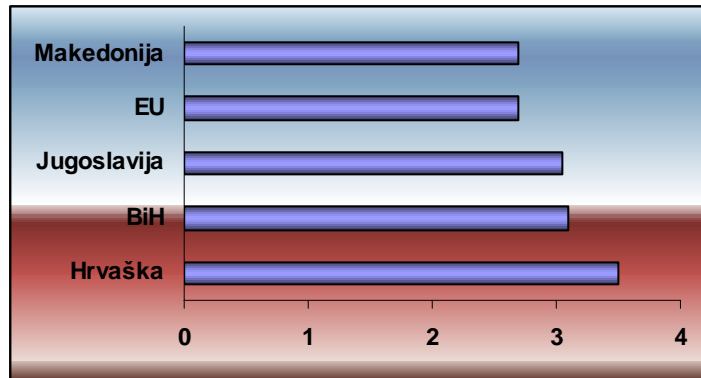
V tem poglavju bom predstavil panoge, ki imajo že dalj časa vodilno vlogo pri menjavi med državama, tako pri količini uvoza in izvoza kot tudi pri neposrednih investicijah Slovenije v Makedonijo v teh panogah. Sem prav gotovo lahko uvrščamo živilsko-predelovalno panogo, tobačno, farmacijo. V prvem podpoglavju bom najprej predstavil živilsko-predelovalno industrijo in sicer predvsem z makedonske strani. Prikazal bom katere so najpomembnejše kultura, ki jih gojijo Makedonci, kje in koliko imajo pridelovalnih in tudi predelovalnih površin oz. institucij. Predstavil bom tudi nekatera pomembnejša makedonska podjetja, kakor tudi nekatera slovenska podjetja, ki kakor koli sodelujejo na makedonskem trgu. V drugem delu bom predstavil tobačno panogo, ki je predvsem pomembna za Makedonijo kot pridelovalko tobaka. Tudi tu bom predstavil nekatera pomembnejša podjetja obeh držav in njihovo sodelovanje. Naslednja stvar bo farmacija, ki je tradicionalno pomembna panoga pri sodelovanju med Slovenijo in Makedonijo, predvsem je treba tu izpostaviti Krko in Lek. V njem bom namreč predstavil nakup največje makedonske časopisno-založniške hiše Nove Makedonije s strani mariborskega konzorcija Jug storitve, pri katerem je prišlo do velikih zapletov in nesoglasij.

Trgi bivše Jugoslavije in s tem tudi makedonski trg, so za slovenska, predvsem izvozna podjetja še zelo pomembni. Najpomembnejši slovenski izvozniki v Makedonijo v letu 2001 pa so bili: Lek, Krka, Perutnina Ptuj, Tobačna Ljubljana, Droga, Ilirija, Gorenje, Iskratel in Henkel Slovenija (Interni podatki GZS). Cene, ki jih slovenska podjetja postavljajo na trgih nekdanje Jugoslavije, so višje kot tiste na trgih EU. Tako lahko na makedonskem trgu (Hočevar et al., 2001), postavijo prodajne cene na podlagi polne lastne cene, medtem, ko velik del slovenskih podjetij na trgih EU postavlja cene na podlagi proizvodnih ali spremenljivih stroškov. Razlog za to je lahko večja prepoznavnost slovenskih blagovnih znamk na tem trgu. Višje cene slovenska podjetja (Damijan, 2001) dosegajo predvsem za proizvode iz področja: kmetijstva, živilske industrije, lesne, papirne, kemične, gumarske

industrije. Prav tako pravi Pavlič, da lahko na trgih bivše Jugoslavije (tudi Makedonije), podjetja prodajajo tudi nekoliko manj zahtevne proizvode, saj je ta trg manj zahteven od evropskega.

Slika 6: Ocena prepoznavnosti blagovnih znamk na posameznih trgih

Vir: Zaman et al., 2002, str. 434.

Iz slike je razvidno, da prepoznavnost slovenskih blagovnih znamk v Makedoniji ni več takšna kot je bila nekoč. Predvsem gre za neprepoznavnost blagovnih znamk pri mlajši populaciji, medtem ko starejši slovenske blagovne znamke še vedno visoko cenijo. Poleg zgoraj naštetega imajo slovenska podjetja pri izvozu na makedonski trg prednosti pred zahodnoevropskimi državami, tudi zaradi poznavanja poslovnega okolja na tistem področju (Mrak et al., 2001). Zaradi vsega tega lahko slovenska podjetja tam dosegajo večje dobičke kot na trgih evropske skupnosti. Najpomembnejši izvozniki in tudi investitorji (Jaklič, Svetličič, 2001) prihajajo iz področja prehranske, tobake in kemične industrije.

3.1. ŽIVILSKO-PREDELOVALNA PANOGA

Živilsko-predelovalna dejavnost se deli na devet skupin:

- 15.1.- proizvodnja, predelava in konzerviranje mesa in proizvodnja mesnih izdelkov,
- 15.2.- predelava in konzerviranje rib, proizvodnja ribjih izdelkov,
- 15.3.- predelava in konzerviranje sadja in vrtnin,
- 15.4.- proizvodnja rastlinskih in živalskih olj in maščob,
- 15.5.- predelava mleka in proizvodnja mlečnih izdelkov,
- 15.6.- mlinarstvo, proizvodnja škroba in škrobnih izdelkov,
- 15.7.- proizvodnja krmil za prehrano živali,
- 15.8.- proizvodnja drugih živil,
- 15.9.- proizvodnja pijač,

3.1.1. ŽIVILSKO-PREDELOVALNA DEJAVNOST V MAKEDONIJI

Živilska industrija predstavlja zelo pomembno panogo v makedonskem gospodarstvu. V zadnjih letih predstavlja okoli 25 % celotnega BDP. K temu veliko prispeva ugodno podnebje, ki prevladuje v Makedoniji, torej kontinentalno in na jugu države mediteransko, ki ponuja okoli 230 sončnih dni na leto. Poljedelskih površin je v Makedoniji približno 1,240,000 ha in predstavlja kar 51 % celotne površine. Od vseh poljedelskih površin je približno 660,000 ha obdelovalnih, ki se nahajajo predvsem v dolinah, ostali del pa odpade na pašnike, ki se razprostirajo v visokogorju.

Vrtnine v Makedoniji pridelujejo na približno 55 000-60 000 ha, na katerih letno pridelajo okoli 700 000 ton pridelka. Med temi prednjačijo: paradižniki (150-180 000 ton), paprika (115-120 000 ton), zelje (80 000 ton), potem pa še melone, kumarice in druge vrtnine. Približno 6000 ha je pokritih v toplih gredah, še dodatnih 265 ha pa predstavljajo t.i. zelene hiše, katerih proizvodi se večinoma izvozijo v bližnje države in države evropske skupnosti. Vse druge proizvedene vrtnine, ki jih je za okoli 700 000 ton, pa jih 130 000 ton pošljejo na lokalne tržnice za domače potrošnike, 300 000 ton pa jih izvozijo, kot svežo zelenjavo. Okoli 150 000 ton proizvoda gre v nadaljnjo predelavo. Od predelanih proizvodov pa največ izvozijo: ajvarja, kečapa, vloženih feferonov, konzerviranih gob, graha, kislih kumaric in še nekaterih drugih stvari. Ob tako veliki proizvodnji vrtnin, so v Makedoniji problem predvsem kapacitete za nadaljnjo predelavo, ki so prenizke. Prav na tem področju se tudi ponujajo možnosti za investicije, s katerimi bi se povečale zmogljivosti predelovalnih obratov, s tem pa bi dobili več sušene, zamrznjene in konzervirane zelenjave za izvoz (Ilievski, Buneski, 2002).

Sadje pridelujejo na okoli 19 000 ha in ga letno pridelajo med 120 000 in 140 000 tonami. Največ je jabolk, ki predstavljajo skoraj polovico vsega pridelka, sledijo pa slive, češnje in hruške. Od vsega pridelka je približno 30 000 ton sadja izvoženega. Za shranjevanje imajo na razpolago skladišča in zamrzovalnike, ki imajo kapaciteto 92 000 ton in to je poleg ugodnega podnebja tudi razlog, da se v zadnjem času usmerjajo tudi k pridelovanju manjšega sadja, kot so predvsem jagode. Zmogljivosti za predelavo sadja znašajo 24 500 ton, glavni proizvodi pa so: naravni sokovi, kompoti, koncentri, marmelade in konzervirano sadje. Kar 95 % vsega predelanega sadja je izvoženega.

Kot sem že prej omenil, je v Makedoniji veliko pašnikov, kar okoli 663 000 ha in predstavljajo odlične pogoje za živinorejo, predvsem ovčerejo. Po popisu iz leta 1997 naj bi imeli več kot milijon in pol ovc, 116 000 koz, 180 000 prašičev in okoli tri in pol milijone piščancev. Vendar pa jim glavni izvozni artikel predstavlja ovčje meso, ki ga letno izvozijo za okoli 2000 ton, od tega 1750 ton na trg evropske unije (predvsem Italija in Grčija). Prav zaradi velikega števila pašnikov, obratov za pridelavo mleka, ki ustrezajo evropskim standardom in veliko modernih klavnic, imajo v Makedoniji velike priložnosti za še večji razvoj živinoreje.

Makedonija pa je znan še po eni stvari, in sicer vinu. Trtni nasadi se razprostirajo na več kot 25 000 ha in letno obrodijo 250 000 ton grozdja, od česar ga je približno 30 000 ton namenjenega uživanju, ostalo pa je namenjeno predelavi v vino. Letno iz tega grozdja iztisnejo med 1 300 000 in 1 400 000 hektolitri vina. Trte se nahajajo v treh večjih vinorodnih območjih: Vardarska ali centralna regija, Pelagonijska ali zahodna regija in Pcinja-Osogovo ali vzhodna regija. V Makedoniji imajo 18 modernih vinskih kleti, v katerih lahko shranjujejo 2 200 000 hektolitrov vina. Vino izvažajo v več kot 30 držav, letno pa ga izvozijo 1 000 000 hl. V prihodnosti nameravajo razširiti trto na 40 000 ha, kar bi pomenilo 500 000 hektolitrov več izvoženega vina na leto oz. med 40 in 60 milijonov USD. Poleg vina pa v teh kletih pridelujejo tudi močnejše alkoholne pijače, predvsem brandy, ki ga večino namenijo za izvoz (Ilievski, Buneski, 2002).

3.1.2. POMEMBNEJŠA MAKEDONSKA PODJETJA V PANOGI, SODELOVANJE S SLOVENSKIMI PODJETJI IN SKUPNA MENJAVA V TEJ PANOGI

VITAMINKA d.d. Prilep je bila ustanovljena leta 1956 in se je na začetku ukvarjala le s predelavo paprike. To je trajalo do leta 1974, ko je bila zaradi slabih poslovnih rezultatov zamenjana celotna uprava. Takrat se je začela širiti tudi dejavnost tovarne, kar jim je

pomagalo pri prodoru na takratni jugoslovanski trg. Začeli so s proizvodnjo kave, predelavo zelenjave, pridelavo majonezo, jušnih koncentratov, čajev in podobno. Danes je Vitaminka tovarna modernega značaja, ki se ponaša tudi s standardom kvalitete ISO-9001, ki jim ga je podelil britanski inštitut. S tem je Vitaminka dobila tudi zeleno luč za nastop na trgih evropske skupnosti, Združenih držav Amerike in celo Avstralije, tako da danes izvaža v 30 držav. Proces lastninjenja se je v Vitaminki začel leta 1989 in je tudi uspešno zaključen. Pred kratkim je bila v tovarni zgrajena tudi nova proizvodna linija za izdelavo čokolade. Vrednost naložbe je bila 4,5 mio evrov, delno pa jo je financirala tudi Svetovna banka. V letu 2002 je bilo poslovanje Vitaminke zelo uspešno, saj je uspela povečati prodaja na tuje trge za 25%, na domače pa za 17%. Čisti dobiček je bil višji kot v letu 2001, le ta pa bo namenjen izboljševanju kakovosti proizvodov in še večji zastopanosti na tujih trgih. Za prihodnost imajo zastavljene nekatere ambiciozne cilje. Med temi so najpomembnejši naslednji cilji: povečana proizvodnja na področju čokolade in čokoladnih izdelkov; večji prodor na trge Albanije, Srbije in Slovenije; prehod iz standarda kvalitete ISO-9001, na ISO-9001:2000; izobraževanje zaposlenih za večjo konkurenčnost na evropskih trgih. Prav tako so v letu 2002 izvedli nakup tovarne v Kocanih, ki naj bi kmalu začela obratovati, poleg tega pa so uvedli tudi nekaj novih proizvodov (Spletna stran tovarne Vitaminka).

Vitaminka je torej podjetje, ki je zelo ambiciozno in si želi še bolj prodreti na svetovne trge, predvsem na trge Azije. Podjetje, ki ima uspešno vodstvo, velik asortiman proizvodov in katerega moto je »svet okusov«, ima velike možnosti, da cilje tudi izpolni.

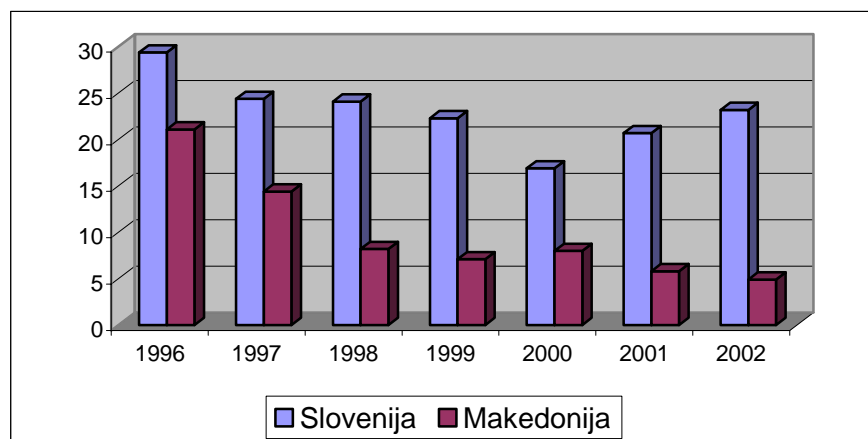
AGROPLOD RESEN je skromno začelo obratovati v letu 1967. Pot na tržišča, tako domače kot tuja, si je le stežka izboril. Začetki so bili izredno zavzeti in najpomembnejši cilji takrat so bili kvaliteten proizvod in racionalno ter ekonomično poslovanje. Gospodarska rast Agroproda, se lahko opiše v dveh korakih. Obdobje od leta 1967 do 1972 je bilo usmerjeno k razvoju kvalitete proizvodov in uveljavljanju na trgu, kakor tudi razvoj novih programov za razširitev palete izdelkov. Drugi korak predstavlja obdobje od 1972 pa vse do današnjih dni. V tem obdobju je bil v ospredju predvsem izvoz in s tem osvajanje tujih tržišč, na začetku predvsem tržišča bivše Jugoslavije. Od takrat je Agroprod izjemno napredoval in tudi dosegel standard kakovosti ISO-9001. Razvojna strategija je zastavljena izredno optimistično in ambiciozno, predvsem pa stremijo k uvajanju novih proizvodnih linij, kar bi prispevalo k še večji kvaliteti proizvodov. V prihodnosti bodo vpeljali še 20 novih proizvodov, kjer bodo v ospredju predvsem ekološki proizvodi, uvajali bodo tudi embalaže, ki so okolju bolj prijazne. V naslednjih petih letih želijo izboljšati ponudbo otroške hrane in v tej panogi postati vodilno podjetje na Balkanu (Spletna stran podjetja Agroprod Resen). S podjetjem Agroprod Resen sodeluje Kolinska, ki je odkupila del tega podjetja in ima v Makedoniji svoj obrat za proizvodnjo žvečilnega gumija, poleg tega pa veliko hrane izvozi prav v Makedonijo. Kolinska zaposluje 40 ljudi v Makedoniji in po besedah g. Lojzeta Deželaka, je Kolinska izredno uspešno poslovala v Makedoniji, kljub vojnim razmeram v državi, saj kot sam pravi morajo ljudje jesti in piti tudi med vojno (Škraba, 2001).

Tretje podjetje, ki ga bom predstavil je BLAGOJ GJOREV iz Veleša. Začetki segajo v leto 1923, ko je bilo to malo podjetje ustanovljeno. Hitrejši razvoj se je začel po drugi svetovni vojni. Na začetku je bila to tovarna olja, ki pa se je kasneje preoblikovala v prehrabeno podjetje. Ustanovljen je kot d. d. in ima procentualno največ visoko izobraženih delavcev med vsemi podjetji v živilski industriji. Proizvajajo visoko kvalitetne proizvode, ki med potrošniki uživajo velik ugled. Prav zato so v Jugoslaviji dobili izredno veliko priznanj v vseh bivših republikah. Sedaj stremijo k prodoru na trge razvitih držav, predvsem držav EU, želijo pa si prestopiti tudi meje izven Evrope. Zato je njihov cilj za prihodnost posodobitev proizvodnih linij, s čimer bodo še prispevali k izboljšanju kakovosti. V podjetju so zastavili nekatere smernice, ki se jih držijo, le-te so: zadovoljni potrošniki in tudi zaposleni, prispevanje k večji

ekološki ozaveščenosti, stalna rast in razvoj podjetja. Podjetje je tudi nosilec standarda kakovosti ISO-9001: 2000 in je v Makedoniji resnično eno boljše stoječih podjetij (Spletna stran Blagoj Gjorev).

Na področju živilske panoge je v Makedoniji kar nekaj uspešnih slovenskih podjetij. Zelo uspešna je Droga Portorož, ki se je po desetih letih vrnila na makedonski trg. Zaradi boljše zastopanosti, obvladovanja distribucijskih poti in uveljavljanja poslovnih interesov so ustanovili povezano podjetje Droga d.o.o. Skopje, preko katerega so potem izvedli nakup stoo odstotnega deleža podjetja Agroimpex Skopje, s čimer so si zagotovili večinski tržni delež na področju kave. Tudi na področju paštet so že vodilni, položaj pa želijo okrepiti z razširjeno ponudbo okusov. Poslovanje je težavno zaradi nestabilnih razmer, kljub temu pa uresničujejo načrtane cilje (Škraba, 2001). Poleg tega želijo preko makedonskega trga vstopiti tudi na trge držav, s katerimi ima Makedonija sklenjene prosto-trgovinske sporazume (Bolgarija, Turčija, Albanija). Poleg Droge, je na makedonskem tržišču uspešen tudi Fructal, ki ima v lasti Konzeks Skopje. Poslujejo dobro, kljub nekoliko višjim cenam od domačih proizvajalcev. V začetku so sicer imeli kar nekaj težav z lokalnimi proizvajalci sokov, ki so jim celo ukradli nekaj pridelka. Zelo prisoten na makedonskem trgu je tudi naš največji proizvajalec piščančjega mesa in izdelkov Perutnina Ptuj, ki s svojim izvozom v Makedonijo oskrbuje približno 40 % trga Makedonije. Večje težave, ki so nastajale na področju živilske panoge so bile tiste z uvozom makedonskega vina v Slovenijo. Leta 1992 je Slovenija uvozila 350 000 hl vina iz Makedonije, kar je bilo veliko nad povprečjem zadnjih let (uvoz je bil brez vseh dajatev). V Sloveniji pa je bila ravno v letu 1992 obilna letina in je zato prišlo do prekomernih zalog. Zato je Slovenija uvedla začasno protidumpinško dajatev v višini 100 % na carinsko osnovo. S tem se je omejil uvoz makedonskega vina, posledica pa je bila poslabšanje razmer med državama, saj so Makedonci zagrozili podobne ukrepe pri uvozu slovenskega blaga, kot so takse v višini 100 % na kozmetiko in belo tehniko. Zato se je sestala mešana slovensko-makedonska komisija, kjer je bil 12.11.1993 podpisan protokol s katerim se je uredil uvoz vina. Slovenija je predlagala, da v letu 1994 uvozi 10 milijonov hl vina in še 17 mio hl za re-eksport, makedonska stran se s tem ni strinjala in je predlagala 40 mio hl. Slovenska stran je predlagala nekatere rešitve, in sicer: uvoz vina iz Makedonije je brez omejitev; Slovenija v letu 1994 uvozi 40 mio hl; Slovenija v letu 1994 uvozi 20 mio hl. Na koncu je bila sprejeta rešitev, ki je bila sicer na škodo Slovenije, vendar je umirila razmere med državama. Pred kratkim pa so se pojavili tudi problemi z uvozom slovenskega mleka v Makedonijo, zaradi odkritja antibiotika kloramfenikola v nekateri slovenskih mlečnih cestah. Makedonski veterinarski urad je zato začasno prepovedal uvoz slovenskega mleka, vendar je le ta sedaj spet prisoten na makedonskem trgu (Informacija o problematiki uvoza vina, 1994).

Slika 5: Izvoz in uvoz v oz. iz Makedonije za živilsko predelovalno panogo v mio USD

Vir: Lasten izračun na podlagi tabel 4 in 5 v prilogah, 2003.

V prikaz so vključene vse skupine od 01-23 (glej tabele v prilogah). Iz slike vidimo, da predvsem uvoz iz Makedonije zelo pada. Od začetne ravni dobrih 21 mio USD v letu 1996, je v letu 2002 padla na vsega 4,9 mio USD. Slovenski izvoz pa ni zabeležil takega padca, saj je izvoz iz leta 1996, ko je bil 29,3 mio USD, padel na 23,2 v letu 2002.

»Makedonski trg je kljub majhnosti pomemben partner živilske industrije (Bedina, 2000), tako na področju izvoza živilskih proizvodov, kakor tudi pri uvozu in izvozu nekaterih polproizvodov in surovin. Problem nastaja pa nastaja predvsem pri nepravočasni in neustrezni delitvi kontingentov, za tisti del, ki bi lahko bil povečan in bi prispeval k povečanju menjave, zaradi česar prihaja do ekonomske neučinkovitosti, podjetja pa so postavljena v slabši pogajalski položaj pri oblikovanju cen.«

3.2. TOBAČNA INDUSTRIJA

V Makedoniji je tobak že od nekdaj izredno pomembna kultura in je že tradicionalno eden najpomembnejših makedonskih proizvodov. V Makedonijo so tobak prinesli Turki. Leta 1638 se je najprej razširil v okrožju Bitole in Ohrida, kasneje pa še v Prilepu in Velešu. Večji razvoj pa je tobačna industrija v Makedoniji doživela po drugi svetovni vojni, največji pridelek pa je zabeležen leta 1982, ko so pridelali 36 221 ton tobaka. V zadnjih letih se je proizvodnja tobaka v Makedoniji ustalila na 25-30 000 tonami tobaka, od česar največ proizvedejo orientalske vrste tobaka. Iz pridelanega tobaka letno naredijo okoli 8 000 ton cigaret, kapacitet za proizvodnjo cigaret pa imajo 20 000 ton cigaret. V Makedoniji so tri velike korporacije za izdelavo cigaret in drugih izdelkov iz tobaka. Nahajajo se na področju Skopja, Kumanova in Pilepa, znotraj teh pa so številne manjše tovarne, ki se nahajajo po vsej državi. Za zagotavljanje kvalitete tobaka in razvijanje novih vrst tobaka pa skrbi Tobačni inštitut v Prilepu. V tej ustanovi, katere začetki segajo v leto 1936, z različnimi testi in stalno kontrolo, zagotavljajo kakovost makedonskega tobaka. Razvili so tudi nekaj novih vrst tobaka, od katerih je vsaka prilagojena določenim podnebnim razmeram in kvaliteti zemlje (Ilievski, Buneski, 2002).

3.2.1. POMEMBNEJŠA PODJETJA V MAKEDONIJI IN PRISOTNOST TOBAČNE LJUBLJANA NA MAKEDONSKEM TRGU

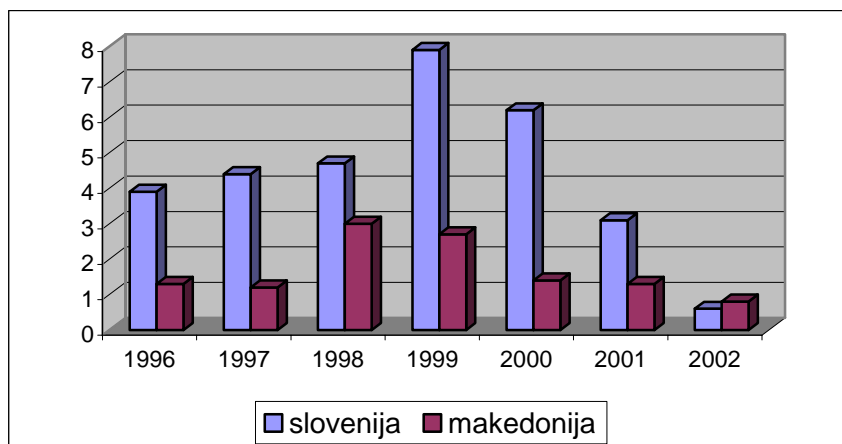
TUTUNSKI KOMBINAT PRILEP je eno najstarejših makedonskih podjetij za predelavo tobaka, saj njeni začetki segajo v leto 1873. Na začetku je bilo majhno podjetje, ki se je razvijalo skozi leta in ima danes 2000 zaposlenih. Imajo izredno sposobno upravo, ki stremi k izboljšanju kvalitete in prodoru na nekatera tuja tržišča. Letno predelajo med 6-8 mio ton tobaka, predvsem orientalske vrste, okoli 500 ton pa še tobaka vrste Virginia. Letno proizvedejo približno 7 milijard cigaret, proizvajajo pa tudi ustnike, ki omejujejo količine katrana, le teh proizvedejo 4 milijarde letno. Poleg cigaret in tobačnih izdelkov, se ukvarjajo tudi s hotelirstvom, saj imajo moderno opremljen hotel na obali Ohridskega jezera.

MAKEDONIJA TABAK je ena največjih tovarn za predelavo tobaka, ne samo na področju Makedonije, temveč celega Balkana. Proizvajajo svoje znamke cigaret in tudi nekatere tuje, za katere imajo licenco. Že dalj časa sodelujejo z nekaterimi tujimi velikani tobačne industrije. Med slednjimi so najbolj ugledni: Phillip Morris, British American Tobacco in Reynolds. S tem sodelovanjem so seveda pridobili kar nekaj izkušenj na različnih področjih. Zagotovili so si visoke standarde kvalitete za svoje proizvode, naprednejšo tehnologijo, ki jo sproti posodabljajo, v sodelovanju s tržniki teh podjetij, pa so razvili tudi odlično tržno strategijo. Prav s pomočjo slednje prodirajo na nova tržišča, doma pa imajo 30 % tržni delež.

Svoja predstavništva imajo v Beogradu, Sofiji, Sarajevu in Zagrebu. Svoje poslovanje pa si želijo izboljšati predvsem na naslednjih področjih: uvoz in izvoz tobaka, uvoz in izvoz cigaret, skladiščenje in distribucija tobaka, prodaja na domačem in tujem tržišču (Spletna stran Makedonije tabak).

TOBAČNA LJUBLJANA, je v letu 1999 prevzela Tutunski Kombinat Skopje (TKS). Tobačna Ljubljana (TL), katere 58,8 % lastnik je Reemstma Zigarettenfabrik iz Hamburga, je za 97 % delež odštela 8 mio DM. TL je delnice TKS odkupila od Makedonske Agencije za privatizacijo in od zaposlenih ter tudi od bivših zaposlenih, ki so imeli v lasti delnice tega podjetja. Glavni produkt pri prodaji bodo cigarete znamke Rodeo, ki so sicer v lasti Makedonije Tabak. V zameno za to pa bo Makedonija Tabak dobila 18,5 % delež TKS. Pri TL pravijo, da so za nakup odločili, ker hočejo preko Makedonije prodreti na nekatera tuja tržišča (Albanija, Turčija, Srbija in Bolgarija), kljub temu, da so jih nekateri strokovnjaki opozarjali na tveganost naložbe glede na nestabilne razmere v Makedoniji. Že na začetku se je TL obvezala, da bo posodobila in modernizirala opremo v Tutunskem Kombinat Skopju. Cilj TL je, da bi v naslednjih letih kontrolirali in oskrbovali 50 % trga v Makedoniji. Tudi zato so v TKS izvedli projekt, v katerem so vgradili novo linijo za pripravo rezanega tobaka, ki je najpomembnejša faza pri pripravi cigaret. Investicija je znašala 5,4 mio DM, z njo pa bodo zagotovili 5000 ton rezanega tobaka letno (Interni podatki Tobačne Ljubljana).

Slika 6: Izvoz in uvoz tobaka in njegovih nadomestkov v oz. iz Makedonije v mio USD

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov iz tabele 4 in 5 v prilogah, 2003.

Slovenski izvoz v Makedonijo je rasel vse do leta 1999, ko je dosegel najvišjo raven 7,9 mio USD. Po tem letu pa je začel padati in je v letu 2002 meril le še 0,6 mio USD. To je gotovo posledica tega, da je TL kupila TKS in ima svoj proizvodni obrat v Makedoniji, zaradi česar ni več potrebe po izvozu Slovenije v Makedonijo. Po drugi strani pa je bil največji uvoz iz Makedonije v letu 1998, ko je znašal 3,0 mio USD in se je potem samo še zniževal. V letu 2002 je znašal 0,8 mio USD in je celo presegal slovenski izvoz, kar pomeni, da je imela Makedonija vsaj kar se tiče menjave tobaka in njegovih nadomestkov trgovinski presežek s Slovenijo v letu 2002.

3.3. FARMACEVTSKA INDUSTRIJA

Farmacevtska panoga je v zadnjem času ena najuspešnejših in najpomembnejših panog v svetu. Za razliko od nekaterih drugih panog, ni tako podvržena spreminjanju menjalnih tečajev ali večanju proračunskega primanjkljaja, saj se zdravje ljudi ne ozira na te stvari. Po drugi strani je nekoliko bolj podvržena spreminjanju v pravnem in socialnem okolju. Če farmacevtsko panogo opredelimo nekoliko širše, potem lahko k njej prištevamo: zdravila na

recept, veterinarska zdravila, pomožna zdravila in kozmetične preparate. V tej panogi je dobičkonosnost večja kot v nekaterih drugih, je pa zato tudi tveganje nekoliko večje, predvsem če gledamo finančno plat, kar še posebej velja za obdobje razvoja zdravil. Glavne naloge farmacevtske industrije v vsaki državi so predvsem: odkrivanje in hiter ter varen razvoj novih zdravil, proizvodnja zdravil in trženje novih zdravil.

V Makedoniji je farmacevtska panoga med pomembnejšimi in predstavlja panogo, ki ima pomembno vlogo pri makedonskem izvozu. V zadnjih letih predstavlja približno 9 % celotnega BDP republike Makedonije. Makedonija je prav na tem področju zelo odprla trg, saj je poleg slovenskih podjetij prisotnih tudi nekaj podjetij iz Francije, Nemčije in Švice. Investicije imajo pozitivno rast v tej panogi. Usmerjene so predvsem k modernizaciji že obstoječih podjetij in odpiranju novih, srednje velikih podjetij, ki bi bila predvsem izvozno usmerjena. Največ izvoza kar 75 %, je namenjenega na trge balkanskih držav, EU, Kanade, ZDA in Japonske. Surovine, ki jih potrebujejo za izdelavo zdravil in kozmetike, večino uvažajo iz balkanskih držav, Ruske federacije in EU. Nekaj surovin pa lahko poiščejo tudi v svojih naravnih virih, predvsem mineralih, ki se lahko uporabljajo pri proizvodnji zdravil in kozmetike (Ilievski, Buneski, 2002).

3.3.1. POMEMBNEJŠA MAKEDONSKA PODJETJA V PANOGI, PRISOTNOST SLOVENSКИH PODJETIJ V PANOGI IN SKUPNA MENJAVA

JAKA 80 je moderna tovarna za izdelavo farmacevtskih in kozmetičnih proizvodov, ki je bila ustanovljena leta 1980 v Radovišu. Po uspešnem zaključku privatizacije v letu 1996, je postala delniška družba, katere večinski lastnik je tovarna NINI, srbski farmacevt iz Niša. Trenutno ima 450 zaposlenih, z velikim odstotkom visoko izobraženih in specializiranih ljudi, predvsem za področje farmacije, medicine in ekonomije. Proizvodi so zato zelo kvalitetni in ustrezajo evropskim standardom, celotna proizvodnja pa je tudi računalniško podprta. Surovine za svoje izdelke pridobivajo od evropskih dobaviteljev ali pa dobaviteljev od drugod, katerih kvaliteta ustreza evropskim standardom. Svoje proizvode prodaja tako na domači kot tuji trg. Na domačem trgu proda 60 % svojih proizvodov, medtem ko ostalo plasira na tuje trge, predvsem trge Hrvaške, Slovenije, BiH, Srbije in države nekdanje Sovjetske zveze. Trenutno poteka registracija nekaterih proizvodov, ki bi jih lahko potem začeli izvažati na trge Bolgarije, Turčije, Albanije in druge države vzhodne Evrope. V Zagrebu in Moskvi ima registrirani podjetji, ki sta zadolženi za trženje proizvodov na teh področjih. Za prihodnost načrtujejo še večji prodor in uveljavitev svojih izdelkov na tujih trgih, predvsem na bolj razvitih zahodno evropskih (Spletna stran podjetja Jaka 80).

Prav JAKA 80 in Lek sta se potegovala za nakup nekaj več kot 40 % delež zrenjaninskega farmacevta Jugoremedija. Uspešnejši na tej dražbi, katere začetna cena je bila 3 mio evrov, pa je bil manjši Jaka 80. Za 41,93 % podjetja Jugoremedija je namreč ponudil 16 mio evrov, kar je bilo preveč za Lek. V upravi Jugoremedija s tem niso bili najbolj zadovoljni, saj so si potihem želeli, da bi lastnik postal Lek, predvsem zaradi večjih izkušenj in bolj uveljavljenega imena (Praprotnik, 2001).

ALKALOID je bil ustanovljen leta 1936 in se je od takrat uspešno razvijal, saj ima danes več kot 1300 zaposlenih. Imajo zelo široko paleto proizvodov, ki temelji na farmacevtskih in kozmetičnih proizvodih. Njihov cilj je čim boljša prepoznavnost njihovih proizvodov, zato imajo predstavništva v mnogih državah, ki skrbijo predvsem za področje trženja. Podjetja ima v Sloveniji, BiH, Hrvaški, Švici, Rusiji, Albaniji, Srbiji in Albaniji. Z namenom doseganja kakovosti svojih proizvodov stalno investirajo v že obstoječe obrate in gradijo nove. Zadnjih

nekaj let beležijo stalno rast dobička, za kar gre zahvala izredni strokovnosti in profesionalnosti zaposlenih, predvsem na področjih zaposlovanja, trženja, dizajna, raziskav in razvoja ter investicij. Njihovo celotno proizvodnjo stalno nadzira kontrolni center, trudijo pa se tudi, da bi bila njihova proizvodnja okolju prijazna. Prodajajo tako na domači kot tuji trg, predvsem v države bivše Jugoslavije. Trudijo se biti v stiku z novostmi tako da ne bi izgubili stika s konkurenco. V Makedoniji so eden največjih proizvajalcev zdravil in imajo največji delež na domačem trgu. Predstavili so tudi politiko podjetja za prihodnost:

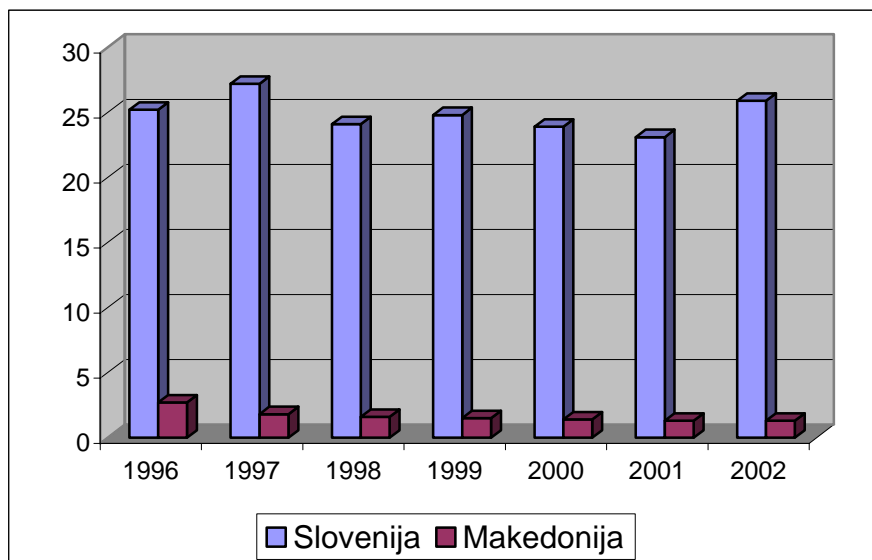
- investicije za zagotavljanje kvalitetnih proizvodov, v skladu s svetovnimi standardi,
- stalno izobraževanje zaposlenih, tako doma kot tudi v tujini,
- okolju prijazna proizvodnja, zagotavljanje varnosti zaposlenih,
- bolj agresivna promocija na tujih trgih,
- zadovoljni in zvesti potrošniki,
- sodelovanje na mednarodnih sejmi in kongresih,
- sponzoriranje predvsem športnih in kulturnih prireditev (Spletna stran podjetja Alkaloid).

LEK je 15.5. 2000 v Skopju odprl poslovni center za celotno področje JV Evrope. Površina objekta meri 2551 kvadratnih metrov, vrednost naložbe je bila 674 milijonov tolarjev. Lek je sicer že leta 1991 registriral podjetje v Skopju. Z izgradnjo in vzdrževanjem dobrih odnosov s poslovnimi partnerji pa je v Makedoniji uspel vzpostaviti ključno tržno pozicijo, skupaj še z nekaterimi vodilnimi domačimi podjetji. Za izgradnjo tega objekta se je Lek odločil zato, da bi lahko tudi bolnikom v Makedoniji v čim krajšem času ponudil kvalitetna zdravila. Pomembno je to, da so v Makedonijo prenesli lastno tehnološko znanje v proizvodnji najsodobnejših zdravil. V prihodnosti bodo razširili svojo ponudbo tudi na področju kozmetičnih in diagnostičnih proizvodov. V prihodnjih petih letih tako načrtujejo 15 %-o letno rast prodaje, cilj pa je tudi čimbolj se približati najpomembnejšim trgov, preko makedonskega trga. V centru so prav v ta namen močne proizvodna, prodajna in marketinška funkcija. Največji izziv v prihodnosti jim predstavlja prodor na grški trg (Spletna stran podjetja Lek Ljubljana).

Prav tako je na makedonskem trgu močno prisoten tudi drugi slovenski farmacevt Krka iz Novega Mesta. Krka je na makedonskem tržišču prisotna že več kot desetletje in na tem perspektivnem tržišču prodaja celo paleto svojih izdelkov. Prodaja zdravila na recept, izdelke za samozdravljenje, veterinarske izdelke in kozmetiko. Največjo težo pri Krkini prodaji na makedonskem trgu, predstavljajo zdravila na recept. V letu 2002 je bila vrednost prodaje na makedonskem trgu okoli 2 milijardi tolarjev. Na makedonskem tržišču ima Krka trenutno registriranih 293 zdravil, od česar jih je več kot 60 % uvrščenih na pozitivno listo zdravil fonda za zdravstveno varstvo. Nedavno so sicer nastopile težave pri prodaji nekaterih Krkinih proizvodov na makedonskem trgu. Šlo naj bi za Krkin sirup za otroke Oспен in Taracef. Problem je bil v tem, da so bila k zdravilom priložena navodila v poljskem jeziku, kar pa je v nasprotju z makedonsko zakonodajo, ki prepoveduje prodajo zdravil brez navodil v domačem jeziku, poleg tega pa naj bi bil rok uporabe krajši od dveh mesecev. Vendar pa so se nekatere obtožbe izkazale za neresnične, vzrok umika Krkinih zdravil iz prodaje pa naj bi bila previsoka cena le teh (Bajič, 2001).

Slika 7: Izvoz in uvoz farmacevtskih izdelkov v oz. iz Makedonije v mio USD

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov iz tabele 4 in 5 v prilogah, 2003.

V izračun za prikaz zgornje slike sem vključil skupini 30 (farmacevtski proizvodi) in 33 (eterična olja, kozmetični proizvodi).

Uvoz iz Makedonije se je v prikazanem obdobju zmanjšal. V letu 1996 je znašal 2,7 mio USD, v letu 2002 pa le 1,3 mio USD. Iz Makedonije uvažamo predvsem nekatera zdravila za prodajo na drobno, medtem ko je uvoz kozmetičnih proizvodov zanemarljiv. Slovenski izvoz v Makedonijo je v proučevanem obdobju ostal praktično na enakem nivoju. V začetku je znašal 25,2 mio USD, na koncu pa 25,9 mio USD. V Makedonijo izvozimo največ zdravil za prodajo na drobno, približno 30 % pa predstavljajo kozmetični proizvodi. V zadnjih nekaj letih je opazen padec vrednosti izvoza kozmetičnih izdelkov in nasprotno porast zdravil za prodajo na drobno. Tako Lek kot tudi Krka želita v Makedoniji v svojih proizvodnih obratih razširiti ponudbo, tako da bi se izvoz v naslednjih letih lahko nekoliko zmanjšal, saj bi del proizvodnje preselili v Makedonijo. Slednje bi ustrezalo predvsem makedonski strani.

3.4. NAKUP NOVE MAKEDONIJE S STRANI JUG STORITEV IN ZAPLETI, DO KATERIH JE PRIŠLO

Nova Makedonija je največja in najstarejša makedonska časopisno-založniška hiša, katere naklada znaša 11,000 izvodov na dan. Izdaja štiri dnevnike: Nova Makedonija, Večer, športni časopis Skok in dnevnik, ki izhaja v albanskem jeziku Fljaka, poleg tega pa izdajajo še nekatere tednike, mesečnike in periodične izdaje.

Podjetje Nova Makedonija se je znašlo v poslovnih težavah, saj se je nabralo za okoli 13 mio evrov dolgov. Zato so v letu 2002 izdali razpis za prodajo dela podjetja. Na razpis sta se najprej javili nemško podjetje FAZ in italijanski Mediaset, katerega lastnik je Silvio Berlusconi, vendar sta ti dve podjetji kmalu odnehali. Že v aprilu 2002, so se pojavile govorice, da naj bi se za nakup Nove Makedonije zanimalo neko slovensko podjetje, ki naj bi ponudilo 2 mio evrov za nakup dela podjetja (Ručna, 2002). Šele v avgustu pa je bilo tudi uradno potrjeno, da se za nakup Nove Makedonije (NM), resno poteguje mariborski konzorcij Jug storitve. Jug storitve je bil tudi edini, ki je dal ponudbo za nakup 69,7 % državnega in družbenega kapitala podjetja NM (Humar-Dekleva, 2002). Nova Makedonija je takrat

zaposlovala 1420 ljudi, evidentno pa je bilo, da s povsem ekonomskega vidika podjetje ne more zaposlovati več kot 600 ljudi. Zato so pri Jug storitvah načrtovali, da 600 ljudi ostane v podjetju, ostale pa Jug zaposli v drugih podjetjih, ki jih je ustanovil v Makedoniji. Do dokončne prodaje podjetja NM Mariborčanom pa je prišlo 21. avgusta 2002. Takrat je Jug namreč postal lastnik 69,76 % podjetja NM. Za nakup podjetja je Jug odštél 2,3 mio evrov, hkrati pa je tudi prevzel dolgove do zasebnih upnikov v višini 10,5 mio evrov, medtem ko je bila država pripravljena odpisati dolgove do državnih ustanov v višini 5 mio evrov. Poleg tega se je Jug tudi obvezal, da bo v naslednjih treh letih obdržal vse zaposlene in v Novo Makedonijo vložil še 6 mio evrov. V pet članskem nadzornem odboru, je imel slovenski lastnik tri člane, v devet članskem upravnem odboru pa sedem. Predsednik upravnega odbora je ostal Nikola Tasev, predsednik nadzornega odbora pa je postal Vito Komac, ki je bil pred nakupom tiskovni predstavnik podjetja Jug storitve (Humar-Dekleva, 2002).

Do takrat je vse izgledalo kot rutinski nakup dela podjetja, vendar so kmalu nastopile prve težave. Že takoj v septembru leta 2002, so se pojavile različne špekulacije v zvezi s prodajo podjetja NM. Najprej je nek skopski časnik ugibal, če se za družbo Jug storitve ne skrivajo nekateri predstavniki največje makedonske politične stranke VMRO - DPMNE, ki bi prek družbe Jug prali denar, ki izvira iz sumljivih poslov. Utrinski vesnik pa je v svojem članku zapisal, da je bila Nova Makedonija kupljena z makedonskim denarjem. Slovensko podjetje Jug naj bi del denarja dobili v obliki kredita od Tutunske banke, dvomili pa so tudi o finančni stabilnosti konzorcija Jug storitve, za katerega, naj bi bila kupnina 2,3 mio evrov prevelik zalogaj. Drugi del denarja naj bi bil pridobljen od vsote, ki jo je makedonska Agencija za privatizacijo namenila tej medijski hiši za izplačilo zaostalih plač zaposlenim.

Kmalu zatem pa so svoje nezadovoljstvo začeli kazati tudi zaposleni, ki so bili nezadovoljni predvsem z razprodajo družbe. Upravni odbor je namreč sprejel odločitev za prodajo zgradbe, v kateri so bili prostori za trženje. Zato so zaposleni zahtevali sestanek s predsednikom upravnega odbora Tasevim, kateremu so sporočili, da bodo z vsem sredstvi preprečil razprodajo sredstev, ki škoduje podjetju in zaposlenim (Ručna, 2002). Razmere so se še zaostrele, tako da so zaposleni začeli z opozorilnimi stavkami. Opozorilna stavka naj bi trajala le dva dni, trajala pa je med 8. in 12. uro. S tem so hoteli zaposleni opozoriti na dejstvo, da že pet mesecev niso dobili izplačanih plač, prav tako so zahtevali tudi revizijo prodaje podjetja Nova Makedonija, pri kateri naj bi prišlo do nekaterih nepravilnosti. Sprva opozorilna stavka pa se je po nekaj dneh sprevrgla v generalno stavko, tako da je pod tem pritiskom odstopil tudi predsednik upravnega odbora Nikola Tasev. Jeza vseh zaposlenih do slovenskih lastnikov podjetja NM, je bila tako velika, da so celo pozivali vse makedonske državljane, naj ne kupujejo izdelkov slovenskega porekla. Pristojne oblasti so pozvali, da naj prekinejo kakršnekoli kupo prodajne posle, v katere so vključena slovenska in makedonska podjetja.

Kot sem že prej omenil, so zaposleni zahtevali revizijo prodaje podjetja NM. Vladna revizijska komisija pa je v tem času res odkrila nekatere nepravilnosti pri razpisu za prodajo časopisne hiše Nova Makedonija. Pri tem naj bi bila kršena vsaj dva pogoja: na razpisu morata sodelovati vsaj dva ponudnika, v tem primeru je bil Jug edini ponudnik; druga nepravilnost pa se kaže tudi v tem, da je bil pogoj za nakup ta, da ima kupec v lasti vsaj še en tiskani medij (Ručna, 2003). Zato je takrat minister za delo in socialne zadeve g. Jovan Manasievski, dejal celo, da je razveljavitev pogodbe med Jug storitvami in makedonsko Agencijo za privatizacijo samo še vprašanje časa, kar so zaposleni v NM sprejeli z odobravanjem, čeprav so nadaljevali z opozorilnimi stavkami (Ručna, 2003). Na podlagi opravljene revizije so bile podane tudi kazenske ovadbe, zoper pet makedonskih državljanov, med njimi tudi za bivšega predsednika upravnega odbora Nikolo Taseva. Medtem se je nezadovoljstvo zaposlenih še stopnjevalo, tako da so stavko prenesli pred makedonsko vlado,

kjer so zahtevali soočenje s predsednikom vlade in Agencijo za privatizacijo republike Makedonije. Nezadovoljni so bili predvsem s počasnim ukrepanjem sodišča v zvezi s prodajo Nove Makedonije slovenskemu podjetju.

Vsa stvar se je zavlekla v leto 2003, ko je v januarju, sodišče razpravljalo o zamrznitvi delnic Juga storitev v Novi Makedoniji (Redakcija Poslovnih Financ, 2003). Na koncu je tudi zamrznilo nekaj več kot 69 % delnic podjetja Jug v NM, ukazali pa so tudi blokado delniškega računa slovenskega podjetja. Poleg tega pa so odločili tudi, da Jug storitve nimajo pravice razpolagati z nepremičninami časopisne-založniške hiše NM. Ob nakupu deleža podjetja NM, je Jug postal tudi lastnik zgradbe za trženje, tiskarne, radijske postaje in več kioskov po celi Makedoniji. Na vse te sklepe sodišča se je Jug seveda pritožil. Zaposleni so od vlade zahtevali posredovanje, ki bi pospešila rešitev spora na sodišču. Vendar je tiskovni predstavnik makedonske vlade povedal, da je podjetje Nova Makedonija še vedno v rokah Juga storitev in da vlada ne more vplivati na razrešitev spora, ki bi privedel do izničenja kupoprodajne pogodbe. Stavkajoči pa s tem niso bili zadovoljni in so vztrajali pri svojih zahtevah.

Medtem je družba Jug storitve vložila tudi protitožbo, proti makedonski vladi, v kateri so zahtevali odškodnino v višini 3 mio evrov. Vendar do premikov na sodišču ni prišlo, saj so bile obravnave znova in znova preložene. Šele v juliju 2003 pa so se stvari začele premikati. Začel se je namreč likvidacijski postopek podjetja Nova Makedonija. Začela se je prodaja premoženja NM, katero je vodilo podjetje Lyons & Bridge. Podjetje pa je imelo za okoli 16,5 mio evrov dolgov, ter še dodatnih 5 mio SIT, ki so jih dolgovali zaposlenim za neizplačane plače. 23. oktobra 2003 so v Skopju likvidirali največjo in najstarejšo makedonsko časopisno hišo Novo Makedonijo (Ručna, 2003). Za likvidacijo je glasovala večina največjih upnikov, javnih zavodov, skladov in bank. Proti so bili le zaposleni in nekateri manjši upniki. Brez zaposlitve je ostalo 1300 zaposlenih. Ostalo jih je le toliko, da so poskrbeli, da je še v nadaljnje izhajal časopis Nova Makedonija, medtem ko so vsi ostali dnevniki, mesečniki, tedniki in drugi časopisi in revije prenehali izhajati. Na koncu je imelo podjetje Nova Makedonija izgubo v višini 15 mio evrov, kar je več kot je znašal njen osnovni kapital (Ručna, 2003).

Zgodba, v kateri sta sodelovala slovensko podjetje Jug storitve in Nova Makedonija, se je tako končala po več kot 18. mesecih. Končni rezultat ni bil takšen, kot sta si ga obe strani sprva želeli. Razlogov je verjetno več, vsi pa se na koncu verjetno končajo v političnih krogih. Najkrajšo iz vsega tega pa je verjetno potegnilo 1300 zaposlenih, ki so ostali brez zaposlitve.

SKLEP

Makedonsko gospodarstvo se je po osamosvojitvi nekoliko počasneje pobralo kot slovensko, kar pa je bilo tudi pričakovati, glede na gospodarsko stanje, ki ga je Makedonija podedovala od Jugoslavije. Ekonomski kazalci so pokazali, da je Makedonija najmanj uspešna na področju omejevanja brezposelnosti, kar pa je tudi odraz mentalitete tamkajšnjega prebivalstva. Veliko uspeha pa je makedonska vlada pokazala na področju zaježitve inflacije, kar pa je rezultiralo v višji stopnji brezposelnosti.

Analiza trgovinske menjave med državama je pokazala, da se skupna menjava med državama zmanjšuje iz leta v leto, tako da bi lahko rekli, da Sporazum o prosti trgovini med državama ni popolnoma zaživel. Največji razlog za to gre iskati v uvozu iz Makedonije, ki je vsako leto manjši medtem, ko je izvoz v Makedonijo praktično na istem nivoju kot je bil leta 1992. Razlog gre verjetno iskati v preslabo predstavitvi makedonskih izdelkov slovenskim potrošnikom ali pa v nezanimivosti makedonskega blaga za slovenski trg. Mnogi makedonski gospodarstveniki pa so mnenja, da država Slovenija namerno omejuje uvoz makedonskega blaga.

Pri neposrednih naložbah, je prednost še bolj na strani slovenskih podjetij. Slovenija je imela konec leta 2001, gledano kumulativno, za okoli 48,4 mio USD naložb v Makedoniji. Največ jih je bilo ustvarjenih v tobačni, živilsko-predelovalni in farmacevtski industriji. Na teh področjih so slovenska podjetja močno prisotna na makedonskem trgu in so si tudi že ustvarila močne pozicije na tem trgu. Pojava neposrednih naložb v obratni smeri pa praktično ni zaznati. Nekatera makedonska podjetja imajo v Sloveniji svoja predstavništva, to pa je tudi vse. Marsikatero makedonsko podjetje ima zato cilj v prihodnosti prodreti na slovenski trg.

Z vstopom Slovenije v EU pa se bodo pogoji trgovanja z Makedonijo nekoliko spremenili. Pogoji slovenskega blaga za vstop na makedonski trg, bodo izenačeni s pogoji blaga, ki prihaja iz drugih držav EU. Pojavile se bodo carine in količinske omejitve, ki pa se bodo postopoma zniževale, dokončno ukinjene pa bodo na koncu prehodnega obdobja, ko bodo pogoji za izvoz na makedonski trg podobni tistim, ki so veljali v okviru SPT med obema državama. Ravno zaradi tega so pomembne neposredne naložbe slovenskih podjetij, ker lahko del proizvodnje prenesejo v Makedonijo, tako da bo imelo to blago status makedonskega blaga in bo lažje plasirano na trge s katerimi ima Makedonija sklenjene sporazume o prosti trgovini. Priložnosti se kažejo predvsem na področju storitev, kjer je večjo investicijo izpeljala le Nova Ljubljanska banka. Vendar pa je časa zaradi bližajočega se članstva v EU in vse bolj agresivnih Grkov, vse manj. Pri investicijah, daje Makedonija Grkom prednost pred drugimi državami. Razlog je verjetno tudi v tem, ker noče novih nesoglasij in sporov z Grčijo, ki je ena njenih najpomembnejših trgovinskih partneric.

Slovensko blago je na trgih bivše Jugoslavije vedno uživalo precejšen ugled, vendar pa je ravno na makedonskem trgu opaziti padec prepoznavnosti slovenskega blaga, je pa ta trg bistveno manj zahteven kot trg EU. Primer nakupa Nove Makedonije nas opozarja, da je treba biti zelo previden. Značilnost trgov JV Evrope je namreč, da v zelo kratkem času lahko pride do nevšečnosti, takrat pa se ti trgi odzovejo veliko bolj emocionalno kot drugi trgi.

LITERATURA

1. Arh Franc: Statistika 1 Obrazci in postopki. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 118 str.
2. Bajič Željko: Koga so zmotili Krkini sirupi v makedoniji. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=15015&tip=1>], 13.12.2001.
3. Bedina Mihael: Makedonija - »enigma« kvot za agroživilstvo. Podjetnik, Ljubljana 2000 marec, str. 78-80.
4. Berk Aleš: Gospodarsko stanje in strukturne reforme v Makedoniji. Prašnikar Janez, urednik. Izzivi in priložnosti na trgih nekdanje Jugoslavije. Tretja slovenska poslovna konferenca 2001. Ljubljana: Časnik Finance d.o.o., 2001, str. 401-429.
5. Damijan Jože P.: Slovenian investment activity in former Yugoslav markets: Trade-promoting or efficiency-seeking motivation? Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 3-4, str. 222-247.
6. Hadzi Vasileva-Markovska, Slaveski Trajko, Pahor Marko: Does the privatisation method matter?- Privatisation and corporate governance in Macedonia. Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 3-4, str. 325-344.
7. Hočevnar Marko, Zaman Maja, Čadež Simon: Accounting information for managerial decision-making: The case of Slovenian companies in the markets of former Yugoslavia. Economic and business review, Ljubljana, 3 (2000), 3-4, str. 249-270.
8. Humar Dekleva Bojana: NIP Nova Makedonija dokončno prodan mariborčanom. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=29725&tip=1>], 21.08.2002.
9. Humar Dekleva Bojana: Nova uprava in nadzorniki N. Makedonije. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=32679&tip=1>], 06.10.2002.
10. Ilievski Kosta, Buneski Lazo et al.: Invest in the republic of Macedonia. Skopje: Economic Chamber of Macedonia, 2002. 103 str.
11. Jaklič Andrej, Svetličič Marjan: Slovenia's outward direct investment in the states of former Yugoslavia: A strategic or a defensive response? Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 3-4, str. 299-323.
12. Kotler Philip: Marketing management: Trženjsko upravljanje. Ljubljana: SK, 1998. 832 str.
13. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 258 str.
14. Micevska Maja, Eftimoski Dmitar, Petkovska Mirčevska Tatjana: Macedonian's transition experience and potential for sustainable economic growth. Economic and business review, Ljubljana, 4 (2002), 3-4, str. 309-334.
15. Mrak Mojmir, Jaklič Andreja, Veselinovič Draško: Financial aspects of Slovenia's economic cooperation with the countries of the former Yugoslavia. Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 3-4, str. 271-297.
16. OECD: Benchmark definition of Foreign Direct Investment. Paris: Organization for economic Cooperation and Development, 1996. 56 str.
17. Pavlin Cveto: S tujimi naložbami do manjšega primanjkljaja. Ljubljana: Gospodarski Vestnik, 2000, str. 51-53.
18. Praprotnik Tanja: Makedonci v Srbiji spodnesli Lek. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=30938&tip=1>], 10.09.2002.
19. Prašnikar Janez, Cirman Andreja, Domadenik Polona: Investment activities of Slovenian companies in the countries of former Yugoslavia. Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 2, str. 137-154.
20. Rogelj Matej: Makedonija-in vendar se vrti. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 2002.

21. Ručna Nataša: Novo Makedonijo bodo prodali.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=20712&tip=1>], 24.03.2002.
22. Ručna Nataša: Stavka v Novi Makedoniji.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=34547&tip=1>], 05.11.2002.
23. Ručna Nataša: Nepravilnosti pri prodaji Nove Makedonije.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=36124&tip=1>], 26.11.2002.
24. Ručna Nataša: Nova Makedonija gre v likvidacijo.
{URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=534406tip=1>}, 23.07.2003.
25. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 502 str.
26. Škraba Aleš: Makedonski trg je za Drogo zanimiv.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=10600>], 16.09.2001.
27. Zaman Maja, Čadež Simon, Hočevar Marko: Privlačnost trgov nekdanje Jugoslavije za slovenska podjetja. Organizacija, Ljubljana, 2002, 7, str. 431-438
28. Žabkar Vesna, Makovec Brenčič Maja: Slovenian companies in the eyes of their business partners from selected markets of former Yugoslavia. Economic and business review, Ljubljana, 3 (2001), 3-4, str. 209-228.
29. Žlogar Darja: Gospodarska gibanja v Makedoniji. Ljubljana: Mednarodno poslovno pravo, 1996, str. 6-10.

VIRI

1. Agroplod Resen.
[URL: <http://www.agroplod.com.mk>], 04.11.2003.
2. Alkaloid Skopje.
[URL: <http://www.alkaloid.com.mk>], 09.11.2003.
3. Blagoj Gjorev Veleš.
[URL: <http://www.2mg.com.mk/blagojgjorev>], 04.11.2003.
4. CIA-The World factbook-Slovenia
[URL: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/si.html>], 24.10.2003.
5. CIA-The World factbook-Macedonia
[URL: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/mk.html>], 24.10.2003.
6. Country profile report-Macedonia. London: The Economist intelligence unit, 2001, 56 str.
7. Former Yugoslav Republic of Macedonia: 2001 Article IV consultation-Staff Report and public information notice on the executive Board discussion. Wasinghton: International Monetary Fund, 2002. 54 str.
8. Informacija o gospodarskem sodelovanju med R Slovenijo in R Makedonijo. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 1992, 9 str.
9. Informacija o problematiki uvoza vina iz R Makedonije v R Slovenijo in predlogi ukrepov. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 1994, 6 str.
10. Interim agreement on trade and trade related matters between the European Community, of the one part, and the former Yugoslav republic of Macedonia, of the other part (Official Journal of the European Communities, L 124, 04.05.2001.
11. Inke Arnes: Republika Macedonia.
[URL: <http://www.v2.nl/~arns/Texts/Chrono/MK.html>], 26.05.2003.
12. Interni podatki Gospodarske zbornice Makedonije.
13. Interni podatki Gospodarske zbornice Slovenije.
14. Interni podatki Tobačne tovarne Ljubljana.

15. Interni podatki Ministrstva za zunanje zadeve.
16. Jaka 80 AD
[URL: http://www.jaka80.com.mk/eng/jaka_e.htm], 09.11.2003.
17. Krka Novo Mesto.
[URL: <http://www.krka.si/si/novo/sporočila7?v=obiskmin>], 08.11.2003.
18. Konkurenčna prednost slovenskih podjetij pred tujimi vlagatelji v državah nekdanje Jugoslavije je dobro poznavanje okolja.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=13625&tip=1>], 29.10.2003.
19. Konvencija med Republiko Slovenijo in Republiko Makedonijo o izogibanju dvojnega obdavčevanja v zvezi z davki na dohodek in premoženje (Uradni List RS, št. 6/99).
20. Kumar Andrej et.al.: Zunanje trgovinsko poslovanje Slovenije-Analitične podlage. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001.
21. Kuder Damir: Internacionalizacija slovenskega gospodarstva. Ljubljana: GZS, 1999.
22. Lek d.d. Ljubljana.
[URL: <http://www.lek.si/slo/mediji7sporočila-za-javnost/2538/index.html>], 8.11.2003
21. Makedonija Tabak.
[URL: http://www.maktabak.com.mk/grneral_info.htm], 14.11.2003.
22. National Bank of the Republic of Macedonia.
[URL: http://www.nbrm.gov.mk/basic_economic_data_new.htm], 04.12.2003.
23. Neposredne naložbe 1994-2001. Ljubljana: Banka Slovenije, 2002. 101 str.
24. Plačilni sporazum med Republiko Slovenijo in Republiko Makedonijo (Uradni List RS, št. 25/92).
25. Pogodba med R Slovenijo in R Makedonijo o ureditvi medsebojno premoženjsko-pravnih razmerij (Uradni List RS, št. 82/99).
26. Redakcija poslovnega dnevnika Finance: Delnice Juga storitev v Novi Makedoniji zamrznjene.
[URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=39965&tip=1>], 30.01.2003.
27. Sporazum med R Slovenijo in R Makedonijo o vzajemni zaščiti in spodbujanju investicij (Uradni List RS, št. 27/99).
28. Sporazum o gospodarskem sodelovanju med R Slovenijo in R Makedonijo (Uradni List RS, št. 25/92).
29. Sporazum o prosti trgovini med R Slovenijo in R Makedonijo (Uradni List RS, št. 81/99).
30. Statistični letopis R Slovenije 2002. Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije, 2002. 652 str.
31. Tutunski kombinat Prilep.
[URL: <http://www.tkprilep.com.mk/eng/index.htm>], 16.11.2003.
32. Vitaminka
[URL: <http://www.vitaminka.com.mk/eng/About/default.asp>], 04.11.2003

SEZNAM TABEL

- Tabela 1: Povprečna letna stopnja inflacije v Sloveniji in Makedoniji v obdobju od leta 1993-2002 (v %)
- Tabela 2: Trgovinski tokovi med Slovenijo in Makedonijo v obdobju od 1992-2001 v mio USD
- Tabela 3: Vrednost slovenskih naložb v Makedoniji, stopnja rasti v %, slovenske naložbe v tujini skupaj, odstotek slovenskih naložb v Makedoniji glede na celotne slovenske naložbe v tujini
- Tabela 4: Izračun osnovnih kazalcev dinamike slovenskega izvoza v Makedonijo za obdobje od leta 1992-2002 v mio USD
- Tabela 5: Izračun osnovnih kazalcev dinamike slovenskega uvoza iz Makedonije za obdobje od leta 1992-2002 v mio USD
- Tabela 6: Delež izvoza Slovenije v Makedonijo po glavnih skupinah SMTK za obdobje od leta 1992-2002 (v % od celotnega izvoza v Makedonijo)
- Tabela 7: Indeks rasti za pomembnejše blagovne skupine za leto 2002 z osnovo v letu 1992
- Tabela 8: Delež uvoza Slovenije iz Makedonije po glavnih skupinah SMTK za obdobje od leta 1992-2002 (v % od celotnega uvoza iz Makedonije)
- Tabela 9: Indeks rasti za pomembnejše blagovne skupine za leto 2002 z osnovo v letu 1992
- Tabela 10: Delež izvoza prvih deset blagovnih postavk iz Slovenije v Makedonijo v celotnem Izvozu Slovenije v Makedonijo (v %)
- Tabela 11: Delež uvoza prvih deset blagovnih postavk Slovenije iz Makedonije v celotnem Uvozu Slovenije iz Makedonije (v %)

SEZNAM SLIK

Slika 1: Stopnje rasti BDP za Slovenijo in Makedonijo za obdobje od leta 1993-2001(v %)

Slika 2: Stopnja brezposelnosti za Slovenijo in Makedonijo v % za obdobje od leta 1993 do leta 2002

Slika 3: Stopnja rizičnosti posameznih trgov

Slika 4: Delež industrijskega izvoza Slovenije v Makedonijo v letih 1992 in 2002 (v %)

Slika 5: Delež industrijskega uvoza Slovenije iz Makedonije v letih 1992 in 2002 (v %)

Slika 6: Ocena prepoznavnosti slovenskih blagovnih znamk nekaterih izbranih trgov

Slika 7: Vrednost slovenskega izvoza in uvoza v oziroma iz Makedonije za živilsko-predelovalno panogo v mio USD

Slika 8: Slovenski izvoz in uvoz tobaka in njegovih nadomestkov v oz. iz Makedonije V mio USD

Slika 9: Izvoz in uvoz farmacevtskih izdelkov v oz. iz Makedonije v mio USD

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	bruto družbeni proizvod (angl. GDP = Gross domestic product)
BiH	Bosna in Hercegovina
BJRM	Bivša Jugoslovanska republika Makedonija (angl. FYRM – Former Yugoslav Republic of Macedonia)
CEFTA	Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (angl. CEFTA – Central Europe Free Trade Association)
DEM	nekdanja nemška valuta Nemška Marka
EU	Evropska Unija (angl. EU – European Union)
GZM	Gospodarska Zbornica Makedonije
GZS	Gospodarska Zbornica Slovenije
MDS	Mednarodni denarni sklad (angl. IMF – International Monetary Fund)
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NATO	Severnoatlantski sporazum (angl. NATO – North Atlantic Treaty Organization)
NBRM	National Bank of the republic of Macedonia
NLB	Nova Ljubljanska Banka
NM	Nova Makedonija
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (angl. OECD – Organization for Economic Cooperation and Development)
SAS	Stabilizacijsko-asociacijski sporazum
SB	Svetovna Banka (angl. WB – World Bank)
SMTK	Standarna Mednarodna Trgovinska klasifikacija
STO	Svetovna trgovinska organizacija (angl. WTO – World Trade Organization)
TKS	Tutunski kombinat Skopje
TL	Tobačna Ljubljana
USD	Ameriški Dolar
ZDA	Združene države Amerike

PRILOGE

Tabela 1: BDP na prebivalca in stopnja rasti BDP v Sloveniji in Makedoniji v obdobju od 1993-2001

LETO	BDP/prebivalca v USD		Stopnja rasti BDP v %	
	Slovenija	Makedonija	Slovenija	Makedonija
1993	6366	1659	2,8	-7,5
1994	7233	1618	5,3	-1,8
1995	9431	1705	4,1	-1,1
1996	9481	1709	3,5	1,2
1997	9163	1722	4,6	1,4
1998	9878	1763	3,8	3,4
1999	10109	1796	5,2	4,3
2000	9105	1885	4,6	4,5
2001	9451	1901	3,0	-4,1

Vir: GZS; NBRM

Tabela 2: Vrednost izvoza Slovenije v Makedonijo po blagovnih skupinah SMTK za obdobje od 1992-2002 (v 000 USD)

LETO	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1992	7265	1629	6690	281	4	34000	38654	30386	14351	31
1993	21860	2583	4214	2386	28	53197	55527	29772	28057	591
1994	39291	3089	2581	2322	647	53605	57638	33857	24772	241
1995	23435	3772	2541	896	220	46874	55581	35899	19803	316
1996	28035	5224	4326	628	153	34663	38677	43421	15401	0
1997	23824	4257	3227	654	185	37126	39043	26943	13953	0
1998	23065	5191	3159	729	358	33855	43085	34099	17040	0
1999	21416	8306	2123	1365	188	35379	50687	31744	25453	0
2000	16480	6287	1783	965	81	34083	46445	33285	18485	0
2001	19827	3583	1283	879	118	31669	33127	25555	15657	0
2002	15087	5849	1363	822	37	34046	35355	28944	16344	0

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije, 2003.

Tabela 3: Vrednost uvoza Slovenije iz Makedonije po blagovnih skupinah SMTK za obdobje od 1992-2002 (v 000 USD)

LETO	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1992	15285	9529	2955	0	9	4837	23069	11554	10982	9
1993	11563	4836	2860	0	53	5447	30899	16754	16871	41
1994	11066	7706	3923	1	0	5158	23312	17341	11861	21
1995	10780	10955	3909	0	0	4530	23788	19831	11819	64
1996	6915	15248	2801	8	0	3123	17463	15534	10363	0
1997	3788	11696	2374	16	0	2077	16454	12608	7097	0
1998	5077	6042	1900	2	0	1942	12982	12221	6635	0
1999	4247	5464	1970	9	0	1748	10515	8393	4289	0
2000	3297	5829	1756	0	0	1560	9734	22318	3221	0
2001	3242	3595	2015	14	0	1495	9104	4173	2855	0
2002	2669	1586	947	7	0	1603	8482	3269	2949	0

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije, 2003

Tabela 4: Izvoz Slovenije v Makedonijo razčlenjen glede na dvomestno Standardno Mednarodno trgovinsko klasifikacijo v 000 USD

SMTK	IME	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
01	ŽIVE ŽIVALI	0	0	7,5	46,4	21,5	0	0
02	MESO IN DRUGI UŽITNI KLAV. PROIZ.	6907	6812	7276	5255	3618	8939	3506
03	RIBE, RAKI, MEHKUŽCI	36	0	0	9,8	3,5	3,6	6
04	MLEČNI IZDELKI, JAJCA, DRUGI UŽITNI PROIZVODI	4754	2925	3771	3889	3395	2291	2627
05	PROIZVODI ŽIVALSKEGA IZVORA	17,8	2,9	0,4	0	0,9	2,3	0
06	ŽIVO DREVJE, ČEBULICE, REZANO CVETJE	0	0	0	0	0,8	0	3,6
07	UŽITNE VRTNINE, KORENI, GOMOLJI	19	124	24	6	18	2,8	21
08	UŽITNO SADJE, OREŠČKI, LUPINE AGRUMOV	0	0	0	37	8	0	0
09	KAVA, ČAJ, ZAČIMBE	181	56	55	38	74	73,5	147
10	ŽITARICE	50	10,6	5,3	11	12,2	15,5	5,3
11	PROIZVODI MLINSKE INDUSTRIJE, ŠKROB	27,3	11,7	15,6	16,5	24,3	24,6	21,9
12	OLJNA SEMENA IN PLODOVI, ZDRAVILNE RASTLINE	300	146,6	123	201	99	159,8	151,8
13	ŠELAK, GUME, SMOLE, RASTL. SOKOVI	0	0	8,4	6,8	10,4	13,4	21,6
14	RASTLINSKI MATERIALI ZA PLETARSTVO	0	0	0	0,7	0	0,5	0
15	MASTI IN OLJA, VOSKI, UŽITNE MASTI	137,6	157,6	290,5	118,3	81,6	117,5	61,3
16	IZDELKI IZ MESA, RIB, RAKOV	9976	8758	7305	7284	5355	5210	6338
17	SLADKOR IN SLADKORNI PROIZ.	500,5	429,4	322,4	361,8	276,8	222	336,5
18	KAKAV IN KAKAVOVI IZDELKI	764	913,2	951,3	898	735	612,4	659,4
19	IZDELKI IZ ŽIT, MOKE, ŠKROBA	1924	1584,9	1217,4	1196,8	1001,2	794,6	705
20	IZDELKI IZ VRTNIN, SADJA IN DRUGIH RASTL. DELOV	334,6	267	307	582,3	203	262,8	869,7
21	RAZNA ŽIVILA	2298,4	1801,2	1604,1	1568	1407,3	1129,2	1148,6
22	PIJAČE, ALKOHOLI IN KIS	884,6	379,9	513,4	470,6	305,8	528	6332,7
23	OSTANKI IN ODPADKI ŽIVIL. IND	261,3	133,4	246,4	253,2	210,2	217,9	250,2
24	TOBAK IN TOBAKOVI NADOMESTKI	4348,3	3899,5	4716,8	7855,9	6165,3	3080	603,8
25	SOL, ŽVEPLO, ZEMLJINE IN KAMEN	151,5	76	19	27,4	36	24,4	36,4
26	RUDE, ŽLINDRE IN PEPELI	41,3	4,8	4	0	0	0	1,2
27	MINERALNA GORIVA IN OLJA	627,7	654,3	729,1	1364,8	977,3	879	845
28	PROZVODI KEMIČNE INDUSTRIJE	1346	1783,7	1550	1111,9	1121,1	1250,2	1594,1
29	ORGANSKI KEMIČNI PROIZVODI	309,3	489,8	447,3	477,3	218,5	180,4	248,7
30	FARMACEVTSKI PROIZVODI	16631,6	17091,5	17021,1	18664,6	18110,9	18172,4	21285,7
31	GNOJILA	24,3	13	48,6	40,6	65,4	30,3	34,5
32	EKSTRAKTI ZA STROJENJE	2385,5	2214,7	2261,2	3068,7	2927,1	2147,4	3352,2

33	ETERIČNA OLJA, KOZMETIČNI PROIZVODI	8598	10206	7152,7	6153,8	5784,2	4972,2	4545,4
34	MILA, PRALNI PREPARATI IN DRUGO	2044,5	1899,5	1726	2078,6	2078,6	2213,1	1616,5
35	BELJAKOVINSKE SNOVI, LEPILA, ENCIMI	599,6	1783,7	674	664	458,6	342,9	449
36	RAZSTRELIVA, PIROT. IZDELKI	0	0	88,6	46,8	6,9	0	0
37	PROIZ. ZA FOTO. IN KINO. NAMENE	423,8	475,8	498,6	553,8	581,6	534,4	692,7
38	RAZNI PROIZV. KEMIČNE IND.	1322,5	1368,1	1317,3	1183	1254,5	898,8	1216,4
39	PLASTIČNE MASE IN PROIZV.	2540,2	2824	3642,7	4903	4673,3	4149,8	5202,4
40	KAVČUK IN PROIZVODIZ KAVČUKA IN GUME	5686,2	5356,7	5043,3	5019,7	4110	2421	2928,1
41	SUROVE IN STROJENE KOŽE	15,6	29,4	55,8	68,8	250,1	232,5	37
42	USNJENI IZDELKI	241,5	170,8	105,9	74,5	110,3	164,1	103,8
43	NARAVNO IN UMETNO KRZNO	0	0	0	17,7	1,8	0	0
44	LES IN LESNI IZDELKI	11966,2	10659,5	13149,2	15603,4	15209,7	8195,2	10960,3
45	PLUTA IN PLUTASTI IZDELKI	6,5	7,7	9,2	17,4	7	4,9	12,6
46	KOŠARSKI IN PLETARSKI IZDELKI	3,5	0	0	0	0	0	0
47	CELULOZA IN NJENI IZDELKI	0	0	0	0	145,4	126,7	195,2
48	PAPIR IN KARTON IN NJIHOVI IZDELKI	9637	8557,5	10137,3	12658,4	10850,7	10529,1	11688,8
49	TISKANE KNJIGE, ČASOPISI	1365,5	568,6	173,2	434,3	453,6	441,8	500,7
50	SVILA	3,9	0	2,5	15,2	6,6	5,7	2,3
51	VOLNA, ŽIVALSKA DLAKA, PREJA	535,7	257,8	560,7	500,4	219,6	109	249,6
52	BOMBAŽ	611,6	1103,5	1210	874,2	448,3	258	410,2
53	RASTL. TEKSTILNA VLAKNA, PAP. PREJA	1682,8	3281,3	2618,4	1971,7	1343,6	1029,5	863
54	FILAMENTI IZ UM. VLAKEN	690	1055,2	750	805,1	611,4	374	402,9
55	UMETNA ALI SINTET. VLAKNA	1382,7	1590	1521,8	466,5	380,4	126,2	141,1
56	VATA, KLOBUČEVINA, PREJE	512,5	606,2	870,6	1304,9	739,9	220,2	311
57	PREPROGE IN DR. TALNA POKRIVALA	16,3	5,4	21	258,4	100,5	26,8	36,8
58	SPEC. TKANINE, TAPISERIJE	120,4	45,4	33,6	96,8	88,5	28,1	20,4
59	TEKST. TKANINE, TEKST. IZDELKI	524,9	321,6	473,7	348,7	255,9	132,4	157,3
60	PLETENI ALI KVAČKANI MAT.	86,3	52,1	190,6	134,2	21,7	18,7	9,2
61	OBLAČILA IN PRIBOR ZA OBLAČ. PLETENI, KVAČKANI	1246	967,5	1314,3	1282,5	1088,6	934	923,1
62	OBLAČ. IN PRIB., RAZEN PLET. IN KVAČK.	1668,2	1361,3	1769,9	1574,1	1050,5	736,6	828,4
63	DRUGI GOTОВI TEKST. IZDELKI	312,8	310,7	399,5	397,6	324,8	135,8	165,8
64	OBUTEV, GAMAŠE IN PODOB. IZDEL.	1424,1	1280,9	1514	1450,2	1733,8	1277,6	1483,9
65	KLOBUKI, KAPE IN DRUGA POKRIV.	20,6	6,4	17,4	37,8	29,7	1,2	6,4
66	DEŽNIKI, SONČNIKI	21,2	2,1	29,8	345,7	24,4	14,2	261,9
67	PREPARIRANO PERJE IN PUH	9,9	0	0	0	9,8	0	13,1
68	IZD. IZ KAMNA	875,3	710,4	696,4	839,9	927,2	614,8	783,4
69	KERAMIČNI IZDELKI	56,6	230,8	398,8	332	444,3	582,2	583,8

70	STEKLO IN STEK. IZDELKI	255,7	317,2	365,8	786,3	740,9	522,9	875
71	BISERI, DRAGI IN POLDRAGI KAMNI	29,9	61,2	74,5	76,3	37,2	120,2	213
72	ŽELEZO IN JEKLO	2105,4	1763,3	1386,1	1541,5	1754	1533,1	1736,2
73	IZDELKI IZ ŽELEZA IN JEKLA	1974	1715,3	1678,6	2450,5	2562,5	2348,3	2292,5
74	BAKER IN BAKRENI IZDELKI	97,3	96,7	63,6	143,4	159,3	153,9	126,1
75	NIKELJ IN NIKLJEVI IZDELKI	8,7	21,4	3,3	34,7	66,4	36,7	31
76	ALUMINIJ IN ALU. IZDELKI	776,4	1006	1251	1863,9	1726,4	1200,6	1267,7
78	SVINEC IN SVINČENI IZDELKI	8,6	0	0	0	0	0	0,8
79	CINK IN CINKOVI IZDELKI	62,7	54,5	51	13,2	80,5	36,8	26,8
80	KOSITER IN KOSITRNI IZDELKI	0	0,5	9,8	0	0	0	0
81	DRUGE NAVADNE KOVINE	1,2	7,6	10	9	0	5,4	0
82	ORODJE, NOŽI, ŽLICE, VILICE	703,8	864,2	905,9	1543,7	1731,1	1035,5	1060,7
83	RAZNI IZDELKI IZ NAVADNIH KOVIN	2208,2	2332,8	2492	2988	3192	2349,4	2668,2
84	JEDRSKI REAKTORJI, KOTLI, STROJI IN MEH. NAPRAVE	12395,7	12501,3	14439	18966,4	15331,1	11629,7	14979,8
85	ELEKTR. STROJI IN OPREMA TER NJIH. DELI	24026,8	12275,9	16261,5	9768,2	13042,2	11160,9	13658,4
86	TIRNA VOZILA IN NJIH. DELI	71,6	2,3	1,4	0	0	0	0
87	VOZILA, RAZEN ŽELEZ. IN TRAM.	1492,8	1875,7	2828,6	3091,2	4608,4	2785,2	2923,1
88	LETALA, VESOLJ. VOZILA IN DELI	5555	395	585,6	67,2	21,3	0,6	0
89	LADJE, ČOLNI IN PLAVAJOČE KONSTR.	0	6,7	0	0	25,3	15,1	8,1
90	MERILNI, KONTROLNI APARATI	1618,1	1560,3	1840,4	1885,7	1957	1491	1932,9
91	URE IN NJIH. DELI	293,5	111,7	183,1	115,1	95,1	86,5	141,9
92	GLASBILA NJIH. DELI IN PRIBOR	0,4	0	1,5	0	0	0	2
94	POHIŠTVO, POSTELJNINA, MONT. ZGRADBE	4802,2	4921	6526	13415,9	7716,6	6494,9	7239,5
95	IGRAČE, REKVIZITI ZA IGRE IN ŠPORT	156,7	171,8	180,3	153,6	237,2	189	108
96	RAZNI PROIZVODI	384,8	336,6	427,2	373,2	385,6	298,6	365,8
97	PREDMETI UMETNOSTI, STARINE	1,2	0	0	0	8,7	0	5,1

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije, 2003.

Tabela 5: Uvoz Slovenije iz Makedonije razčlenjen glede na dvomestno Standardno Mednarodno trgovinsko klasifikacijo v 000 USD

SMTK	IME	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
01	ŽIVE ŽIVALI	0	0,6	0,3	0	0	0	0
02	MESO IN DRUGI UŽITNI KLAV. PROIZ.	67,8	0	24,9	0	29,7	0	0
03	RIBE, RAKI, MEHKUŽCI	0	0	0	0	0	0	0
04	MLEČNI IZDELKI, JAJCA, DRUGI UŽITNI PROIZVODI	3,5	9,5	146,2	52,4	30,6	0	0
05	PROIZVODI ŽIVALSKEGA IZVORA	0	0	0	0	0	0	0
06	ŽIVO DREVJE, ČEBULICE, REZANO CVETJE	0	0	0	0	0,3	0	0,9
07	UŽITNE VRTNINE, KORENI, GOMOLJI	2308,4	1189,5	2039,8	1561,8	1437,1	1565,8	1062
08	UŽITNO SADJE, OREŠČKI, LUPINE AGRUMOV	608,8	250,8	196,9	231,2	178,9	79,9	104,2
09	KAVA, ČAJ, ZAČIMBE	386,8	323,1	584	136,1	157,4	120,6	99,5
10	ŽITARICE	13,6	2,4	9,9	11,2	0	20,3	0
11	PROIZVODI MLINSKE INDUSTRIJE, ŠKROB	1,4	0	0	0	0	0	0
12	OLJNA SEMENA IN PLODOVI, ZDRAVILNE RASTLINE	123,5	95,7	96	66,8	123,1	189,8	139,9
13	ŠELAK, GUME, SMOLE, RASTL. SOKOVI	0	0	0	0	0	0	0
14	RASTLINSKI MATERIALI ZA PLETARSTVO	5,7	7,2	11,5	1,3	4,9	2,8	12,6
15	MASTI IN OLJA, VOSKI, UŽITNE MASTI	0,6	0	0	0	0	0,2	0
16	IZDELKI IZ MESA, RIB, RAKOV	44,7	0	21,3	0	0	0	0
17	SLADKOR IN SLADKORNI PROIZ.	149,5	73,6	97,6	140,4	122,4	120,2	144,5
18	KAKAV IN KAKAVOVI IZDELKI	246	169,2	267,3	281,3	312,8	241,8	308,3
19	IZDELKI IZ ŽIT, MOKE, ŠKROBA	1447,1	836,1	705,3	673,7	466,3	376,7	433,4
20	IZDELKI IZ VRTNIN, SADJA IN DRUGIH RASTL. DELOV	1525,6	897,6	943	1076,4	544,9	617	633,1
21	RAZNA ŽIVILA	111	35,5	40,3	82,4	42,5	99,5	191,8
22	PIJAČE, ALKOHOLI IN KIS	14010,3	10496,3	3045,3	2779,7	4487,7	2347,7	1759
23	OSTANKI IN ODPADKI ŽIVIL. IND	0	0	0	0	0	0	0
24	TOBAK IN TOBAKOVI NADOMESTKI	1253,1	1215,4	3029,7	2684,2	1427,9	1252,4	800,7
25	SOL, ŽVEPLO, ZEMLJINE IN KAMEN	524,3	591,5	495,7	541,1	480,8	534,1	419,5
26	RUDE, ŽLINDRE IN PEPELI	0	26,2	0	0	0	0	0
27	MINERALNA GORIVA IN OLJA	7,6	15,8	2,3	8,6	9,6	14,1	6,6
28	PROIZVODI KEMIČNE INDUSTRIJE	37,6	0	3,5	10	15,4	23,3	25,1
29	ORGANSKI KEMIČNI PROIZVODI	123,4	53,4	41,7	63	34,2	76,5	32,9
30	FARMACEVTSKI PROIZVODI	2622,9	1662,9	1566,9	1400,4	1295,1	1210,3	1246,6
31	GNOJILA	0	0	0	0	0	0	0
32	EKSTRAKTI ZA STROJENJE	4,1	3,3	0	3,3	0	0	4,3

33	ETRIČNA OLJA, KOZMETIČNI PROIZVODI	91,7	116	52,7	75,9	47,2	62,1	71,4
34	MILA, PRALNI PREPARATI IN DRUGO	4,8	1,7	1	1,2	0,7	3,5	0,8
35	BELJAKOVINSKE SNOVI, LEPILA, ENCIMI	0	0	0	0	0	0	0
36	RAZSTRELIVA, PIROT. IZDELKI	7,9	0	0	0	0	0	0
37	PROIZ. ZA FOTO. IN KINO. NAMENE	6,3	4,4	3,5	0,4	0	0,3	0,5
38	RAZNI PROIZV. KEMIČNE IND.	155,2	247,2	200,1	161,2	85,3	61,3	64,2
39	PLASTIČNE MASE IN PROIZV.	210,2	104,4	184,2	115,5	170	83,5	411,7
40	KAVČUK IN PROIZVODIZ KAVČUKA IN GUME	254,7	37,9	46,5	7,2	12,8	26,9	9,3
41	SUROVE IN STROJENE KOŽE	201,3	190,1	16,4	1,6	53,7	938,7	18
42	USNJENI IZDELKI	42,5	88	15,7	30,8	263,7	229,3	16,7
43	NARAVNO IN UMETNO KRZNO	71	21,5	25,7	71	32,1	31,5	26,1
44	LES IN LESNI IZDELKI	1696,3	1337,1	1255,4	1032	858,1	448,4	470,7
45	PLUTA IN PLUTASTI IZDELKI	0	0	0	0	0	0	0
46	KOŠARSKI IN PLETARSKI IZDELKI	8,8	0	123,3	0	0	0	0
47	CELULOZA IN NJENI IZDELKI	0	0	0	0	0	0	0
48	PAPIR IN KARTON IN NJIHOVI IZDELKI	1455,5	136,2	123,3	65,3	205,9	709,3	330,2
49	TISKANE KNJIGE, ČASOPISI	1,4	2,3	0	0,8	0,6	0,8	0,4
50	SVILA	0	0	0	0	0	0	0
51	VOLNA, ŽIVALSKA DLAKA, PREJA	0	2,6	13,7	5,7	0	0	0
52	BOMBAŽ	319,8	110,9	132,7	43,1	63,2	9,6	32,4
53	RASTL. TEKSTILNA VLAKNA, PAP. PREJA	0	0	0	0	0	0	0
54	FILAMENTI IZ UM. VLAKEN	35,2	3,5	14,3	89,2	0,6	5,9	23,2
55	UMETNA ALI SINTET. VLAKNA	1090,3	782,3	198,8	351,9	421,3	3,4	14,6
56	VATA, KLOBUČEVINA, PREJE	55,1	0	0	0	0	63,9	43,9
57	PREPROGE IN DR. TALNA POKRIVALA	24,2	35,3	0	2,5	0	0,4	0,1
58	SPEC. TKANINE, TAPISERIJE	3,3	135,1	87,7	0,3	20,7	8,9	42,8
59	TEKST. TKANINE, TEKST. IZDELKI	0,1	5	0	1,4	0,4	24,5	0
60	PLETENI ALI KVAČKANI MAT.	261,5	475,8	111,9	134,7	155,7	96,3	235,4
61	OBLAČILA IN PRIBOR ZA OBLAČ. PLETENI, KVAČKANI	715,8	534,3	616,7	261	254,4	216	464,7
62	OBLAČ. IN PRIB., RAZEN PLET. IN KVAČK.	4323,3	3127,8	3005,2	1242,3	1557,7	957,5	1930,4
63	DRUGI GOTОВI TEKST. IZDELKI	465,6	921	559,8	364,4	387	267,2	419,9
64	OBUTEV, GAMAŠE IN PODOB. IZDEL.	745,3	1417,4	606,5	497,1	117,8	252,4	289,2
65	KLOBUKI, KAPE IN DRUGA POKRIV.	4,8	0	0	0,2	0	0	0,2
66	DEŽNIKI, SONČNIKI	2,2	0	0	0	0	0	0
67	PREPARIRANO PERJE IN PUH	0,6	0	0	6,1	0	0	0
68	IZD. IZ KAMNA	91,2	509,8	88,8	658,4	195,9	176,1	77,6
69	KERAMIČNI IZDELKI	2014,6	1039	914,7	679,6	722,5	685,2	977,1

70	STEKLO IN STEK. IZDELKI	526,6	235,7	332,4	290,9	102,9	324,4	190,6
71	BISERI, DRAGI IN POLDRAGI KAMNI	0,4	5,7	0,4	15,9	0,5	0	1,9
72	ŽELEZO IN JEKLO	1620,9	2703,7	2849,3	315,3	952,3	830,1	1018,1
73	IZDELKI IZ ŽELEZA IN JEKLA	2069	2856,8	1195,6	1848	1445	1390,9	1357,7
74	BAKER IN BAKRENI IZDELKI	2559,6	2713,3	1856,3	820,9	1203,4	574,1	1997,6
75	NIKELJ IN NIKLJEVI IZDELKI	0	0	0	0	0	0	0
76	ALUMINIJ IN ALU. IZDELKI	585	177,4	268,4	288,2	54	129,7	182,8
78	SVINEC IN SVINČENI IZDELKI	4080,2	2806,9	2713,5	2359,3	2661,2	1987,4	2196,7
79	CINK IN CINKOVI IZDELKI	2147,7	1576,8	1881,7	1319,5	2392,6	2164,7	2032,9
80	KOSITER IN KOSITRNI IZDELKI	0	0	37,3	135,7	20	79,4	0
81	DRUGE NAVADNE KOVINE	0	0	32,6	0	0	0	0,3
82	ORODJE, NOŽI, ŽLICE, VILICE	490,2	85,4	72,9	5,7	18,3	34,5	78,6
83	RAZNI IZDELKI IZ NAVADNIH KOVIN	96,7	41,1	85,8	2,9	7,2	2,6	211,6
84	JEDRSKI REAKTORJI, KOTLI, STROJI IN MEH. NAPRAVE	697,6	314,2	332,2	240,6	324,8	95,7	280,7
85	ELEKTR. STROJI IN OPREMA TER NJIH. DELI	12559,8	9692,5	8710,1	2652,6	4574,8	3389,6	6956,8
86	TIRNA VOZILA IN NJIH. DELI	96,7	52,9	65,7	63,6	143,7	72,7	84,9
87	VOZILA, RAZEN ŽELEZ. IN TRAM.	2011,8	2393,4	2723,1	548,6	540,7	622,4	1063,8
88	LETALA, VESOLJ. VOZILA IN DELI	189,2	167,5	414,8	0	16000	3,2	5
89	LADJE, ČOLNI IN PLAVAJOČE KONSTR.	0	0	0	0	0	0	0
90	MERILNI, KONTROLNI APARATI	88,6	8,3	30,3	0	1,6	9	23,8
91	URE IN NJIH. DELI	0,2	0	0	0	0	0,4	0
92	GLASBILA NJIH. DELI IN PRIBOR	0	0	0	0	0	0	0
94	POHIŠTVO, POSTELJNINA, MONT. ZGRADBE	745,1	756,6	1341,7	496,7	392,4	507,1	593,5
95	IGRAČE, REKVIZITI ZA IGRE IN ŠPORT	0,9	7,2	6,4	3,5	0	0	2,7
96	RAZNI PROIZVODI	277,9	169,8	189,1	12,9	30,7	10,9	47,1
97	PREDMETI UMETNOSTI, STARINE	0	0,6	14,4	6,6	16,8	5,6	6,2

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije, 2003.

